

”SUOMALAISALLE LUKEVALLE
YLEISÖLLEHÄN NIITÄ JUTTUJA TEHDÄÄN”

Kirjailijakuvan rakentaminen Helsingin Sanomien
kulttuurisivujen kansiartikkeleissa

Laura Kuivalahti
Maisterintutkielma
Journalistiikka
Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Jyväskylän yliopisto
Kevät 2019

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos Kieli- ja viestintätieteiden laitos
Tekijä Laura Kuivalahti	
Työn nimi ”Suomalaiselle lukevalle yleisöllehän niitä juttuja tehdään” – Kirjailijakuvan rakentaminen Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansiantikkeleissa	
Oppiaine Journalistiikka	Työn laji Maisterintutkielma
Aika Toukokuu 2019	Sivumäärä 116 sivua + 10 liitesivua
Tiivistelmä <p>Samaan aikaan kun journalismi on käynyt läpi digitalisoitumisen käynnistämää murrosta, kirja-ala on painiskellut omien haasteidensa parissa. Laskenut kirjamyynänti on luonut kirjailijoille paineita osallistua teostensa markkinointiin. Tutkimuksessa selvitetään, minkälaisia kirjailijakuvia Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijutuissa luodaan ja mitä feature-kirjoittamisen keinoja kirjoituksissa käytetään. Lisäksi tarkastellaan, minkälaiset kirjailijat ja kirjat nousevat kulttuurisivujen kansiaiheiksi.</p> <p>Tutkimuksen teoriaosion ensimmäisessä osassa perehdytään kulttuurijournalismin historiaan ja käsitteisiin, toisessa osiossa kirjailijakuviin. Aineisto koostuu 101 Helsingin Sanomissa julkaistusta artikkelista sekä kulttuuriosaston esimiehen Hanna Mahlamäen haastattelusta. Tutkielmassa käytetty metodi on teoriaohjaava laadullinen sisällönanalyysi, mutta lehtiartikkeleita tarkastellaan myös määrällisesti sisällön erittelyn avulla.</p> <p>Kirjailijalle annetaan useimmiten asiantuntijan rooli, mutta asiantuntijuuden perustaa ei aina avata lukijalle. Myös esitaistelija ja heikompien puolestapuhuja on yleinen kirjailijakuva. Kirjailijan ajatellaan havainnoivan ja kommentoivan maailmaa erityisen tarkasti. Artikkeleissa elää jonkin verran kaikuja myyttisistä kirjailijakuvista, mutta suurimmaksi osaksi artikkeleissa pyritään muistuttamaan kirjailijoiden arkisista ja inhimillisistä puolista.</p> <p>Hieman yli puolet kansijuttuihin nostetuista kirjailijoista on naisia ja suuri osa suomalaisia. Yleisimmin kanteen nousee aikuisille suunnattu nykykirjallisuus, tietokirjat ja elämäkerrat. Novellit ja muut pienen yleisön lajit näkyvät kansijutuissa harvoin tai eivät ollenkaan. Haastattelu on yleisin juttutyypä kirjallisuusaiheisissa kansijutuissa.</p>	
Asiasanat Journalismi, kirjailijakuva, kulttuurijournalismi, kulttuuriosastot, sisällönanalyysi	
Säilytyspaikka Jyväskylän yliopiston julkaisuarkisto (JYX)	
Muita tietoja	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 KULTTUURIJOURNALISMI	9
2.1 Kulttuurijournalismi journalismin kentällä.....	9
2.2 Kulttuurijournalismi Helsingin Sanomissa	11
2.3 Journalismin murros ja kulttuurijournalismin kriisi	13
2.4 Feature-jutun kirjoittaminen	18
2.5 Ihminen henkilöjutun keskiössä.....	20
2.6 Kirjallisuuskritiikki journalistisen käänteen jälkeen.....	21
2.7 Muut juttutyypit kulttuurisivujen kansiantikkeleissa	22
3 KIRJAILIJAKUVIEN KEHITTYMINEN	25
3.1 Kirjailijuus identiteettityönä ja tuttuina tarinoina.....	25
3.2 Kirjailija markkinoilla.....	34
3.3 Aiempi tutkimus	38
4 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT	40
4.1 Kirjallisuusartikkelit Helsingin Sanomien kulttuurisivujen lähtöjuttuina	40
4.2 Tutkimuskysymykset	42
4.3 Laadullinen sisällönanalyysi ja määrällinen sisällön erittely tutkimusmenetelminä.	43
4.4 Teemahaastattelu aineistoa kerätessä.....	45
5 KIRJAILIJOIDEN VALITSEMINEN KANSIJUTTUIHIN	48
5.1 Kiinnostavuus ratkaisee kansijutun aiheen	48

5.2 Tilastollinen katsaus Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijuttuihin	51
5.2.1 Kirjallisuuden lajit	52
5.2.2 Kirjailijan tausta.....	53
5.2.3 Juttutyypit	56
5.3 ”Kaikki päätöksemme ovat tietoisia”	57
6 KIRJAILIJAKUVAT HELSINGIN SANOMISSA	61
6.1 Asiantuntija.....	61
6.2 Esitaistelija ja puolestapuhuja.....	65
6.3 Vastakarvaan lukeminen ja kyseenalaistaminen.....	67
6.4 Luova hulluus ja sairaalloyksen taiteilija	68
6.5 Väärinymmärretty taiteilija.....	69
6.6 Ihminen, joka kirjoitti kirjan.....	71
6.7 Kirjailija markkinoilla.....	72
6.8 Miten minusta tuli kirjailija?.....	74
6.9 Mitä toimittajat ja valokuvaajat sanovat kirjailijoista?.....	76
6.10 Jokisen identiteettityypit	77
6.11 Yhteenveto	81
7 MILLÄ KEINOILLA KIRJAILIJAKUVIA RAKENNETAAN?	84
7.1 Arttu Seppänen: Juha Seppälä	84
7.2 Arla Kanerva: Ranskan kirjallisuuden uudet kasvot.....	87
7.3 Katja Martelius: Ville Ranta riisuu kaiken	89

7.4 Susanna Laari: ”Lakkaan olemasta minä, jos en kirjoita”	91
7.5 Monipuolisesti ja persoona edellä.....	92
8 LOPUKSI.....	94
8.1 Kirjailijamyyttejä yritetään rikkoa kommentti kerrallaan	94
8.2 Kulttuurijournalismin tulevaisuus.....	95
8.3 Tutkimuksen arviointi.....	97
8.4 Jatkotutkimusaiheita	97
LÄHTEET	99
LIITE 1 SÄHKÖPOSTIKUTSU HAASTATTELUUN.....	117
LIITE 2 HAASTATTELURUNKO	118
LIITE 3 MÄÄRÄLLISEN TUTKIMUKSEN LUOKITUSRUNKO.....	120
LIITE 4 AINEISTO	122

1 JOHDANTO

Olen sitkeästi pitänyt kiinni ajatuksesta, että lukijat kaipaavat hyviä kirjoja, eivät mielenkiintoista kirjailijaa. Tässä vuosien kuluessa on kyllä käynyt hyvinkin selväksi monelta taholta, että kirjat myydään ensisijaisesti kirjailijan persoonan kautta, herätetään mielenkiinto tyyppiin ja sitä kautta sitten kirjatkin nousevat esiin, jos nousevat. Mitä useammassa paikassa vieraillet tai esiinnyt, sen parempi.

(Koskinen 2019.)

Kirja-ala on ollut viime vuosina suurten mullistusten kourissa. Vaikka lukeminen on mieluisen tapa viettää vapaa-aikaa, ihmiset ostavat entistä vähemmän kirjoja (Kirjakauppaliitto & Suomen Kustannusyhdistys 2019). Laskeva myynti vaikuttaa koko kirja-alaan, eikä kustantamoissa voida enää miettiä vain kulttuurista pääomaa ja sen vaalimista. Kun kustantamojen taloudelliset realiteetit täytyy nostaa yhä keskeisempään asemaan, markkinointipanoksia laitetaan mieluummin jo valmiiksi tunnettuihin ja potentiaalisilta myyntimenestyksiltä vaikuttaviin kirjoihin. Kehityssuuntaan on vaikuttanut myös monien suomalaisten kustantamojen päätyminen suurten, monikansallisten yritysten omistukseen. (Linko 2016, 57; Niemi 2000, 87; Herkman & Vainikka 2012, 10; Arminen 2012, 35–36; Brunila & Uusitalo 1989, 27; Turunen 2009, 89, 93–94; Sevänen 2018, 99–100, 118–122, 134.) Samalla kirjailijoista on alettu rakentaa kirjailijabrändejä, ja yhä suurempi osa kirjailijoiden työajasta menee markkinointiin ja myynninedistämiseen osallistumiseen. Tämä on joillekin kirjailijoille rankkaa ja epämiellyttävää, sillä markkinointiin käytetty aika on luonnollisesti pois kirjoittamisesta. (Soikkeli 2002, 13; Tuominen 1998, 65; Iivari, 2017.)

Samaan aikaan kun kirja-ala käy läpi suuria mullistuksia, on myös journalismin kentällä tapahtunut paljon. Kulttuurijournalismi on kokenut journalistisen käänteen, eli esteettinen paradigma on joutunut ainakin osittain antamaan tilaa journalistiselle paradigmalle. Tämä on johtanut kirjallisuuskritiikkien määrän vähenemiseen ja niiden lyhentymiseen. Juttuaihevalinnoissa on alettu painottaa viihdyttävyyttä ja uutiskriteerejä, jotta kulttuurisisällöille saataisiin mahdollisimman suuri yleisö. Tämä on johtanut siihen, että kirjailijoiden haastattelussa keskitytään mieluummin kirjailijan persoonaan. (Hellman & Jaakkola 2009; Ruohonen 2018a, 159; Hollsten 2012, 3; Ruohonen 2018b, 176, 187.) Kehityssuunta sopii tietysti kustantamoille, jotka mieluummin rakentavat kirjailijabrändejä myös haastattelujen kautta. Itse asiassa journalistinen artikkeli saattaa olla kirjailijalle tehokkaampaa julkisuutta kuin maksettu

mainos. (Karvonen 1997, 24.) Kirjailijoiden itsensä ja kulttuuria seuraavan yleisön ajatuksia aiheeseen voi vain arvailla, joskin kirjailija JP Koskisen (2019) blogikirjoitus, jota tämän luvun alussa lainataan, antanee osviittaa.

Sekä kirja-alan että median kokemat suuret muutokset antavat aihetta tutkia näiden alojen risteämäkohtaa eli journalistisia kirjallisuussisältöjä. Tämän tutkielman tarkoituksena on selvittää, millaisia kirjailijakuvia Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijutuissa luodaan. Helsingin Sanomat valikoitui tarkastelun kohteeksi, koska sillä on pitkä ja kunnianhimoinen historia kulttuurisisältöjen tuottajana (Hellman & Jaakkola 2009, 28) ja se on kokonaislevikiltään Suomen suurin lehti (Media Audit Finland 2019).

Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijuttujen luomien kirjailijakuvien tutkiminen antaa mahdollisuuden tarkastella minkälaisen käsityksen lukijat saavat kirjailijan työstä ja olemuksesta. Kirjailijoille annetut roolit ja niiden perustelut ovat tärkeitä, sillä osaston kansipaikka on näyttävä ja siinä saatu huomio voi olla hyvinkin merkittävä sekä kirjailijalle itselleen että hänen tärkeänä pitämilleen asioille. Kirjallisuussisältöjen tarkastelulle on myös yhteiskunnallisia perusteluja, sillä suomalaisten lukutaito on heikentynyt (Lukukeskus 2017). ”Tällä hetkellä suunnilleen joka kymmenes suomalaisnuori (11 %) ei saavuta sellaista lukutaidon tasoa, että hän voi aktiivisesti osallistua yhteiskuntaan ja jatkaa opintojaan ongelmitta” (Vettenranta ym. 2016, 27). Kehityssuunta on huolestuttava, sillä lukutaidon on todettu muun muassa ehkäisevän syrjäytymistä sekä edistävän terveyttä ja hyvinvointia (Lukukeskus 2017). Kodeilla on merkittävä vaikutus lasten lukutaidon kehittymiseen (Lukukeskus 2017), mutta jos lasten- ja nuortenkirjallisuudesta ei kirjoiteta mediassa, eivät vanhemmat löydä lapsilleen sopivaa luettavaa (Haaso 2017; Koppinen 2017; Parvela 2017).

Tässä tutkimuksessa selvitetään myös, minkälaiset kirjailijat ja kirjat saavat huomiota kulttuuriosaston kansiantikkeleissa. Toteutuuko tasa-arvo vai jäävätkö tietynlaiset kirjailijat kokonaan näkymättömiin? Samalla on mahdollista tarkastella sitä, kuinka paljon journalistinen käänne (Hellman & Jaakkola 2009) on vaikuttanut kansijutun sisältöihin. Nousevatko kirjailijoiden henkilökohtainen elämä haastattelujen keskiöön ja pääsevätkö kirja-arvostelut enää aloittamaan kulttuuriosastoa?

Tässä tutkielmassa selvitetään määrällisen analyysin avulla minkälaiset kirjat ja kirjailijat nousevat Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijuttuihin. Laadullisen tutkimuksen keinoin puolestaan tarkastellaan, millaisia rooleja kirjailijoille annetaan ja mitä feature-journa-

lismin keinoja kirjailijakuvien luomiseen käytetään. Tutkimustuloksia syvennetään Helsingin Sanomien kulttuuriosaston esimiehen Hanna Mahlamäen haastattelulla. Pelkkien artikkelien avulla on mahdollista tutustua vain journalistisen prosessin lopputuotteeseen, mutta haastattelun ansiosta voidaan myös pohdiskella syitä lopullisten valintojen taustalla. Aineisto koostuu 101 Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijutusta, jotka ovat ilmestyneet aikavälillä 1.5.2018–30.4.2019. Hanna Mahlamäkeä haastateltiin Helsingissä Sanomatalossa 24. huhtikuuta 2019.

Tutkimus on jaettu kahdeksaan lukuun. Johdannossa esitellään lyhyesti tutkimuksen taustoja ja perustellaan tutkimuksen tarpeellisuutta sekä merkitystä. Tutkimuksen teoriapohja on jaettu selkeyden vuoksi kahteen osaan. Luvussa 2 tutustutaan kulttuurijournalismiin rooliin journalismin kentällä, kulttuurijournalismiin Helsingin Sanomissa, journalismin murrokseen, feature-kirjoittamiseen sekä kulttuuriosastolle ominaisiin juttutyyppeihin. Toinen teoriaosuus keskittyy kirjailijakuviin ja niiden muodostamiseen. Luvussa 3 eritellään kirjailijakuvien kehitystä historian eri kausilla ja paneudutaan tarkemmin erityisesti nyky-yhteiskunnassa kirjailijakuvaa muokkaavaan markkinoiden voimaan. Luvun lopuksi esitellään myös lyhyesti aiempaa tutkimusta. Luvussa 4 perehdytään tarkemmin aineistoon sekä tutkimusmenetelmiin. Luvussa 5 perehdytään Hanna Mahlamäen haastattelun avulla siihen, millä perusteella kulttuuriosaston kansijutut valikoidaan. Määrällisen sisällön erittelyn avulla tutkitaan lisäksi minkälaiset kirja ja kirjailijat nousevat näkyviin osaston kansijutuissa ja minkälaisia artikkeleita nostetaan kulttuuriosaston kärkipaikalle. Luvussa 6 esitellään laadullisen sisällönanalyysin avulla aineistosta löytyviä kirjailijakuvia. Luku 7 paneutuu tarkemmin neljään henkilöhaastatteluun, jotta voidaan tarkastella paremmin sitä, mitä feature-kirjoittamisen keinoja kirjailijakuvien luomisessa käytetään. Viimeisessä luvussa esitellään johtopäätökset, arvioidaan tutkimusta sekä esitellään jatkotutkimusaiheita.

Tutkimuskysymykset on muotoiltu seuraavanlaisiksi: 1) Minkälaisia kirjailijakuvia Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kirja-aiheisissa kansijutuissa rakennetaan? 2) Mitä kirjoittamisen keinoja kirjailijakuvien rakentamisessa käytetään? 3) Minkälaiset kirjailijat nostetaan kulttuurisivujen näkyvimälle juttupaikalle? Tutkimuskysymyksiin ja niiden apukysymyksiin perehdytään tarkemmin luvussa 4.2.

2 KULTTUURIJOURNALISMI

Tässä luvussa tarkastellaan kulttuurijournalismia ja siihen liittyviä teemoja. Luvussa 2.1 paneudutaan kulttuurijournalismiin osana journalismin kenttää, kun taas luku 2.2 on omistettu kulttuurijournalismin historialle Helsingin Sanomissa. Tällä hetkellä vallitseva journalismin murros vaikuttaa luonnollisesti myös kulttuurijournalismiin, mutta viimeksi mainitulla on myös omat kriisinsä. Näitä teemoja avataan tarkemmin luvussa 2.3. Seuraavaksi tutustutaan tarkemmin erilaisten juttutyyppeiden kirjoittamiseen. Luvussa 2.4 nostetaan esille feature-journalismille tyypillisiä tehokeinoja, muotoiluja ja kirjoitustapoja. Lopuksi tutustutaan vielä kulttuurijournalismille ominaisiin juttutyyppeihin eli henkilöhaastatteluun (luku 2.5), kirjallisuuskritiikkiin (luku 2.6) sekä reportaasiin, asiantuntija-artikkeliin, esseeseen ja muistokirjoitukseen (luku 2.7). Nämä juttutyypit on valittu tarkastelun kohteeksi Helsingin Sanomista kerätyn aineiston perusteella. Esimerkiksi kolumnit eivät nouse kulttuuriosaston kansijutuiksi, joten niiden tarkempi tutkiminen on tämän tutkielman puitteissa turhaa.

2.1 Kulttuurijournalismi journalismin kentällä

Kunelius (2000) kuvailee journalismia nelijalkaiseksi otukseksi, jota pitävät pystyssä seuraavat tehtävät: tiedonvälitys, tarinoiden kertominen, julkisen keskustelun ylläpitäminen ja rooli julkisen toiminnan resurssina. Nämä tehtävät ovat läsnä myös kulttuurijournalismin kentällä. Länsimaiset yhteiskunnat ovat viime vuosisadan aikana vahvasti medioituneet. Mediasta on tullut tärkeä tiedonlähde ja se toimii välittäjänä kansalaisten ja muiden tahojen välillä. Samalla media vaikuttaa todella paljon ihmisten mielipiteisiin samoin kuin siihen, mistä asioista ihmisillä on ylipäättään mielipide. (Strömbäck & Esser 2014, 3–4; Kunelius 2010, 142–143; Reunanen 2014; 58–59.)

Kulttuurijournalismia on tutkittu vähemmän kuin esimerkiksi politiikkaan tai talouteen liittyvää uutisointia, koska uutisjournalismia pidetään demokratian kannalta merkityksellisempänä. Kulttuurijournalismia on pidetty pehmeämpänä ja vähemmän tärkeämpänä aiheena. Lisäksi se, että taidekriittisiä ja esseitä kirjoittavat usein ammattitoimittajien lisäksi taiteilijat ja tutkijat, on asettanut kulttuurijournalismin eriarvoiseen asemaan uutisjournalismin kanssa. (Kristensen & Riegert 2017, 9.) Nämä syytökset ovat kuitenkin ainakin osittain aikansa eläneitä, sillä kuten Hellman ja Jaakkola (2012) osoittavat, kulttuuritoimittajien työn painopiste on siirtynyt esteettisen paradigman puolelta kohti journalistisempia sisältöjä.

Juuri sanomalehdet ovat erityisen tärkeässä roolissa kulttuurijournalismin kannalta. Valtakunnallisilla medioilla sekä maakunta- ja paikallislehdillä on valtaa muun muassa ihmisten mielipiteisiin, kulttuuripolitiikkaan ja jopa itse taidekenttään. (Kristensen & Riegert 2017, 13.) Lehtien kulttuuritoimituksilla on erityisen paljon *agenda setting* -valtaa, eli he vaikuttavat siihen, mistä asioista ihmiset ylipäättään keskustelevat (Kunelius 2003, 142–143).

Kulttuurijournalismi on kuulunut suomalaisten sanomalehtien sisältöihin koko niiden historian ajan (Hellman, Jaakkola & Salokangas 52; Hurri 1993, 13). Jo vuonna 1820 perustettu Turun Wiikko-Sanomien julkaisi kirja-arvioita, ja kirjallisuus olikin erityisesti alussa hyvin tärkeä kulttuuripuheenaihe sanomalehdissä. Kulttuurijournalismin alkuvuosikymmeninä artikkelit julkaistiin muiden juttujen ohella, eikä niille ollut omia erillisiä sivujaan. Lehdet alkoivat ottaa käyttöön erityisiä kirjallisuus ja taide -vinjettejä 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alussa. (Hurri 1993, 13–14.) 1800-luvulla kulttuuri nähtiin tärkeänä osana kansallista identiteettiä, joten suomalaista kulttuuria pyrittiin nostamaan esille. 1800-luvun lopussa ja 1900-luvun alkupuoliskolla toimituksissa ei ollut erityisiä kulttuuritoimittajia, ja usein taidekriitikit tilattiin toimituksen ulkopuolisilta, oman taidelajinsa ammattilaisilta. Toimitusten sisäinen roolijako ja kulttuurijournalismin erikoistuminen tapahtuivatkin verrattain myöhään, mikä voi johtua suomalaisen lehtikentän kytköksistä puoluepolitiikkaan tai levikkialueiden pienestä koosta. (Hellman, Jaakkola & Salokangas 52–54; Hurri 1993, 13–14.) Uusi Suomi sai oman, kulttuuriin keskittyneen toimittajan 1920-luvun alussa ja muutamassa maakuntalehdessä seurattiin esimerkkiä 1940–50-luvuilla (Tommila & Salokangas 1998, 272–273). Helsingin Sanomat perusti oman kulttuuriosastonsa vuonna 1965. Kulttuurijournalismi painottui 1950- ja 1960-luvuilla vahvasti korkeakulttuuriin, ja kulttuuriosastojen yksi tärkeä tehtävä oli olla kulttuurikeskustelun areena. Kulttuuritoimitusten näkemys taiteeseen alkoi laajentua hiljalleen jo 1960-luvulla, kun populaarikulttuuri alkoi saada jalansijaa kulttuurisivuilla. Uusi Suomi tuotti myös hyvin kunnianhimoisia kulttuurisisältöjä erityisesti 1980-luvulla ennen lakkauttamistaan. (Hellman, Jaakkola & Salokangas 52–54, 64; Hurri 1993, 13–14.)

Hellman, Jaakkola ja Salokangas (2017, 63–64) tiivistävät kulttuuriosastojen kehityksen Suomessa kolmeen vaiheeseen. 1950-luvulta aina 1970-luvulle saakka lehdissä perustettiin kulttuuriosastoja ja niiden palvelukseen palkattiin kulttuuriin erikoistuneita toimittajia. 1970-luvun lopulta aina 1990-luvun loppupuolelle kulttuuriosastot olivat suhteellisen itse-

näisiä muusta lehden organisaatosta, ja yhteyksiä taidekentälle vaalittiin. Kolmas ja viimeinen vaihe alkoi 2000-luvun alussa, kun kulttuuritoimituksia on alettu liittää kiinteämmin osaksi uutisorganisaatiota.

Kulttuurijournalismin kentällä on perinteisesti eroteltu niin sanottu korkeakulttuuri ja populaarikulttuuri. Kirjallisuus, musiikki, teatteri ja kuvataide muodostivat ja muodostavat edelleen kulttuuriosastojen pohjan. Niin sanotusti arvokkaaksi katsotulla taiteella on aina ollut paikkansa lehtien kulttuuriosastoilla, vielä 1900-luvun jälkipuoliskollakin ne täyttivät suurimman osan kulttuurisivujen palstatilasta. Vuonna 1985 muu kuin taidekulttuuri täytti viidenneksen kulttuurisivuista, ja viime vuosikymmenten aikana sanomalehtien taidekäsitys on laajentunut entisestään. Nykyään elokuvat, populaarimusiikki, videopelit ja televisio-ohjelmat ovat osa kulttuurijournalismin piiriä, ja niiden määrä näyttää kasvaneen sanomalehtien kulttuuriosastoilla ainakin 1960-luvulta lähtien. (Jaakkola 2015, 47–50; Hurri 1993, 13, 30.)

Medialla on tärkeä rooli kirjallisuuskentällä. Esimerkiksi kirjallisuuskritiikki tai kirjailijan haastattelu saattavat ohjata lukijan kirjan ääreen kirjastossa tai kaupassa. (Linko 2010, 11; Linko 2011, 66.) Toisaalta taas tiettyjen kirjojen nostaminen esille joko kirjallisuuskritiikissä tai journalistisessa artikkelissa saattaa aloittaa julkisen keskustelun kirjan keskeisistä teemoista (Linko 2016, 69). Jokin muu juttutyyppe kuin kirjallisuuskritiikki saattaa olla omiaan viestin välittämiseen mahdollisimman laajalle: ”Jos vaikkapa ajankohtaisen väitöskirjan tekijää haastatellaan teosarvion sijasta, aiheesta voi kiinnostua ja saada uutta tietoa paljon useampi lukija” (Linko 2011, 73).

Kulttuurijournalismin sanotaan olevan kriisissä ja suurten muutosten alla. Näitä kehityslinjoja tarkastellaan tarkemmin luvussa 2.3.

2.2 Kulttuurijournalismi Helsingin Sanomissa

Helsingin Sanomien kulttuuritoimitus perustettiin vuonna 1965 osana päätoimittaja Aatos Erkon aloittamaa uudelleenorganisointia, mutta lehti oli jo huomattavasti aiemmin aloittanut kulttuurisisältöjen tuottamisen ja julkaisemisen (Hellman, Jaakkola & Salokangas 2017, 53; Tarkka 1994, 25). Helsingin Sanomat jätti puoluesidonnaisuuden taakseen 1930-luvulla, mikä on huomattavasti monia muita suomalaisia sanomalehtiä aikaisemmin (Ruohonen 2018b, 176). 1960-luvulla Helsingin Sanomien asema Suomen suurimpana päivälehtenä va-

kiintui, ja 1990-luvun alusta lähtien lehti on ollut ”kiistaton mielipidejohtaja ja -vaikuttaja sanomalehtijulkisuudessa” (Ruohonen 2018b, 176–177.) Vuonna 1965 perustetun kulttuuri-toimituksen painotus oli aluksi vahvasti kirjallisuudessa, mutta myös teatteri, musiikki ja kuvataiteet kuuluivat kulttuuriolosaston seuranta-alueeseen (Tarkka 1994, 26). ”Pistokokeet 1960-luvun loppupuolen lehtiin osoittavat, että jo syksyllä 1968 sunnuntain kulttuuriolosasto alkoi olla laajuudeltaan ja monipuolisuudeltaan nykyisen veroinen”, kirjoitti Pekka Tarkka (1994, 26) vuonna 1984. Kulttuurisivut alkoivat kasvaa 1980-luvulla, ja vuosituhannen loppuun tultaessa osasto oli suurimmillaan niin palstatilaltaan kuin toimittajamäärältäänkin. 1990-luvulla Helsingin Sanomia jopa kritisoitiin sen liiallisesta vallasta, etenkin sen jälkeen, kun Uusi Suomi lakkautettiin vuonna 1991 ja monet muut suuret lehdet heikensivät kulttuuritarjontaansa. Helsingin Sanomat on säilyttänyt voimakkaan asemansa suomalaisella taidekentällä, vaikka myöskään Helsingin Sanomien kulttuuriolosasto ei ole välttynyt sivujen vähenemiseltä, mikä näkyy erityisesti kritiikkien lyhentymisessä. (Hellman & Jaakkola 2009, 30–31, 33; Kantokorpi 2013, 197; Tarkka 1994, 24–26; Hellman, Jaakkola & Salokangas 2017, 61.) Vuonna 2015 elokuva-arviot siirtyivät Helsingin Sanomien Nyt-viikkoliitteestä päälehden kulttuurisivuille (Hellman, Jaakkola & Salokangas, 58).

Kulttuuriolosastolle varattu sivumäärä lähti kasvuun 1980-luvulla, mutta kääntyi laskuun 2000-luvun alussa (Hellman & Jaakkola 2009, 31). Vuosina 1978–2008 kulttuurisivujen artikkeleista uutisia on ollut suunnilleen 40 prosenttia ja arvioita 30 prosenttia. Henkilöhaastattelujen sekä feature-artikkeleiden ja reportaasien määrä kasvoi tuona ajanjaksona. Suuri muutos on nähtävissä osaston avausjutuissa. Vielä 1970- ja 1980-luvuilla noin puolet kulttuuriolosaston avausartikkeleista oli kritiikkejä, mutta sittemmin osaston näyttävimmälle paikalle on nostettu useammin journalistista sisältöä. (Hellman & Jaakkola 2009, 34–40.) Ruohonen (2018b, 179–187) on puolestaan tarkastellut Helsingin Sanomien kulttuuriolosastoa syys–marraskuussa 2011. Ajankohta on määrätynyt lokakuun lopussa järjestettyjen Helsingin Kirjamessujen mukaan. Tarkastelujakson aikana julkaistuista artikkeleista 14,6 prosenttia käsittelee kirjallisuutta, kun taas osaston lähtöjutuista kirjallisuusartikkeleita on noin viidennes. Kirjamessut vaikuttavat siihen, että lokakuussa kirjallisuusjuttuja on julkaistu hieman muita kuukausia enemmän. Lisäksi messujen alla on julkaistu erillinen kirjaliite. Ulkomaalaisista kirjailijoista yhdysvaltalaiset ovat useimmin esillä. Eniten kotimaisista kirjailijoista huomiota kulttuurisivuilla saavat jo valmiiksi julkisuudesta nauttivat kirjailijat, mutta toisaalta myös lehden omaa kirjallisuuspalkintoa tavoittelevat esikoiskirjailijat. Aikuisten romaanit nousevat helpoiten lehden sivuille, kun taas esimer-

kiksi runous, fantasia sekä lasten- ja nuortenkirjallisuus esiintyvät lähinnä lyhyinä mainintoina. Vaikka rikoskirjallisuus kiinnostaa myyntilukujen valossa lukijoita, se esiintyy Helsingin Sanomissa harvakseltaan. Kulttuurisivuilla julkaistaan suhteellisen niukasti arvioita tietokirjoista, sillä tekstit on ripoteltu muille osastoille teeman mukaan esimerkiksi ruokakirjat ruokasivuille. Etenkin yhteiskuntatieteelliset aiheet jäävät kulttuurisivujen tietokirja-arvioissa paitsioon muistelmien, politiikan, taiteen ja historian ollessa suuremmissa roolissa. ”Kriittisen ajattelun kannalta tärkeiden filosofisten ja yhteiskuntatieteellisten teoksien sijaan Helsingin Sanomat nosti vuoden 2011 aineiston perusteella esille keittokirjatason tietokirjallisuutta: sellaisia teoksia, jotka koskettavat ihmisten arkielämää ja auttavat orientoitumaan monenlaisissa käytännön pulmissa, mutta jotka eivät tarjoa vaateliaalla tasolla maailmankuvan rakennuspuuta” (Ruohonen 2018b, 187).

Linko (2016, 71–73, 80–81) puolestaan havainnoi, että vuosien 2009 ja 2014 välisenä aikana tietokirja-arvioiden määrä laski Helsingin Sanomissa 73:sta 41 arvioon. Myös muiden tietokirjoja käsittelevien artikkeleiden määrä laski, joskaan ei yhtä paljon. Kehityssuunta oli sama myös Aamulehdessä. Tässä näkyy käytännössä sanomalehtien uutisia painottava suuntaus, joka vähentää kirja-arvioiden määrää muiden juttutyyppeiden kustannuksella. Elämäkerrat, historia, politiikka ja yhteiskunta olivat yleisimmät Helsingin Sanomien verkkosivuilla arvioituista tietokirjojen teemoista vuosina 2014–2015. Myös erinäiset harrastekirjat nousivat usein esille ainakin lyhyissä kirjaesittelyissä.

2.3 Journalismin murros ja kulttuurijournalismin kriisi

Tulevaisuudessa median suurin uhka saattaakin olla yksinkertaisesti ihmisten ajanpuute.

(Rahkonen 2018.)

Journalismi on historiansa aikana läpikäynyt lukuisia kriisejä ja murroksia (esim. Zelizer 2009, 1; Väliverronen 2009, 7–8; Kunelius 2010, 38–39; Nieminen & Pantti 2009, 169; Mörä 1998, 13). Tuorein ja yhä tälläkin hetkellä vaikuttava murros liittyy median sääntelyn purkamiseen sekä teknologioiden kehittymiseen. Journalismin tarjonta ja mediakilpailu alkoivat kasvaa globaalisti 1970-luvulla, mutta internetin yleistyminen vauhditti kriisiä entisestään 2000-luvulla. Journalismi joutuu kilpailemaan ihmisten huomiosta yhä laajemmalla kentällä, eivätkä kaikki näistä sisällöistä suinkaan ole journalistisin kriteerein tuotettuja. Sa-

malla myös journalistien työtilanne on muuttunut jatkuvasti epävarmemmaksi. (Pöyhkäri, Väliverronen & Ahva 2016, 1–2.) Journalismia on syytetty myös viihteellistymisestä eli tabloidisaatiosta. Toisaalta taas voidaan nähdä, että vaikka eliitti närkästyisi tiedon muokkaamisesta populaariin ja vetävään muotoon, voi olla jopa demokratian kannalta hyödyllistä, että journalistiset sisällöt tavoittavat ihmisiä laajasti kaikista yhteiskuntaluokista. (Serazio 2009, 13–14; Kantola 2011, 115.)

Suomessakin on nähty lukuisia mediatalojen yt-neuvotteluita, vaikka esimerkiksi vuoden 2008 taantumien jälkimainingeissa monissa mediataloissa tulokset olivat yhä voitollisia (Erho 2017; Vehkoo 2011, 28–29; Nikunen 2011, 30–31). Vuoden 2008 taantumien käynnistämiä toimitusten yt-neuvotteluita on myös kritisoitu ja kyseenalaistettu: ”Lama tarjoutui ikään kuin sopivaksi selitykseksi ratkaisuille, jotka olisi tehty joka tapauksessa alalla tapahtuneen, pitkälti mediateknologisen murroksen vuoksi” (Nikunen 2011, 31). Suomalaisen median tulovirtoja syövät myös maailmanlaajuiset teknologiajätit kuten Facebook ja Google, jotka suurten volyymiensa ansiosta pystyvät tarjoamaan halvalla laajalle leviävää mainostilaa. Mainostajat voivat suosia myös muita digitaalisia julkaisukanavia perinteisen median kustannuksella. Tämä syö ilmoitustuloja suomalaisilta mediataloilta. (Rahkonen 2018; Lehtisaari, Grönlund, Villi & Lindén 2016, 7; Vehkoo 2011, 22–23; Uskali & Villi 2017.) Mediatalot ovat joutuneet myös vastaanottamaan jatkuvia syytöksiä uutisointinsa virheellisyydestä tai vääristymistä vale- ja vihasivustojen takia. Tämän vuoksi medioiden tulisi korostaa entistä enemmän läpinäkyvyyttään ja siirtyä jopa ”radikaalin läpinäkyvyyden” puolelle. (Gelfert 2018; Kuutti 2015, 131–132; Vehkoo 2016.)

Kilpailu ihmisten vapaa-ajasta on viime aikoina kiristynyt etenkin internetin yleistymisen myötä. Tarjolla on jatkuvasti enemmän uusia sisältöjä, joista monet vastaavat esimerkiksi siihen tiedonhankinnan tarpeeseen, jota journalismi on palvellut. Kännykkäkameroiden ja sosiaalisen median aikana kuka tahansa voi ryhtyä julkaisijaksi. (Ramonet 2012, 13–15; Vehkoo 2011, 12–13.) Printtilehtienkin on viime vuosina pitänyt kehittää digitaalisia sisältöjä verkkoon. Vaikka journalistiset sisällöt tavoittavat yhä suurempia yleisöjä, on mediataloilla ollut haasteita muuttaa verkkotoimintaa vakaaksi tulovirraksi ja saada digitaalisista sisällöistä maksua. (Lehtisaari, Grönlund, Villi & Lindén 2016, 64–65.) Toistaiseksi näyttää siltä, että mediatalot eivät ole aktivoituneet kovin tehokkaasti uusien toimintamallien kehittämisessä (Lehtisaari ym. 2018), vaikka ihmisten halukkuus maksaa sisällöistä tuntuu kasvaneen (Lehtisaari, Grönlund, Lindén & Villi 2017, 40; Vehkoo 2011, 209).

Samaan aikaan kulttuurijournalismi on kokenut omaa murrostaan, jonka perustana on esteettisen ja journalistisen paradigman välinen kitka. Nämä paradigmat vaikuttavat kulttuurijournalismin perimmäisiin kysymyksiin aina rakenteista aiheisiin ja ihanteisiin saakka (Hellman & Jaakkola 2009). Kulttuurijournalismi on ammattimaistunut, eli tekstien takana ovat nykyään yhä useammin journalistit, eivät käsitellyn aiheen tutkijat. Tämä kehityssuunta näkyy etenkin taidekriitikeissä. (Ruohonen 2018a, 159.) Ilmiötä voidaan kutsua journalistiseksi käänneeksi (Hellman & Jaakkola 2009). Kulttuurijournalismia syytetään myös viih-teellistymisestä (Ruohonen 2018a, 159) ja henkilökeskeisyydestä, jota muun muassa television yleistymisen aikoinaan ruokki (Hollsten 2012, 3). Tämä näkyy esimerkiksi siinä, että Elviksen kuollessa vuonna 1977 asiaa ei pidetty Helsingin Sanomissa lyhyttä mainintaa tärkeämpänä uutisena – puhumattakaan kulttuuriuutisesta –, kun taas David Bowien kuolemanelisenkymmentä vuotta myöhemmin näkyi lehden sivuilla hyvinkin suuresti (Hellman, Jaakkola & Salokangas 2017, 49–50). Kulttuuritoimittaja Suvi Aholan (2015) mukaan muutos on ollut nopeaa. Nykyään kirjailijoiden henkilöhaastattelut tuntuvat luonnolliselta kulttuurijournalismin sisällöltä, kun taas hänen uransa alussa 1980-luvulla vastaavia haastatteluja ei juuri tehty. Silloin ”ajateltiin, että kirjailijalle riittää julkisuudeksi arvio teoksesta” (Ahola 2015).

Viime vuosituhaten puolella kulttuuriosasto tarjosi asiantuntevaa luettavaa alaan vihkiytyneille ihmisille, mutta 2000-luvun aikana kulttuuriosastojen tarjontaa on suunnattu laajemmalle yleisölle. Ilmiötä voi kuvata siirtymisenä taidepainotteisuudesta yleisöpainotteisuuteen. (Ruohonen 2018b, 176, 187.) ”2000-luvun aikana kulttuuriosasto on muuttunut, journalistista kärjistystä käyttäkseni, kaikkiruokaista yleisöä palvelevaksi, markkinaehtoisesti toimivaksi tavarataloksi” (Ruohonen 2018b, 176). Tässä suurten massojen palvelemisessa on riski, että ”generalisoituva tarjonta ei välttämättä vastaakaan erikoistunutta kysyntää” (Hellman & Jaakkola 2009, 39). Kriittikien määrä on viime vuosikymmenten aikana vähentynyt ja julkaistut arviot ovat entistä lyhyempiä. Vuosina 1978–2008 Helsingin Sanomien kulttuurijuttujen lukumäärä nousi, mutta sekä arvioiden että muiden juttujen pituus riveissä laskettuna lyheni. (Hellman & Jaakkola 2009, 31–32.) Alan ammattilaisetkaan eivät aina jaksa olla luottavaisin mielin. Hollantilainen kirjallisuussivujen toimittaja Jeroen Vullings totesi vuonna 2015: ”Tunnen itseni dinosaurukseksi tuhon edellä.” (Ahola 2015.)

Internetissä kulttuurisisältöjä tarjotaan jatkuvasti enemmän, jopa aivan ilmaiseksi. Vaikkapa harrastajamaisten bloggaajien kirja-arviot saattavat toisinaan palvella tavallisia lukijoita pa-

remmin kuin ammattimaiset kirjallisuuskritiikit. (Ruohonen 2018a, 168.) Juho Rahkonen (2018) esittää, että päivittäin ilmestyvät sanomalehdet ovat erityisen haavoittuvassa asemassa. Jatkuvan raportoinnin maailmassa kerran päivässä ilmestyvän lehden uutiset tuntuvat nopeasti vanhoilta, eikä kaikilla ole aikaa tai kiinnostusta lukea päivittäin taustoittavia artikkeleita. Päivittäin ilmestyvien sanomalehtien muuttuminen viikoittaisiksi, aikakauslehtimäisiksi julkaisuiksi voi olla yksi todennäköinen kehityssuunta. ”Sanomalehdissä ja niiden viikkoliitteissä on jo pitempään ollut näkyvissä kehitystä aikakauslehtimäisempään, feature- ja reportaasityyppiseen journalismiin” (Rahkonen 2018).

Sevänen (2018, 136) syyttää suomalaisia lehtiä kaupallistumisesta ja kapitalisoitumisesta. Lehdet toimivat voittoa tavoittelevien yritysten tavoin, mikä näkyy esimerkiksi kulttuurisivujen viihteellistymisenä. Kulttuuripalstoistaan tunnettu Uusi Suomi -printtilehti lakkautettiin vuonna 1991 ja Helsingin Sanomien kirjallisuuskritiikkejä kirjoittavat nykyään toimittajat eivätkä tutkijat. ”Näistä syistä analyttinen kirjallinen keskustelu on osittain marginalisoitunut perinteisessä julkisuudessa. Toisaalta sitä on siirtynyt muihin kanaviin eli kulttuurilehtiin, verkkojulkaisuihin ja internetin blogeihin ja kirjallisuuspiireihin.” (Sevänen 2018, 136.)

Mihin suuntaan kulttuurijournalismi on siis tämän uusimman murroksensa myötä kulke-massa? Ainakin on selvää, että internet muokkaa monella tavalla kulttuurijournalistien työtä ja tämä muutosprosessi on jo alkanut. Aluksi medioiden verkkosivuja käytettiin ensisijaisesti nopeisiin uutistilanteisiin reagointiin. Pitkät, huolella laaditut feature-artikkelit nähtiin en-nemmin painettujen lehtien sisältöinä kuin internetissä julkaistavina kokonaisuuksina. Toi-mituksissa elätettiin jopa ajatusta siitä, etteivät ihmiset halua lukea pitkiä artikkeleita näyttö-pääteillä. (Steensen 2009, 13; Lassila-Merisalo 2014a, 1–2.) Tämä ajatus on kuitenkin sit-temmin haudattu, ja pitkien artikkeleiden rooli on korostunut myös verkossa (Lassila-Merisalo 2014b). Itse asiassa analyttisestä ja huolella laaditusta journalismista on jopa povattu pelastajaa tilaajamäärien laskusta kärsiville mediataloille. Hitaana välineenä sanomalehti voi keskittyä perehtymään ilmiöiden taustoihin eli vastaamaan kysymyksiin miksi ja miten, kun taas sähköiset viestimet voivat keskittyä nopeaan uutisointiin fokuksenaan journalismin peruskysymyksen mitä, missä, milloin ja kuka. Sanomalehti voi hyödyntää lahjakkaita toimittajia verkkosivuillaan ja koota esimerkiksi aivan oman kulttuurijournalismin keskittyvän osion sivustolleen. Printistä kopioitujen uutisten lisäksi tarvitaan myös toisenlaisia tekemisen muotoja. (Vehkoo 2011, 207–209.) ”Asiantuntevat

kulttuuritoimittajat voivat luoda oman aihepiirinsä ympärille yhteisön, joka auttaa jutunteossa ja antaa korvaamattomia vinkkejä” (Vehkoo 2011, 209). Etenkin 2010-luvulla on nähty lukuisia pitkiin feature-artikkeleihin erikoistuneita journalistisia palveluja, suomalaisena esimerkkinä Long Play. Verkkojulkaisu antaa mahdollisuuden laajentaa feature-artikkelia multimediasisällöillä aina videoista ja äänitallenteista lähtien, joskaan niitä ei tule käyttää niin runsaasti, että se häiritsee itse tarinan etenemistä tai lukukokemusta. (Lassila-Merisalo 2014a, 1–2, 5–7; Lassila-Merisalo 2014b.)

Verkkojulkaiseminen tarjoaa lukemattomia uusia mahdollisuuksia myös taidekritiikille. Tutkija Maarit Jaakkola pohdiskelee uusia mahdollisuuksia näin:

Formaatti voi muuttua pelkästä taidekokemuksen verbaalisesta kuvauksesta, kun siihen on mahdollista lisätä ääntä, kuvaa ja muita paikan päällä olemisen elementtejä. Multimediaalisuus mahdollistaa vastaanottajan ottamisen mukaan kokemukseen, samoin jatkokeskustelun.

(Ahola 2015).

Kulttuuritoimittaja Suvi Ahola (2015) pohtii puolestaan, pitäisikö ajatustapamme taidekritiikistä muokata perusteitaan myöten uuteen suuntaan: ”Ehkä taidekritiikistä tulee suorastaan prosessi. Silloin kellään ei ole teoksesta viimeistä sanaa, ei kriitikollakaan.” Hellman ja Jaakkola (2009, 40) eivät pidä journalistista käännettä ja suurten yleisöjen palvelemista välttämättä huonona kehityssuuntana, mutta kulttuurijournalismin esteettistäkään paradigmaa ei heidän mukaansa saa unohtaa: ”On ilmeistä, että tällainen journalismi tarvitsee sekä generalismia että spesialismia – sekä asiantuntijoiden että amatöörien näkemyksiä”.

Lehtisaari, Grönlund, Villi ja Lindén (2016, 66) esittävät, että mediatalojen tulee kehittää digivetoista toimintamallia sekä keskittyä brändin rakentamiseen ja yhteisöllisyyden luomiseen. Tätä jälkimmäistä strategiaa edustavat monenlaiset uudenlaiset palvelut aina painonhallintaklubeista lukijoille suunnattuihin taideyhteisöihin. Tapahtumien järjestämisen lisäksi toimitus voi esimerkiksi kerätä lukijoilta juttuideoita tai osallistaa näitä muilla tavoilla. Kysymys kuuluukin, miten kulttuurijournalistit pystyvät luomaan tällaisia uudenlaisia mahdollisuuksia.

2.4 Feature-jutun kirjoittaminen

Feature- eli kaunokirjallinen journalismi voidaan määritellä esimerkiksi näin: ”kaunokirjallinen journalismi on faktuaalista sisältöä, jonka esittämisessä eli muodossa käytetään fiktiosta tunnettuja keinoja” (Lassila-Merisalo 2009, 12). On siis selvää, että feature-journalismi poikkeaa perinteisestä uutistekstistä monella tavalla, vaikka toimittajat ovat omaksuneet kaunokirjallisia piirteitä jonkin verran myös uutiskirjoittamiseen (Lassila-Merisalo 2008, 20; Lassila-Merisalo 2009, 16). Käytettyjä kaunokirjallisia keinoja on lukuisia, ”esimerkiksi toimittaja-kertojan subjektiviteetin korostaminen, virallisten lähteiden vähyys, epävarmuuden osoittaminen ja raakojen yleistyksien tekeminen siirtävät tulkintavastuuta lukijalle” (Lassila-Merisalo 2008, 20). Artikkelin kirjoittaja näkyy jutun tyyliässä ja näkökulma-vaalinnoissa, vaikka hän ei olisi varsinaisesti kirjoittanutkaan itseään mukaan tekstiin (Räty 1998, 139). Toimittaja voi myös yhdistää omaan ääneensä haastateltavan puhetta käyttämättä lainkaan sitaattimerkkejä (Lassila-Merisalo 2009, 32). Tarinallisten elementtien tuominen mukaan kerrontaan voi muun muassa lisätä artikkelin samaistuttavuutta, jos kyse on vaikka minämuotoisesta kuvailusta dramaattisten tapahtumien keskeltä (Lassila-Merisalo 2008, 20).

Nissi (2010, 40–49) esittelee kirjoitusoppaiden pohjalta kahdeksan tyypillistä feature-jutun rakennetta:

- paperinukke (avaus + ydinkappale + kehitys + päätös)
- pikari (avaus + kehitys + päätös)
- timantti (avaus + ydinkappale + tarina)
- tiimalasi (hätkähdyttävä materiaali + toissijainen materiaali + vahva päätös)
- suorakulmio (kaikki jutun sisältö on yhtä tärkeää)
- pyramidi (painavimmat asiat jutun lopussa)
- kehä (jutun aikana kuljetaan kehä palaten takaisin alkuun)
- kynttelikkö (avaus + vähintään kahden teeman/juonen kehittely + päätös sitoo teemat/juonet yhteen)

Kirjoitusoppaiden perusteella paperinukke tai pikari on yllä mainituista malleista yleisin. Paperinukkemallissa houkuttelevan alun jälkeen – hyvin varhaisessa vaiheessa – lukijalle esitellään koko artikkelin johtoajatus tiiviissä ydinkappaleessa. Pikarimalli puolestaan muistuttaa enemmän perinteistä tragedian aloitus–keskikohta–lopetus -kaavaa. On kuitenkin

hyvä muistaa, että vaikka jonkinlaisia kaavoja voidaan feature-kirjoittamisen kentällä havaita, lopulta kirjoittajalla on rajattomat vapaudet rikkoa kaikkia ohjeita ja malleja. Feature-kirjoittamisen perusolemus on juuri vapaus, ei tietyn kaavan orjallinen seuraaminen. (Nissi 2010, 40–42, 49.)

Haapasen (2011) mukaan sitaateilla on kaunokirjallisissa journalismissa (ja mahdollisesti muunkin tyyppisissä lehtijutuissa) kuusi tehtävää. Hänen mukaansa sitaatit...

- ”luovat jutun rakenteeseen rytmiä tekstin tasolla
- ovat yksi juonta eteenpäin vievä kerronnan elementti
- kertovat tapahtumien fyysisestä ja/tai sosiaalisesta ympäristöstä
- luovat uskottavuutta sille, että johtoilmauksen identifioima henkilö on sanonut sanatarkasti referoidulla tavalla
- välittävät ensikäden tietoa referoitavan henkilön kokemuksista ja hänen ainutlaatuisesta tavastaan käyttää kieltä
- luonnehtivat puhujaa, mikä tapahtuu paitsi sen kautta, *mitä* sanotaan, ennen kaikkea sillä, *miten* sanotaan”.

Yksittäinen sitaatti voi samaan aikaan toteuttaa useampaakin yllä lueteltua tehtävää. Aina sitaattien käyttö ei kuitenkaan ole perusteltua, vaan etenkin jos lainauksia on ripoteltu juttuun runsaasti, voi kyse olla puhtaasti tavasta. Sitatit korostuvat etenkin henkilöityvässä journalismissa, sillä ne tuovat haastateltavan lähemmäksi artikkelin lukijaa. Tämän vuoksi suorien sitaattien rooli saattaa korostua entisestään. (Haapanen 2011, 83–84.) Toimittajat muokkaavat haastateltavien sanomisia monilla tavoilla ennen sitaatin päätymistä valmiiseen lehtiartikkeliin. Esimerkiksi monologisoinniksi kutsuttavassa prosessissa toimittajan osuus häivytetään jutusta pois (Haapanen 2017). Haapanen (2011, 85) huomauttaa, että ”mitään yleistä ja yhteistä ohjeistusta puheen muokkaamisesta sitaateiksi ei ole”. Kiristyvässä kilpailutilanteessa tämä saattaa johtaa siihen, että lehdissä olevien sitaattien oikeellisuudesta ei ole varmuutta, sillä lainaukset on saatettu napata esimerkiksi toisen tiedotusvälineen verkkosivuilta (Haapanen 2011, 85).

Tarinallisuuden vahvistaminen journalistien työskentelyssä on saanut osakseen myös kritiikkiä. ”Nykymediassa tunteet ovat tietoa”, kirjoittaa Maria Mäkelä (2014, 53). Hänen mukaansa journalismissa nousevat nykyään korostetusti esille tunteet ja kaunokirjalliset tyyli-
piireet. Kovat faktat ja uutiskärki saatetaan siirtää kokonaan artikkelikokonaisuuden kainalokseen, kun taas päähuomio jyvitetään yksittäisten ihmisten tuntemuksille. Hänen mukaansa

on riski, että empiirinen tieto hautautuu tarinoiden alle ja päätöksenteko vinoutuu tämän seurauksena. (Mäkelä 2014, 53–54.)

2.5 Ihminen henkilöjutun keskiössä

Henkilöjuttujen avulla kerrotaan lukijoille ”kiehtovista julkimoista, menestyneistä asian-tuntijoista, julkisista toimijoista ja kiinnostavista taviksista” (Lassila-Merisalo 2009, 104). Henkilökuva kirjoitetaan yleisimmin (julkisuuden) henkilöstä, joka on jostain syystä juuri artikkelin julkaisuhetkellä tai pian sen jälkeen erityisen ajankohtainen (Räty 1998, 138). Henkilöjutussa pääosassa on nimensä mukaisesti aina ihminen (Lassila-Merisalo 2009, 106). Henkilöhaastattelussa voidaan käyttää hyväksi luvussa 2.4 esiteltyjä feature-kirjoittamisen keinoja. Ei ole tavatonta, että esimerkiksi toimittaja on vahvasti läsnä henkilöhaastattelussa, ikään kuin ”lukijan agenttina tapahtumapaikalla, tai matkaopas, joka ohjaa turistien huomion oleellisiin seikkoihin” (Lassila-Merisalo 2009, 31). Henkilöjuttu eroaa preesensissä kirjoitettavista reportaaseista eepillisellä kerrontatavallaan, joskin henkilöhaastattelussa voidaan välillä siirtyä käyttämään imperfektiä haastateltavan menneisyydestä kerrottaessa. Samalla kerrontaa voidaan jouhevoittaa tiivistämällä mennyttä aikaa. (Lassila-Merisalo 2009, 39.) Kulttuurijournalismin journalistinen käänne (Hellman & Jaakkola 2009) on tehnyt kirjailija-haastatteluista kulttuuriosastojen vakiosisältöä. Kulttuuritoimittaja Suvi Ahola (2015) muistelee, että hänen uransa alkuaikoina 1980-luvulla kirjailijahaastattelut eivät olleet kovin yleisiä, vaikka ne nykyään ovat luonnollinen osa kulttuurisivujen tarjontaa.

Tässäkin tapauksessa termien määrittelyssä on omat haasteensa. Räty (1998, 138) korostaa, että haastattelu ja henkilökuva ovat kaksi eri asiaa. ”Haastattelussa välitetään tietoa, siinä ihminen riittää aiheeksi. Henkilökuvan kirjoittaja tavoittelee laajaa kokonaiskuvaa ihmisestä ja voimista ihmisen ympärillä, hän haluaa vaikuttaa lukijoihinsa. Henkilökuva ei ole tietoa välittävää, vaan tietoa muokkaavaa kirjoittamista, jossa etsitään uudella tavalla ilmaistuja tosiasioita ja tuoreita tulkintoja.” (Räty 1998, 138.) Käytännön työelämässä henkilökuva ja haastattelu toimivat käytännössä katsoen lähes toistensa synonyymeina. Sen vuoksi tässäkin tutkimuksessa termejä ei eroteta toisistaan, sillä rajanveto niiden välillä on aina hyvin tulkinnanvaraista.

2.6 Kirjallisuuskritiikki journalistisen käänteen jälkeen

Kriitikolla ei enää ole samanlaista sanansijaa kulttuurivirtojen ohjailemisessa kuin joskus ennen. Hän on nomadi, joka viihtyy tähtisateessa ja antaa tyyli pisteitä suorituksista.

(Niemi 2000, 105.)

Taidekritiikki sijaitsee journalismin ja taiteentutkimuksen rajamaastossa. Estetiikan teorioiden näkökulmasta katsottaessa kritiikin alkua on vaikea määritellä. Jo antiikin aikana on puhuttu taiteesta ja sen arvosta, mutta nykymuotoisen taidekritiikin katsotaan syntyneen 1700-luvulla. Kritiikillä tarkoitetaan yleensä taiteen sanallistamista ja sen arvioimista. Kritiikin määritelmästä ja tehtävistä on monia käsityksiä, mutta yksinkertaistaen voidaan sanoa, että kritiikki koostuu kolmesta ulottuvuudesta, jotka ovat kuvailu, tulkinta ja arvottaminen. (Heikkilä 2012, 12–28, 39–44; Korhonen 2012, 59–60.) 1800-luvulla kirjallisuuskritiikillä pyrittiin vaalimaan arvokasta suomalaista kulttuuria ja kitkemään heikompi kirjallinen materiaali pois. Tällainen ajattelutapa ei ole kuitenkaan enää vallallaan, 1800-luvun loppupuolella kun ajatukset perustuivat vahvasti Suomen itsenäistymispyrkimyksiin. Nykyään kirjallisuuskritiikkien voidaan ajatella kertovan lukijoille kirjallisuuskentän virtauksista ja uusista teoksista. (Korhonen 2012, 63–64.) Kulttuuriosastojen journalistisen käänteen on nähty muuttavat kritiikkiä pinnallisemmaksi ja ”perinteisen kirjallisuuskritiikin onkin pelätty käyvän lehtien kulttuuriosastoilla uhanalaiseksi” (Korhonen 2012, 68).

Vielä 1900-luvulla kirjallisuuskritiikin katsottiin olevan osa taidemaailmaa, vaikka sitä julkaistiin journalistisia ohjenuoria seuraavissa lehdissä. Kulttuurijournalismin journalistisen käänteen (ks. Hellman & Jaakkola 2009) myötä sanomalehtikritiikki ”muuttui – – viimeistään vuosituhaten vaihteessa osaksi mediaa ja sen puhetapoja”. (Kantokorpi 2013, 194.) 1900-luvulla taidekritiikissä vallitsi karkeasti jaoteltuna portinvartija–makutuomari-malli, jonka mukaan muutama sanomalehteen kirjoittava kriitikko vastaa kritiikistä kokonaan itse. Perinteisten kritiikkikanavien rinnalla kenttää monipuolistavat nykyään muun muassa alaan keskittyvät verkkojulkaisut. (Kantokorpi 2013, 194.) Kirjallisuuskritiikin journalisoituminen on vaikuttanut myös itse kritiikkiin: ”Analyttisen ja kontekstualisoivan kritiikin sijaan korostetaan tänään lukijalähtöistä viihdyttävyyttä, herättelevää poleemisuutta sekä juttujen näyttävää esillepanoa” (Kantokorpi 2013, 195). Sanomalehtikritiikit ovat lyhentyneet ja kriitikkojen kirjoitustavan nasevuus on noussut uudella tavalla tarkastelun alle. Kun julkaistavien nimikkeiden määrä on vieläpä kasvanut, jää yhä useampi kirja ilman kritiikkiä.

Kritiikkejä kirjoittavat myös yhä useammin toimittajat kirjallisuuteen erikoistuneiden tutkijoiden sijaan, ja lehtien käyttämien avustajien määrää on vähennetty. Arvioitavia kirjoja valitessa kiinnitetään yhä enemmän huomiota kirjailijan kiinnostavuuteen ja tunnettavuuteen lukijoiden kannalta. Samalla hyvät ja keskinkertaiset kirjat saavat enemmän palstatilaa negatiivisten arvioiden kustannuksella. (Kantokorpi 2013, 197–198; Szántón 2002, 27, 30–31; Korhonen 2012, 58–64; Krogerus 1988, 15.)

Kritiikin ja kirjallisuuden välinen suhde ei ole täysin suoraviivainen. Kirjailija kirjoittaa teoksensa itselleen ja lukijoille, ei suinkaan kriitikoille. Samalla tavalla kriitikko kirjoittaa arvostelmansa lukijoille, eikä nosta kirjailijaa ajatustensa keskiöön. Sekä kriitikko että kirjailija ovat siis läheisessä suhteessa, mutta he eivät saa antaa toistensa vaikuttaa liiaksi omaan työskentelyynsä. (Repo 2014, 256–259.)

2.7 Muut juttutyypit kulttuurisivujen kansiantikkeleissa

Kirjallisuuskritiikkien ja henkilöhaastatteluiden lisäksi aineistosta nousee esille muutamia muitakin journalistisia juttutyyppejä. Niitä käsitellään lyhyesti tässä luvussa. On kuitenkin hyvä muistaa, että journalististen artikkeleiden jaottaminen juttutyyppeihin ei ole aina ongelmatonta, sillä jopa lehden sisällä juttutyyppeiden määritelmät voivat vaihdella ja juttutyyppejä sekoitetaan hybrideiksi (Lassila-Merisalo 2009, 68). Jonkinlainen käsitys tavallisimmista juttutyypeistä antaa kuitenkin pohjatiedot niiden tarkempaa pohdiskelua varten.

Anu Nousiainen (1998, 117) mukaan *reportaasin* keskiössä on elämys. Reportaasin ei tarvitse olla yhteiskunnallisesti merkittävä eikä edes opettavainen, keskeisempää on lukijan koskettaminen. Tärkeää on kirjoittajan oma tyyli ja läsnäolo. Vaikka reportaasille ei lajina ole selkeää ja tarkkarajaista määritelmää, voidaan sanoa, että reportaasi on toimittajan raportti tietystä paikasta, ihmisistä tai ilmiöstä. Toimittaja menee tiettyyn paikkaan, havainnoi asioita ympärillään ja raportoi sen sitten lukijoilleen omaa tyyliään hyödyntäen. Perusteellisten reportaasien tekeminen vaatii runsaasti aikaa, taloudellisia resursseja ja sivuja lehdessä, etenkin jos kyseessä on ulkomaille suuntautuva reportaasimatka. Termiä käytetään kuitenkin myös puhuttaessa vähempitöisistä, kevyistä tapahtumakuvauksista. (Nousiainen 1998, 117–119, 123, 130–131; Hermánus 1992, 8–10; Pietilä 2008, 64–69; Suhola, Turunen & Varis 2005, 107–109.) Usein reportaasi kirjoitetaan preesensissä (Lassila-Merisalo 2009,

77). Reportaaseihin pätevät myös monet feature-kirjoittamisen lainalaisuudet ja käytännöt, joita tarkastellaan lähemmin luvussa 2.4.

Sanomalehtien juttuvalikoimaa voi rikastaa *asiantuntija-artikkeleilla*. Tällaisessa artikkelissa asiantuntija voi laittaa peliin koko osaamisensa, mutta oman alansa jargoniin ei sovi sortua. Kirjoittajan on aina ajateltava tekstinsä lukijoita ja sanomalehtien tapauksessa ei ole tarkoituksenmukaista käyttää monimutkaista ammattitermistöä. Huolellisesti laadittu asiantuntija-artikkeli voi olla kuitenkin nautinnollinen ja opettavainen lukukokemus. (Kotilainen 2003, 65–66.) Samantyylinen juttutyyppejä on *taustajuttu*, joka syventyy tiettyyn aiheeseen perusteellisemmin kuin tavallinen uutinen. Myös se vaatii kirjoittajaltaan asiantuntemusta sekä laajaa perehtymistä aiheeseen. (Suhola, Turunen & Varis 2005, 105–107.) Tämän tutkimuksen puitteissa asiantuntija-artikkelit luokitellaan ilmiöjuttujen kategoriaan.

Essee on Kielitoimiston sanakirjan (2018) mukaan ”lyhyehkö, vars. tietyt tyyli vaatimukset täyttävä kirjoitelma; lyhyt yleistajuinen tutkielma”. Esseen ”piirteitä ovat yksilöllinen ote aiheeseen sekä aiheen perusteellinen tuntemus. Essee on monikerroksinen, persoonallinen teksti, joka käsittelee aineistoaan yksilöllisesti ja uutta luovasti.” (Mäkinen 1997, 11.) Jutun tarkoitus on käynnistää pohdiskeluprosessi, joka ei edes tähtää lopulliseen totuuteen vaan tärkeää on ”tuoda esille ajattelun liike” (Korhonen 1997, 20). Sanomalehdissä rajanveto esseiden ja *pakinoiden* välillä voi olla hankalaa, mutta ohjenuorana voi pitää pakinoiden ”lyhyttä ja keveyttä, huumorin täyttämää käsittelytapaa” (Riikonen 1990, 25). Kokonaan huumori ei ole esseissäkään kielletty, vaan etenkin aikakauslehdissä sellaisillekin on ollut tilausta (Korhonen 1997, 22–23). Essee voi myös muistuttaa sisällöltään taidekriittikää (Riikonen 1990, 107; Korhonen 1997, 24). Vaikka Suomessa essee koetaan usein raskaana ja tieteellisenä tekstilajina, julkaisu-ympäristönä lehti yleensä keventää ja lyhentää esseitä (Mäkinen 1997, 12).

Muistokirjoitus eli *nekrologi* summaa yhteen tekstiin vainajan elämän tärkeine käännekohtineen. Teksti on kuin tiivistelmä henkilön elämäntyöstä ammatteineen ja vastuineen. Monesti muistokirjoitusta on kirjoittamassa useampi ihminen, jotta mukaan saadaan vainajan kaikki puolet. Kirjoittamassa on usein ainakin joku vainajan läheinen henkilö. Tekstin tyylin on oltava kunnioittava, muttei paatoksellisuuteen asti ylistävä. Mukana voi olla myös huumoria, eikä vainajan elämänpolun vaikeammistakaan vaiheista kannattaa vaieta täysin. Yleisesti kieli on kuitenkin luettelomaista ja yksinkertaista, mutta tietyissä osissa mukaan pyritään saamaan myös vainajan persoonallisuutta. (Kotilainen 2003, 73;

Marttinen 1997; Dahl 2013.) Helsingin Sanomien muistokirjoituksista neljännes käsitteli kulttuurialan toimijoita vuosina 1992 ja 2012. Kahdessakymmenessä vuodessa naisten määrä muistokirjoituspalstalla oli kasvanut, mutta vielä vuonna 2012 naisia käsitteleviä muistokirjoituksia oli vajaa 23 prosenttia kaikista julkaistuista nekrologeista. (Hallamaa 2013.) Nykyään Helsingin Sanomat julkaisee muistokirjoituksia pääsääntöisesti Tänään-sivuillaan, mutta kuten aineistokin osoittaa, keskeisten kulttuurihenkilöiden poismenoa voidaan kunnioittaa nekrologilla myös kulttuuriosaston puolella.

3 KIRJAILIJAKUVIEN KEHITTYMINEN

Tässä luvussa perehdytään tarkemmin erilaisiin kirjailijakuviin ja -myytteihin. Alaluvussa 3.1 paneudutaan muuttuviin käsityksiin kirjailijuudesta läpi historian sekä kirjailija-identiteetteihin. Alaluku 3.2 keskittyy nykykirjailijoiden kannalta merkitykselliseen kirjailijoiden ja kirjamarkkinoiden väliseen suhteeseen. Tähän aiheeseen liittyvät muun muassa markkinointi ja kirjailijoiden brändääminen. Alaluku 3.3 puolestaan esittelee muutamia aiempia tutkimuksia, jotka ovat keskittyneet jollain tavalla median välittämiin kirjailijakuviin tai kirjailijaidentiteetteihin.

3.1 Kirjailijuus identiteettinä ja tuttuina tarinoina

Kirjailija katselee maailmaa epäluuloisena ja taltioi sen muutoksia luovasti vinksahaneen näkemyksensä lävitse.

(Soikkeli 2002, 9.)

Tämän tutkimuksen keskeisin käsite on kirjailijakuva. Sandbacka (2012, 20) käyttää termiä taiteilijakuva korostaakseen henkilön taiteilijuutta erotuksena esimerkiksi julkisuuskuvasta. Hänen määritelmänsä mukaan taiteilijakuva ”on julkinen kuva henkilöstä taiteilijana, kuva siitä, millainen taiteilija hän on ja millaista taidetta hän tuottaa” (Sandbacka 2012, 20). Tätä määritelmää voi soveltaa myös termiin kirjailijakuva.

Kirjailijuudesta on keskusteltu läpi vuosisatojen. Antiikin Kreikassa runouden alkuperän ajateltiin olevan muusissa, ja runoilijat olivat vain viestinviejiä (Kurikka 2006, 19; Biedermann 2003, 232). Toisaalta siihen aikaan myös ”miehisen nerouden, hulluuden ja melankolian näkeminen rinnakkain kulkevinä” oli hyvin tavallista, ja samoja ajatuksia on viljelty myöhemminkin (Koskinen 2006, 15). 1400-luvulla taiteilijat halusivat tehdä selkeän pesäeron käsityöläisiin ja painottaa ”intellektuaalista osaamista”. Renessanssin aikana taiteilijoiden lapsuus esitettiin ”myyttisessä valossa”, ja luontaisten taipumusten lisäksi korostettiin juuri lapsuuden vaikutusta taiteelliselle polulle päätyemisessä. Jäljentäminen vaihtui mielikuvituksen voimaksi ja taiteilijat alkoivat toteuttaa omia ideoitaan tarkkojen tilausten sijaan. Ennen painokoneen keksimistä tekijää ei merkitty käsikirjoituksiin, sillä usein kirjoitukset olivat uskonnollisia ja niiden ”tekijänä” pidettiin Jumalaa. Painotekniikka teki teksteistä konkreettisia esineitä, mikä mahdollisti ajatuksen ainutlaatuisista kirjoituksista,

joihin niiden tekijällä olisi omistusoikeus. Nykykäsityksemme tekijyydestä syntyi samaan aikaan Gutenbergin painokoneen kanssa eli 1400-luvun loppupuolella, tosin modernista tekijästä aletaan yleensä puhua vasta 1750-luvulta alkaen. (Kurikka 2006, 18; Kuusamo 2001, 12–15; Koskinen 2006, 19–20.) ”Kustannustoiminnan kiihtynyt kaupallistuminen ja kirjojen massamarkkinoiden synty” valoi pohjan ajatukselle yksilöllisestä kirjailijasta (Kurikka 2006, 18). Tekijyydessä tapahtui toki muitakin muutoksia 1700-luvulla. Silloin alettiin puhua mielikuvituksesta eli kirjoittajan työn luova puoli korostui. Taide ei ollutkaan enää ulkopuolisen maailman, ideoiden tai luonnon jäljentämistä vaan luomisprosessista tuli sisäsyntyinen. Romanttisen ajan tekijyyteen liittyy myös eristäytyminen ja erilaisuus. Tekijä on poikkeusyksilö, joka erottuu massasta, mutta usein hänen neroutensa ymmärretään vasta kuoleman jälkeen. Syntyperäisen lahjakkuuden vuoksi kirjoittamista ei myöskään voinut opettaa. (Kurikka 2006, 23–25; Steinby 2014, 19–20.)

Myös mielenterveyden ongelmia on pitkin taiteentulkittamisen historiaa liitetty taiteilijoihin, puhutaanhan arkikielessäkin luovasta hulluudesta. Taiteilijoita on jälkikäteen diagnosoitu esimerkiksi skitsofreenikoiksi, ja depressiivisyys sekä maanisdepressiivisyys on liitetty taiteilijoiden yleisten ominaisuuksien listaan. (Koskinen 2006, 30–32; Lönnqvist 2007, 110.) ”Renessanssiajan oppineet ja taiteilijat uskoivat luovuuden olevan yhteydessä melankoliseen hulluuteen” (Pietikäinen 2013, 50). Vaikka ajatuksia luovuuden ja hulluuden liitosta esitetään usein, on sen tieteellinen todistaminen hankalaa, ellei peräti mahdotonta (Lönnqvist 2007, 110–111). Sallamaa (1997, 110) kirjoittaa, että ”on erittäin harvinaista, että kirjailija voisi kirjoittaa sairauden sisältä, pimeyden ytimestä. Tämä voi tapahtua *post rem*, tervehtymisen jälkeen, kuten Maria Vaaran romaaneissa.” Myös alkoholin käyttäminen on liitetty taiteilijuuteen jo vuosisatojen ajan. Erityisesti ajatusta vaalittiin 1800-luvulla, kun syntyi ajatus boheemeista taiteilijoista. Runsaasti alkoholia käyttivät muun muassa Aleksis Kivi, Eino Leino, Oscar Wilde ja Ernest Hemingway. Alkoholin vaikutuksia luovaan prosessiin on tutkittu jonkin verran, ja vaikka alkoholinkulutuksen positiiviset vaikutukset olivat jossain vaiheessa tabu, on tällaisiakin piirteitä löydetty. Alkoholi voi esimerkiksi helpottaa työn aloittamiseen liittyvää levottomuutta. Kaikkia kirjailijoita juominen ei kuitenkaan auta, ja runsas alkoholinkäyttö voi aiheuttaa monia fyysisiä ja psyykkisiä ongelmia. (Hosiaisuus 2007, 113–119.) Myös muut kuin mielenterveyteen liittyvät terveysongelmat voivat vaikuttaa kirjailijan tuotantoon, kuten Riitta Jalonen kertoo tuberkuloosinsa tehneen (Jalonen 2007a, 88–90).

Kustannustoiminnan alkuaikoina markkinat eivät olleet vielä niin suuret, että ne olisivat kattaneet kirjojen kustantamisen kulut. Tällöin mesenaateilla oli keskeinen merkitys kirjojen ilmestymiseen. Koska porvaristo alkoi rikastua, pystyivät kirjailijat hankkimaan tulonlähteitä myös muualta kuin valtaapitävien keskuudesta. Se loi uudenlaista vapautta. Suomessa kustantamojen välillä alkoi olla jopa kilpailua 1840-luvulla, mutta siitä huolimatta etenkin naispuoliset kirjailijat jäivät usein pimentoon joko nimettömyyden tai nimimerkkien vuoksi. (Niemi 2000, 67–68; Niemi 1991, 62–63; Grönstrand 2006, 129–135; Sevänen 2018, 104–105, 108.) Lukutaidon yleistymisenkin kesti vuosisatoja, joten aikaisintaan 1800-luvulla länsimaiset yhteiskunnat olivat valmiita kirjalliselle massatuotannolle (Niemi 2000, 10, 31; Sevänen 2018, 105). Ajatus synnyinlahjana saadusta taituruudesta karisi 1900-luvulle tultaessa niin että luovaa kirjoittamista alettiin opettaa (Steinby 2014, 20). Luovuus ei ole muuttumatonta, vaan sitä voi ”ravita, kasvattaa ja jalostaa” (Kuuskorpi 2014, 201).

Kirjailijuudessa on kyse myös identiteettityöstä. ”Ihmiselämä on elettyjen, koettujen ja kerrottujen tarinoiden kudelma”, kirjoittaa Hänninen (1999, 15). Ihmisen identiteetti rakentuu tarinoista, joihin ympäröivä kulttuuri vahvasti vaikuttaa. Nämä tarinat tähtäävät vastaamaan keskeiseen kysymykseen ”kuka minä olen?”. Ihminen identifioituu tiettyihin ihmisryhmiin ja saa näin identiteetilleen uusia rakennuspaloja. Kyseessä on siis sosiaalinen ja kulttuurinen prosessi, joka on jatkuvasti käynnissä. Nykyaikana yksilön elämäntarinan ainutkertaisuus korostuu, ja uniikkeja piirteitä halutaan nostaa esille. Samaan aikaan kun identiteettien ainutkertaisuus alkoi korostua, uniikkisuus ja uutuus korostuivat kirjapainotaidon ansiosta myös kirjallisuudessa. Kirjailijan identiteettiin saattaa liittyä myös ristiriitaisuuksia. Ihminen saattaa suojella sisäistä tarinaansa niin paljon vierailta, että se voi poiketa vahvastikin ulkoisesta minäkertomuksesta, jonka tehtävä on palvella sosiaalisia pyrkimyksiä. Emme siis paljasta ympärillämme oleville ihmisille koko totuutta itsestämme. (Hänninen 1999, 42–43, 49; Frantsi 2009, 74; Jokinen 2010, 71–72.) Tällainen sisäisen tarinan ja ulkoisen minäkertomuksen eriyttäminen on tyypillistä etenkin julkisuuden henkilöille – siis myös kirjailijoille – jotka eivät halua paljastaa itsestään kaikkea julkisen katseen alle.

Jo kirjoittaminen itsessään on identiteettityötä. Tuottaessaan tekstiä tietyssä muodossa tiettyä kanavaa varten kirjoittaja liittyy samalla tavalla kirjoittavien ihmisten joukkoon. (Burgess & Ivanič 2010, 228.) Kirjailija Riitta Jalonen (2007b, 45) muotoilee asian näin: ”Kirjat pesevät ikkunoita kirkkaammiksi kohti kirjailijan sisintä ja kohti omaa minää”. Hän jatkaa: ”Kirjoittaminen tekee ihmistä itselleen olemassa olevaksi ja näkyväksi persoonaksi”

(Jalonen 2007b, 51). Kirjailijan identiteetti ei ole pelkästään ammatti-identiteetti – kuten vaikkapa kauppias tai pankkivirkailija – vaan se ulottuu syvemmälle ja ”sävyttää ihmisenä olemista” (Tuominen 1998, 45). Kirjailija on nykykäsityksen mukaan työnsä kautta yhteydessä muihin ihmisiin ja kirjallisuuskenttään. Millaiset edellytykset täysin erakoituneella kirjailijalla edes olisi saavuttaa lukijakuntaansa? ”Kokonaan yksin ja eristyneenä kirjoittaja veistää vain toteemipaalua, joka kelpaa parhaiten puutarhatontuksi pimeneviin syys-iltoihin.” (Levola 2014, 235.)

Perinteisesti taiteilijuuteen on liitetty myös uskomus synnynnäisestä, ainutlaatuisesta lahjasta – jopa ”puolijumalallisesta kyvystä” – jonka ansiosta taiteilija pystyy tekemään työtään (Bourdieu 1985, 177, 187). Asia voidaan ilmaista myös arkisemmin: ”Kirjailijantyöhön on perinteisesti yhdistetty jotakin sellaista, joka ei ole opetettavissa: yksilöllisyyttä, omaäänisyyttä, originaalisuutta. Kirjailijan olemukseen kuuluu, että hän luo maailmaa, kokien ja ilmaisten jotakin ennensanomatonta.” (Niemi 1991, 70–71.) Toisaalta taas kirjailijuuden näyttäytyminen synnynnäisenä lahjana on nykyvalossa vanhahtava ajatus, ennemminkin kirjailijan nähdään päätyvän työhönsä oman elämänpolkunsä kautta. Erno Paasilinna (1984, 9) toteaa, että ”on elettävä sellainen elämä, josta syntyy kirjailija”. Kirjailijaksi kasvaminen vaatii toki usein myös ihmisen ulkopuolisia vaikuttimia. Esimerkiksi tietynlainen innostava ilmapiiri lapsuudenkodissa tai vahva roolimalli saattaa mahdollistaa myöhemmän kirjailijauran. Kirjojen lukeminen ja yleisemminkin maailmaan perehtyminen voivat myös auttaa kirjailijaa oman kerrontansa kehittämisessä. Vaikka kirjailijan työhön ei ole koulutusvaatimuksia, alan opiskeleminen joko oppilaitoksessa tai puhtaasti kaunokirjallisiin teksteihin tutustumalla voi tasoittaa kirjailijan tietä. (Bourdieu 1985, 179; Niemi 2000, 70; Niemi 1997, 152; Niemi 1991, 70; Kuuskorpi 2014, 205.)

Länsimaisessa kulttuurissa ei toisesta ole pulaa kirjailijoita ja näiden luonnetta käsittelevistä tarinoista. Voidaan puhua jopa sosiaalisesta tarinavarannosta, jonka ”tarjoamia tarinallisia malleja voidaan käyttää monin tavoin oman elämän jäsentämisen apuna” (Hänninen 1999, 50). Kirjoittaja voi samalla sekä etsiä että itse rakentaa kirjailijaidentiteettiään (Ben-Shir 2008, 40). Jatkuvasti käydään keskustelua siitä, voiko kirjoittamista opettaa, mutta siitä huolimatta kirjoittajakoulutuksen historia Suomessa ylettää ainakin vuoteen 1921 saakka (Tuominen 2013, 177). Ammattimaiseen kirjoittamiseen liittyy usein ajatus kirjoittamisesta elämäntapana. Yksilön suhdetta kirjoittamiseen voidaan Ben-Shirin (2008, 25) mukaan tarkastella neljän narratiivin kautta:

- Ihminen on syntynyt kirjoittamaan. Ennalta määrätty elämänpolku tekee ihmisestä kirjailijan tai runoilijan.
- Kirjalliset taipumukset ovat ensimmäisiä merkkejä päätyemisestä kirjailijaksi, mutta niitä tärkeämpää on voimakas, pakonomainen halu kirjoittaa.
- Kirjoittaja ei ole tekstiensä lähde, hän vain välittää niitä maailmalta lukijoille. Kirjailijan tehtävä on välittää viestit muuttumattomina.
- Itsetutkiskelun avulla kirjailija oppii toimimaan viestinvälittäjänä. Taitojen karttuminen vahvistaa kirjailijaidentiteettiä kirjailijan itsensä sekä muiden silmissä.

Svinhufvud (2016, 29–52) puolestaan esittelee Roz Ivaničnin kuusi näkökulmaa kirjoittamiseen. Niiden mukaan kirjoittaminen on...

- taitoa (painotus virheettömyydessä ja oikeakielisyydessä)
- luovuutta (korostaa kirjoittajan yksilöllistä luovuutta sekä tekstin sisältöä ja tyyliä)
- prosessi (kirjoittaminen koostuu työvaiheista: huomio tekstistä prosessiin)
- tekstilajin tuottamista (tekstilajeissa on eroja, joten niin on myös niiden tuottamisessa)
- sosiaalista toimintaa (kirjoittaminen tapahtuu vuorovaikutuksessa muiden kanssa)
- sosiopoliittista toimintaa (kirjoittajalla on valtaa ja häneen kohdistuu valtaa).

Käsitykset kirjoittamisesta ovat edenneet historiallisesti suunnilleen yllä olevan listan mukaisessa kronologisessa järjestyksessä, vaikka uusi käsitys ei olekaan täysin syrjäyttänyt edeltäjiään vaan kaikki ne elävät edelleenkin ajatuksissamme (Svinhufvud 2016, 29).

Tuomisen (1998, 47–50) tutkimuksessa kirjailijat ovat kuvanneet omaa identiteettiään vastaavin sanankääntein. Osa sanoo kirjoittavansa ”suurempien voimien vallassa”, kun taas joillekin kirjoittaminen on selviytymiskeino esimerkiksi traumojen keskellä tai omien ajatusten ja pelkojen järjestämistä, jopa terapiaa. Toisaalta taas kirjoittamista voi ajatella myös puhtaasti taitona, joka mahdollistaa työskentelyn. Kirjoittamiseen voi liittyä jopa rakkaudenomaisia tunteita, vaikka toisilla suhde työhön on hyvin arkinen tai jopa kyyninen. Osa kirjailijoista näkee tehtävänänsä maailman parantamisen. Reitit kirjailijan ammattiin ovat myös moninaiset. Kirjailijan ammattiin voidaan päätyä määrätietoisella pyrkimisellä tai kuin satumalta ajautumalla. Monille kirjailijuus on kakkosammatti, jota harjoitetaan muiden töiden ohella.

Jokinen (2010, 143–187) on luonut kolme luokkaa jäsentämään kirjailijaidentiteettejä. Nämä luokat ovat *viimeiset romantikot*, modernit kirjailijatyypit (*herättäjät, tutkimusmatkailijat, sivulliset*) ja postmodernit ammattikirjoittajat (*tarinankertojat, oppineet esteetikot, institution uudistajat*). Nämä ryhmät on luotu 1990-luvulla valtion suoraa taiteilijatukea saaneiden kirjailijoiden omien itsemäärittelyjen perusteella. *Viimeiset romantikot* samaistuvat romanttiseen kirjailijakuvaan. Heille kirjoittaminen on jonkin ylempää tulevan tehtävän täyttämistä, jopa sisäistä pakkoa tai syntymässä saatu lahja. Nämä kirjailijat tuntevat olevansa identiteettinsä vuoksi tai sen ansiosta tavallisten ihmisten yläpuolella tai ainakin jollain tavalla ulkopuolisia. Tähän ryhmään kuuluu jonkin verran väärinymmärrettyjä taiteilijoita, joiden teokset jäävät vähemmälle huomiolle esimerkiksi sen vuoksi, etteivät tavalliset ihmiset ymmärrä niiden arvoa. Tämä kirjailijaidentiteetti on kuitenkin katoamassa, ja kirjailijat suhtautuvat siihen jopa ironisesti. (Jokinen 2010, 146–151.)

Modernit kirjailijatyypit pohtivat omaa kirjailijakuvaansa luonteenomaisesti. He ajattelevat täyttävänsä kirjailijoina erityislaatuista tehtävää, mutta se ei näyttäydy varsinaisena sisäisenä pakkona vaan ennemminkin kutsumuksena. Kirjoittamalla nämä kirjailijatyypit rakentavat ja muokkaavat omaa identiteettiään, samalla he keskustelevat sisäisesti itsensä kanssa, mutta tuottavat kokemuksia myös ulospäin lukijoilleen. (Jokinen 2010, 151–156.) *Herättäjille* ”tärkeintä kirjoitustyössä on herättäminen, opettaminen, kasvattaminen – ylipäätään kaikenlainen vaikuttaminen” (Jokinen 2010, 156–157). *Tutkimusmatkailijoille* kirjoittaminen on ”maailmankäsitystyötä”, he pyrkivät pohdiskelemaan syvällisesti ihmisyyttä etenkin oman sisäisen maailmansa kautta. *Sivullinen* kirjaa ylös maailman sellaisena kuin sen näkee ja pyrkii teksteillään kommunikoimaan muiden ihmisten kanssa. Hän on saattanut päätyä kirjailijaksi, koska ei oikein muutakaan osaa. (Jokinen 2010, 161–164.)

Kolmannen eli viimeisen ryhmän muodostavat postmodernit ammattikirjoittajat, jotka eivät enää pidä itseään suurina näkijöinä vaan ammattimaisina kirjoittajina. Heille taiteella ei ole suuria, muuttumattomia päämääriä, vaan pelkistetysti he pyrkivät kirjoittamaan kirjoja, joita joku ostaisi. Kirjailijat ovat hyväksyneet kirjamarkkinoiden ehdot, ja he ovat myös joustavia sen suhteen, mitä tekstilajeja he tuottavat. Tämän ajattelutavan mukaan kirjailijaksi voi vain ryhtyä, sillä se on ammatti muiden joukossa, joten aivan yhtä hyvin sen voi myös vaihtaa johonkin toiseen ammattiin. *Tarinankertojien* tavoite on tarjota lukijoille viihdyttäviä sekä koskettavia elämyksiä. *Oppineet esteetikot* hyväksyvät nykyisten kirjamarkkinoiden

vaatimukset, mutta nostavat mieluusti itsensä niiden yläpuolelle eivätkä innolla osallistu ulkokirjallisiin toimintoihin. He jättäytyvät usein kirjallisuuden marginaaliin. (Jokinen 2010, 161–174.) ”Nykyisessä kirjallisuuskeskustelussa oppineiden esteetikkojen tehtäväksi on jäänyt itseisarvoisen taiteen ja esteettisten kriteerien vaaliminen” (Jokinen 2010, 174). *Instituution uudistajat* tuntevat hyvin kirjallisuuskentän, sen perinteet ja käytännöt. Heidän tavoitteenaan on uudistaa näitä rakenteita ja suomen kieltä sekä kirjoittaa jotain aivan uudenlaista, joka jättää jälkensä kirjallisuushistoriaan. (Jokinen 2010, 175–178.)

Kirjailijan moninaisia rooleja voidaan tarkastella myös metaforien kautta. Kirjailija on kuin peili, joka heijastelee ympäröivää yhteiskuntaa. Toisaalta taas kirjojen avulla on mahdollista käsitellä jopa kokonaisten kansakuntien traumoja. Kirjailija voi toimia sijaiskärsijänä – klassisena esimerkkinä mainittakoon alkoholismi – ja muistuttaa samalla jollain tavalla jopa lääkäreitä tai terapeuttia. Kirjailija voi ottaa myös tuomarin tai opettajan roolin. Kirjallisuus voi paljastaa yhteiskunnan epäkohtia ja kirjailija voi työllään ajaa tärkeänä pitimiään asioita värikkäinkin sanakääntein kuin asianajaja. Asianajajan roolissaan kirjailija voi pyrkiä kohen-tamaan kokonaisen kansanosan tai ammattiryhmän oloja. Ei ole siis lainkaan liioiteltua tarkastella kirjailijoita yhteiskunnallisina vaikuttajina. Myös tulevien kehityskulkujen ennustaminen on kirjailijalle mahdollista, ja heidän näkemyksiään voidaan tulla jopa erikseen kysymään. (Niemi 2000, 69–75; Niemi 1997, 151; Niemi 1991, 76–78.)

”Suomessa on erityisen vahvana perinteinen puurtava, itseoppinut, individualistinen työläiskirjailijatyyppe, joka lähtee esikoisteoksessaan liikkeelle omasta elämänvaiheestaan ja ympäristöstään.” (Tuominen 1998, 47.) Työläiskirjailijat ovat nimensä mukaisesti työläis-taustaisia, kun taas työväenkirjailijat ovat ”työväen asiaan sitoutuneita käännynnäisiä”. Työläiskirjailijoille tyypillisiä piirteitä ovat erään määritelmän mukaan ”köyhälistöläinen tausta, ja elämäkokemus sekä aiheiden ja vaikutuspiirin köyhälistösidosis; lisäksi – – ilmaisutavassa rehevyyttä”. (Ojajärvi, Sevänen & Steinby 2018, 26.) Jokinen (2013, 159) puolestaan määrittelee suomalaista kirjailijamyötyä näin: ”Halki 1900-luvun suomalaisessa kirjailijaihanteessa yhdistyivät Väinö Linnan tapaisen henkisen johtajan sekä Eino Leino -tyyppisen boheemin taiteilijaneron piirteet. Tällainen stereotyyppinen kansalliskirjailijahahmo on tunnistettavissa vielä 2000-luvulla.” Monilla nykykirjailijoilla elää vahva vaikuttajan identiteetti, joka rinnastetaan vahvasti ”kansakuntamme rakentajiin” kuten Minna Canthiin ja Aleksis Kiveen (Jokinen 2010, 159).

Hypén (2002, 30–31) arvelee 1800-luvulta saakka eläneen ajatuksen yksilöllisestä taiteilijanerosta selvinneen näihin päiviin asti sen vuoksi, että kirjailijoiden ajatellaan tarkan katseensa ansiosta olevan hyödyksi koko kansakunnalle. Esimerkkeinä voidaan pitää Väinö Linnan sotaa käsitteleviä teoksia *Tuntematon sotilas* ja *Täällä Pohjantähden alla 1–3*. Kirjailijameedion voima tosin perustuu yhtenäiskulttuuriin tai vähintään ajatukseen yhtenäiskulttuurista, sillä kirjailijan on pystyttävä luomaan kaikille yhteinen tarina. Yhteiskunnan pirstaloitumisen myötä nykyään vastaavien tunteiden herättäminen on haastavampaa kuin ennen. (Hypén 2002, 30–31; Niemi 1997, 44.) Kaikki eivät kuitenkaan usko puhtaaseen lahjakkuuteen, vaan periksiantamattomaan puurtamiseen. Kirjailija Tuula-Liina Varis (2007, 241–242) kirjoittaa: ”Näin, mitä kirjailijantyö on. Lahjakkaimmallekaan ei mikään tule ylhäältä annettuna. Neroudessa, kuten [Pentti] Saarikoski usein sanoikin, on kymmenen prosenttia lahjakkuutta ja 90 prosenttia ahkeruutta. – – Toden totta, kirjailijantyössä vaikeinta oli toimeentulo.”

Laila Hirvisaari on käsitellyt teoksissaan muun muassa isänsä kaatumista sodassa ja kertoo näkevänsä tutkimustensa ja tekstiensä ansiosta juurensa ”toisessa valossa”, mutta työskentelee kurinalaisesti kellon mukaan kuin toimistotyöntekijä. Silti hänenkin ajatuksensa muikailevat tietynlaista kirjailijamyyttä: ”kirjailijaksi synnyttään, kirjailijaksi ei ryhdytä”. (Hirvisaari 2007, 16, 18–19.) Kirjailija Anita Konkka (2007, 95) kuvaa itseään ”alitajunnan sihteeriksi”, kun taas runoilija Riina Katajavuori (2007, 94) muistuttaa, että kirjailijoilla on välillä huonoja, tuottamattomia kausia.

Millaisia siis ovat nykyajan stereotyyppiset kirjailijakuvat? Kirjailija voi olla salaperäinen, julkisuutta välttelevä henkilö, joka mystisyydellään ja vastahakoisuudellaan lisää median kiinnostusta entisestään (Sandbacka 2012, 22–23; Niemi 2000, 11). Kirjailijalla voi olla myös ristiriitaisia toiveita yksityisyyden ja julkisuuden yhdistelemisestä. Tämä saattaa johtaa tavoitteeseen kirjailijaminän ja yksityisminän erottamiseen. (Sandbacka 2012, 25.) Toisaalta kirjailija voi myös hyvin määrätietoisesti brändätä itseään ja tähdätä avoimesti myyntilistojen kärkeen, kuten Jari Tervo on tehnyt. Nykymaailmassa monet kirjailijat osaavat hallita julkisuuskuvaansa, ja jo kirjoitusvaiheessa teosta saatetaan ajatella tuotteena, jolle pyritään löytämään sopivat markkinat. (Hypén 2012; Niemi 2000, 11.) Kustantamot voivat jopa vaatia tällaista aktiivisuutta kirjailijoilta, eikä pelkkä tekstinsä ääreen erakoitunut kirjoittaja riitä. ”On tärkeää, että kustannuskonseptin taustalla on kiinnostava persoona. Ihmiset eivät halua vain kirjaa, he haluavat kirjailijan”, muotoili Jacques Eijkens, joka työskennellessään

Sanoma-konsernin Learning&Literature -liiketoimintaryhmän johtajana. (Majander & Saarikoski 2010.) Linko (2016, 77, 93–100) esittää puolestaan, että tietokirjojen kirjoittajille ei mediassa usein edes anneta kirjailijan titteliä, vaan he esiintyvät ensisijaisesti oman alansa asiantuntijoina eli esimerkiksi taloustieteilijöinä tai historioitsijoina. Tietokirjailijoille sovitellaan usein myös mielipidekirjoittajan ja kolumnistin rooleja. Joka tapauksessa nykymarkkinoilla kirjailija antaa tavalla tai toisella kasvot koko kustannusprosessille, jossa on mukana lukuisia muitakin henkilöitä. Usein kirjailijat kamppailevat myös hyvin erilaisten kirjailijakuvien ristiaallokossa, joten yksi kirjailija voi toteuttaa hyvinkin montaa kirjailijakuvaa. (Niemi 2000, 67, 79).

Luovuus on kyky tuottaa teos (työ, tuote), joka on sekä uusi (omaperäinen, odottamaton) että soveltuva (käytännöllinen, toimiva hyödyllinen).

Myöhemmin määritelmään on lisätty myös vaatimus luovan työn laadukkuudesta.

Mikä tahansa eriskummallinen oivallus ei kelpaa luovuuden osoitukseksi

Luovuus on myös uusien asiayhteyksien näkemistä ja assosiointia.

(Kuuskorpi 2014, 202.)

Kuka sitten lopulta on kirjailija? Yhtä yhtenäistä määritelmää ei ole olemassa, mutta Suomen Kirjailijaliitto vaatii uudelta jäseneltä ”vähintään kaksi sellaista, itsenäisesti luotua alkuperäistä suomenkielistä kaunokirjallista teosta, että häntä tuotantonsa taiteellisen ja ammattillisen tason perusteella voi pitää kirjailijana” (Suomen Kirjailijaliitto 2018). Sanomalehtien määritelmä kirjailijalle ei kuitenkaan yleensä ole näin tiukka, sillä vaikka esimerkiksi Henriikka Rönkkönen ja Juha Vuorinen eivät ole päässeet Kirjailijaliiton jäseniksi, sanomalehdissä heitä käsitellään kirjailijoina (Hiilamo 2018; Spåra 2017). Myös Kata Kärkkäinen on kokenut saman kohtalon (Mäkinen 2008). Toisaalta kirjailijaksi tuleminen voi myös liittää kirjan vastaanottoon. ”Kirja sellaisenaan on materiaallinen esine, mutta julkisen vastaanoton ja kritiikin kautta siitä tulee kirjallisuutta, esteettinen artefakti; kirja ilman lukijoita ei ole kirjallisuutta.” (Ruohonen 2018a, 145.) Toki tämäkin määritelmä on varsin epämääräinen. Ovatko omakustannekirjailijat kirjailijoita? Entä ne kirjailijat, joiden kirjoista ei kirjoiteta kritiikkejä ja jotka muutenkin saavat marginaalisen yleisön? On nimittäin fakta, että Suomessa arvioidaan vain murto-osa kaikista julkaistavista kirjoista (Kuivalahti 2019). Kirjailija-tittelin käyttäminen voi olla myös kirjoittamisen ammattilaisille itselleen hankalaa. Kirjailija Sara Saarela (2016) uskoo sen johtuvan edelleen vahvana elävästä, romanttisesta ajatuksena kirjailijasta jotenkin tavallista tallajaa hienompana ihmisenä. Myös kustantamojen saneluvalta kirjojen julkaisussa mutkistaa identiteettityötä.

Jos suomalaisten kaunokirjailijoiden ryhmää tarkastellaan tulojen kautta, huomataan, että kyseessä on varsin heterogeeninen ihmisjoukko. Kirjailijoiden veronalaisten tulojen mediaani kaunokirjallisista töistä oli 4800 euroa vuonna 2017, mutta varsinaisten tulojen lisäksi apurahat ovat kirjailijoille tärkeä tulonlähde. Apurahojen mediaani oli 9250 euroa. Reilu kolmannes kirjailijoista tekee muita töitä pystyäkseen rahoittamaan uransa kirjailijana, ja samanlainen kahden työn malli on ollut alalla tyyppillinen jo vuosisatoja. (Grönlund 2018; Niemi 1991, 65.) Osalle kirjojen kirjoittaminen muodostaa ensisijaisen ammatti-identiteetin, toisille se on sivutyö tai rakas harrastus. Lisäksi kirjailijat eivät ole aina yhden tietyn lajityypin edustajia, vaan yksi kirjailija voi tuottaa monenlaisia teoksia. (Jokinen 2013, 159, 169.) Kirjailijoiden omakuviin vaikuttaa siis osaltaan myös heidän tulotasonsa, sillä esimerkiksi kirjailijan työlle rinnakkainen ammatti-identiteetti tuskin jää henkilökohtaisissa pohdinnoissa huomiotta.

Tässä tutkimuksessa ei varsinaisesti oteta kantaa kirjailijan määritelmään, vaan Helsingin Sanomien kulttuurisivuilla kirjailijan asemaan asetetut ihmiset lasketaan tämän tutkielman puitteissa kirjailijoiksi. Sen sijaan tutkielmassa kartoitetaan, millaisia kirjailijakuvia lehdessä luodaan ja mitkä kuvat jäävät mahdollisesti piirtämättä.

3.2 Kirjailija markkinoilla

Muutos on saanut kustantajat huolestumaan erityisesti nuorempien sukupolvien halusta jatkaa painotuotteiden kuluttajina. Nettisukupolven on ajateltu tottuneen internetin ilmaistarjontaan. Myös ekologiset perustelut on mainittu kun on pohdittu nuorten verkkokäyttäjien asenteita painotuotteita kohtaan.
(Herkman & Vainikka 2012, 19.)

Samalla kun media on käynyt läpi omaa murrostaan (ks. luku 2.3), on myös kustannusalalla kuohunut. Jo 1990-luvulla perinteisiä kustantamoja yhdistettiin, ja sittemmin kansainvälistyminen on näytellyt yhä suurempaa roolia kotimaan kirjamarkkinoilla. Suomalainen kustannusala oli aiemmin varsin kansallista, mutta ruotsalaisen Bonnierin rantautuminen Suomeen tarkoitti myös suurten suomalaisten kirjatalojen siirtymistä sen omistukseen. Samalla kustantamot ovat ainakin osittain luopuneet pitkäjänteisestä kulttuuripääoman kasvattamisesta ja esimerkiksi nuorten, lupaavien kirjailijoiden koulimisesta. Tärkeää ovat nopeat voitot, joita bestsellerit tarjoavat. Kulttuuristen arvojen rinnalle tai jopa edelle on siis nostettu talouden arvoja ja normeja kustantamojen liukuessa kulttuurisista yrityksistä kohti

kaupallisten yritysten profiilia. (Niemi 2000, 87; Herkman & Vainikka 2012, 10; Arminen 2012, 35–36; Brunila & Uusitalo 1989, 27; Turunen 2009, 89, 93–94; Sevänen 2018, 99–100, 118–122, 134.) Maailmanlaajuinen kehitys näyttää olevan se, että markkinointi ”kohdistuu potentiaalisiin myyntimenestyksiin ja valmiiksi suuriin nimiin” (Linko 2016, 57). Vastapainona suurille, talousvetoisille yleiskustantamoille on syntynyt joukko pieniä, tiettyyn genreen erikoistuneita kustantamoja (Sevänen 2018, 135). Jo 1990-luvulla markkina-voimat jylläsivät kirjailijoiden elämässä niin, että muut tekstilajit – esimerkiksi käsi-kirjoitukset – olivat tuottavampia rahasampoja kuin itse kirjat. Vaikka julkaistujen kirjojen määrä kasvoi, ei kirjojen kysyntä seurannut samassa suhteessa. (Soikkeli 2002, 10; Niemi 2000, 85; Repo 2014, 249–250.)

Vuosina 2009–2010 kustantamoissa käytiin yt-neuvotteluja ja leikattiin resursseja. Kirjan kriisistä kirjoitettiin dramaattiseen sävyyn tieto- ja oppikirjojen myynnin laskiessa. Kirjat ja lukeminen joutuvat taistelemaan ihmisten vapaa-ajasta esimerkiksi musiikin ja elokuvien kanssa. (Ekholm & Repo 2010, 5, 12; Turunen 2009, 91–92; Makkonen 2004, 11.) Vaikka kaunokirjallisuutta julkaistiin paljon, oli kirjojen myynti-ikä lyhentynyt eivätkä kauppojen ja kustantamojen katteet ainakaan nousseet (Arminen 2012, 35). Vuonna 2015 kirjamyynni kasvoi lasten- ja nuortenkirjallisuuden ansiosta ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2008, joskin kasvu oli hyvin hienoista, 0,5 prosenttia (Majander 2016). Vuoden 2019 ensimmäisen neljänneksen kaunokirjamyynni laski puolestaan 13,5 prosenttia verrattuna edellisen vuoden samaan ajanjaksoon. Tietokirjojen myynti puolestaan kasvoi 10,8 prosenttia. (Kirjakauppaliitto 2019.) Karo Hämäläinen (Valkama 2016) moittii, että kirja-alalla toimivat eivät ymmärrä tarpeeksi markkinoinnin ja talouden päälle, ja kirjoja pitäisi tarvittaessa myydä nykyistä aggressiivisemmin. Myynti on lisäksi siirtymässä perinteisistä kirja-kaupoista marketteihin, kun taas kirjakaupat yrittävät paikkailla myyntiään muilla tuotteilla. Myös verkkokaupan kasvu syö kivijalkaliikkeiden myyntiä, vaikka toisaalta sosiaalinen media voi tarjota uusia työkaluja kirjojen markkinointiin. Kirjojen oikeanlainen hinnoittelukin herättää alan toimijoiden välillä kiivasta keskustelua. (Hiidensalo 2016; Valkama 2016; Turunen 2009, 91.)

Ekholm ja Repo (2010, 169–177) määrittelivät kaksi skenaariota kirja-alan tulevaisuudelle vuodeksi 2020. Ensimmäinen malli on ”jakautuneen ja taantuvan kirjatalouden skenaario”, jonka mukaan painettujen kirjojen ostajat eivät riitä tuottamaan tarpeeksi voittoa alalle, mutta kustantamot eivät ole valmiita investoimaan verkkotuotteisiin. Sisäänpäin-

kääntyneisyys on alan ongelma. Toinen skenaario pohjautuu vuotovaikutteiseen kirjatalouteen. Kustantamot ovat onnistuneet luomaan uusia ja innovatiivisia tuotteita verkkoon, ja näiden avulla paikataan printtikirjojen myynnin vähenemisestä aiheutuvia tappioita. Herkman ja Vainikka (2012, 153–154) esittelevät kolmannen, realistiseksi kutsumansa skenaarion kustannusalalle. Sen ”mukaan muutos jatkuu samansuuntaisena, mutta mitään yhtäkkistä hyppäystä täysin uudenlaiseen lukemiseen ei tapahdu, vaan muutokset etenevät sitä mukaa kun mediasukupolvet vanhenevat ja uudet sukupolvet korvaavat edellisiä”. Kirjakauppaliiton ja Suomen Kustannusyhdistyksen teettämä Suomi lukee -tutkimus (Kirjakauppi & Suomen Kustannusyhdistys 2019) osoittaa, että realistinen skenaario vastanee suhteellisen hyvin nykytilannetta. Suomalaiset ostavat painettuja kirjoja vähemmän, mihin vaikuttavat muun muassa äänikirjoja ja e-kirjoja tarjoavat maksuaikapalvelut. Printtikirjoilla on kuitenkin kannattajansa, ja kustantamot ovat tunnistanee alan haasteet ja pyrkineet vastaamaan niihin. Alan muutoksista huolimatta painettuja kirjoja kuitenkin arvostetaan, vaikka aikaa niiden lukemiselle olisikin vähänlaisesti (Herkman & Vainikka 2012, 76). Turunen (2009, 82) huomauttaa: ”Kulttuurisessa kehityksessä kirjoitettu kieli, kyky tuottaa ja tulkita sitä, ovat saaneet jo aikoja sitten erityisen luonteen sivistyksen, älyllisyyden ja menestyksen määrittäjänä ja ehtona”.

”Kannattaa panna merkille, että 1900-luku oli paitsi ammatillistuvan journalismin, myös professionalisoituvan PR-toiminnan vuosisata”, huomauttaa Kunelius (2000, 18). Koska mainonta vaatii rahaa, ja sitä kustantamoilla ei liikaa ole, kirjailijoiden medianäkyvyyden tärkeys korostuu kirjamyynä ajatella (Soikkeli 2002, 13; Tuominen 1998, 65). Journalistista julkisuutta pidetään kuluttajien kannalta myös luotettavampana kuin maksettua mainoksia, joten kirjailijan saaminen esille mediassa on erityisen tärkeää (Karvonen 1997, 24). Samalla kirjailijuus on medioitunut ja tuotteistunut eli kirjailijoista on tullut julkisuuden henkilöitä (Hypén 2002, 29; Sandbacka 2012, 22) mikä tarkoittaa, että kirjailijat saattavat esitellä oman privaatin elämänsä yksityiskohtia kuten muutkin julkkiset (Iivari, 2017). Kirjaa myyvien tahojen intresseissä on luoda kirjasta ja kirjailijasta tietynlainen kuva – imago – joka erottuu muista ja vastaa kuluttajien kysyntään (Karvonen 1997, 20–22). Kustantamolla tai itse kirjailijallakaan ei ole kuitenkaan valtuuksia puuttua siihen, millainen kuva kirjailijasta rakentuu mediassa. Toimittaja tekee ensin omat havaintonsa ja tulkintansa, jotka median avulla välitetään vastaanottajille, jotka puolestaan tekevät aiheesta jälleen omat tulkintansa. (Karvonen 1999, 78–79.)

Kirjailijakuva muodostetaan monipuolisempien lähteiden varaan kuin ennen, kun kirjailija-brändi laajenee pelkkää kirjailijan tuotantoa, kritiikkiä ja tutkimusta laajemmalle. Usein puhutaankin enemmän kirjailijasta kuin itse kirjoista. (Hypén 2002, 32–33, 40–41; Tuominen 1998, 65; Arminen 2012, 37.) Toisaalta samaan aikaan kirjailijakuva saattaa kaventua tiettyjen tarinoiden toistamisen takia, ja kirjailija voi tuntea tarvetta uudistaa brändiään (Hypén 2012, 12). Jos kirjailijan nimi muodostuu brändiksi, voi se toimia tietynlaisena laatutakuuna kirjan kannessa. Nähdessään tutun nimen kuluttaja liittää teokseen kuin automaattisesti adjektiveja, joilla kyseistä kirjailijaa useimmiten kuvataan. (Hypén 2012, 6; Arminen 2012, 36; Arminen 2013, 165.) ”Käytännön tasolla yksilön aura täytyy saada sähkömään tuotteistamalla, ’brändäämällä’ ja ’paketoimalla’” (Koskinen 2006, 44). Vaikka kirjailija tarvitsee julkisuutta, voi se olla myös uuvuttavaa. Lisäksi kirjailijalle voi tulla tunne, että huomio kääntyy varsinaisista kirjoista kirjailijan kannalta epäolennaisempiin asioihin. Joka tapauksessa kirjojen myynninedistäminen vie aikaa kirjailijan päätyöltä eli kirjoittamiselta. (Sinervo 2007, 181; Arminen 2012, 48; Räikkä 2011.) Parnasson edesmennyt päätoimittaja Jarmo Papinniemi sanoi 2000-luvun nostaneen kuluttajan kuninkaaksi ja muuttaneet kirjailijan roolin tyystin: ”2000-luvun ilmiö ovat tällaiset käyntikorttikirjailijat. He kulkevat juhliassa ikään kuin käyntikortti edellä, ja ilmoittavat, että olen täällä nyt ja pian ilmestyy tätä ja tätä.” (Mäkinen 2010.)

Suomentaja ja kirjailija Jukka Mallinen on huolissaan kirjailijan persoonan nostamisesta teosta kiinnostavammaksi seikaksi: ”Tärkeät ja syvälliset aiheet trivialisoituvat ja jopa häviävät lööppiegon one-linereiden toivotuksessa” (Räikkä 2011). Sevänen (2018, 134) jatkaa: ”Kirjailijat eivät esiinny julkisuudessa enää niinkään ’totuuden julistajina’ tai ’yhteiskunnan epäkohtien paljastajina’ vaan pikemminkin yleisön viihdyttäjinä ja sanankäytön ammattilaisina, joiden työssä kirjojen julkaiseminen on vain yksi osa-alue”. Personoiminen näkyy myös siinä, että Helsingin Sanomien kirja-arvioissa kuvituksena käytetään usein suurella kirjailijan kasvokuvaa kirjan kansikuvan ollessa mukana vain pienenä tai loistaen kokonaan poissaolollaan.

Rahan ja kirjallisuuden yhdistämisessä on omat ongelmansa. Jo Raamatussa iskostetaan ajatus siitä, ettei ihmisellä voi olla kahta valtiasta (jumala ja mammona), ja sama ajattelutapa on hiipinyt myös taidekentälle. Maallisen rahan ja hengellisen pääoman välillä on ristiriita, joka näyttäytyy esimerkiksi tarinana rahallisesti köyhistä, mutta luovuudessaan rikkaista kirjailijoista. (Korpua & Leppihalme 2012, 2.) Päämäärätietoista kirjailijan brändäämistä ja

markkinointia pidetään jopa tyrkyttämisenä ja muutenkin huonona asiana. Henna Helmi Heinosen *Minusta tulee kirjailija* -blogi keräsi runsaasti huomiota, sillä Heinonen kirjoitti sivustolla matkastaan kirjailijaksi jo ennen esikoiskirjansa julkistamista. Tekstejä ja niiden saamaa huomiota katsottiin nenänvartta pitkin jopa kirjallisuuspiireissä. ”Heinonen on jo ennen kirjansa julkaisua tehnyt tavallaan väärin melkein kaiken, minkä tuleva esikoiskirjailija voi tehdä”. (Hiltunen 2010, 60). Imagessa julkaistussa artikkelissaan Hiltunen (2010, 60) ruotii Heinosen polkua kirjailijaksi rankoin sanakääntein: ”Onko Suomeen siis syntymässä uusi kirjallinen tähti? Ei. Sen sijaan Suomi voi saada ensimmäisen *Idols*-ajan viihdekirjailijansa. Hanna Helmi Heinonen saattaa onnistu brändäyksessään jo ennen kuin on julkaissut mitään. Kun hänen kirjansa julkaistaan helmikuussa, itse teoksella ei ole paljon väliä: kiinnostavinta hänessä ei ole kirja vaan kaikki muu.” Yhteenvetona Hiltunen (2010, 63) pohtii kirjailijaksi ryhtymistä näin: ”Kirjailijaksi ei tänäkään aikana, kun itsebrändäyksestä on tulossa kaikkien arkea, noin vain ryhdytä. Kirjailijaksi tullaan, niin kuin muiksikin taitolajien ammattilaisiksi.” Nämä rivit on kirjoitettu ennen Heinosen kirjan ilmestymistä. Kirjailijan – etenkin viihdekirjallisuuteen keskittyneen esikoiskirjailijan – päämäärätietoista brändinrakennusta ja maineenhallintaa ei siis pidetä lainkaan hyvänä asiana, vaikka kirja-ala vaatii nykyään kirjailijalta yleisestikin paljon omaehtoista markkinointityötä. Artikkelissa ei myöskään määritellä sitä, miten kirjailijaksi tullaan. Koko tittelin ympärillä tuntuu vallitsevan jotain pyhää koskemattomuutta, jota ei ainakaan tietoisella ja markkinaehtoisella työskentelyllä tavoita. Nämä ajatukset sotivat Jokisen (2010, 168) postmodernin ammattikirjailijan identiteettityyppiä vastaan. Sen mukaan kirjailijaksi voi vain tulla, koska kysymys on ammatista muiden joukossa. Ehkä artikkelissa paistaa Jokisen (2010, 172) esitelmät ennakkoluulot identiteetiltään tarinankertojiksi samaistuvia kirjailijoita kohtaan: ”1990-luvulla tapahtui viihteen murtautuminen taiteen kaanoniin – tästä on kuitenkin vielä pitkä matka siihen, että ”viihdekirjailijoiksi” luokiteltavat kirjailijat olisivat vaativien kollegojensa silmissä aitoja kirjailijoita. Menestyminen sekä yleisön että asiantuntijoiden kentällä on herättänyt usein katkeruutta.”

3.3 Aiempi tutkimus

Median välittämiä kirjailijakuvia on tutkittu jonkin verran jo aiemmin. Muhonen (2015) keskittyy pro gradu -tutkielmassaan tarkastelemaan kirjailijakuvien rakentumista Imagen ja Helsingin Sanomien Kuukausiliitteen feature-jutuissa. Keskiössä ovat nimenomaan suoma-

laiset kirjailijat. Muhosen mukaan ”feature-journalismi vahvistaa olemassa olevaa kirjailijakuvaa” (Muhonen 2015, 109) ja on usein biografista. Artikkelit rakennetaan kirjailijan elämän ympärille korostaen joko haastateltavan ammattia tai yksityiselämää, mutta laajemmin katsottuna feature-artikkelit ovat vain yksi taho, jotka vaikuttavat kirjailijakuvan syntymiseen (Muhonen 2015, 109–113).

Iivari (2017) on puolestaan tarkastellut kirjailijoiden henkilöjulkisuutta *Avussa*, *Me Naisissa* ja *Suomen Kuvalehdessä* vuonna 2011. Aikakauslehdissä kirjailijat kommentoivat moninaisia asioita yhteiskunnallisista ilmiöistä henkilökohtaiseen elämään. Kirjailijoiden roolit saattavat myös vaihdella sen mukaan, mihin lehteen häntä haastatellaan. Kirjailija voi olla niin asiantuntija kuin jääkaappinsa sisältöä esittelevä julkimo. Kirjailijan ammatti esitetään yleensä arkisena, kovaa työtä vaativana, mutta myös romanttinen käsitys kirjailijan erityislaatuisuudesta elää vielä paikoitellen.

Kuusisto (2012) on keskittynyt kirjailijoiden omiin käsityksiin työnsä luonteesta suhteessa journalismiin. Kirjailijat ovat huomanneet sekä median kaupallistumisen että kirjamyynnin paineet, jotka molemmat johtavat kirjailijan persoonan nostamissa esille entistä voimallisemmin. Kirjailijoille kulttuurijournalismin muuttuminen uutismaiseen tai edes viihteellisempään suuntaan ei ole se suurin ongelma, vaan eniten he toivovat tasapainoa erilaisten juttutyyppeiden ja käsittelytapojen välille.

Ferm (2016) on käsitellyt pro gradu -tutkimuksessaan kirjailijaidentiteetin rakentumista, vaikka mukana ei olekaan mediaa. Tutkielmassa tarkastellaan kirjailijaidentiteetin rakentumista Karl Ove Knausgårdin *Taisteluni*-romaanisarjan *Viidennessä kirjassa*.

Edellä mainitut tutkielmat eivät kuitenkaan käsittele varsinaista kulttuurijournalismia, vaan lähestyvät kirjailijakuvia ennemminkin feature-journalismin ja kaunokirjallisen tekstin kautta. Kirjailijakuvien rakentuminen nimenomaan sanomalehden kulttuuriosastolla on kuitenkin erityisen kiinnostavaa, sillä on hyvin paljastavaa, nouseeko kirjailija vai itse kirja journalistisen artikkelin polttopisteeseen kulttuurille omistetuilla, pitkän historian perinteitä kantavilla sivuilla.

4 AINEISTO JA TUTKIMUSMENETELMÄT

Tämä tutkimus jakautuu kolmeen osaan. Tärkein niistä on Helsingin Sanomien kulttuurisivun kansiantikkeleiden tutkiminen laadullisen sisällönanalyysin keinoin. Tämän analyysin tarkoituksena on selvittää, millaisissa rooleissa kirjailijat esitetään eli mitkä kirjailijakuvat elävät sanomalehden kulttuuriosastolla vahvimpina. Aineistosta nostetaan esille lisäksi neljä henkilöhaastattelua, jotta voidaan perehtyä siihen, mitä feature-kirjoittamisen keinoja kirjailijakuvien luomisessa käytetään. Samasta aineistosta tehdään myös pieni määrällinen katsaus, kun tutkittujen artikkeleiden aihepiirejä ja juttujen päähenkilöiden piirteitä luokitellaan. Kolmanneksi tutkimuskysymyksiin saatuja vastauksia pyritään syventämään puolistrukturoidun haastattelun avulla.

Tässä luvussa käydään aluksi läpi sekä Helsingin Sanomista kerättävä että haastattelulla hankittava aineisto (luku 4.1), minkä jälkeen esitellään tutkimuskysymykset apukysymyksineen (luku 4.2). Seuraavaksi paneudutaan sisällönanalyysiin tutkimusmenetelmänä (luku 4.3) ja lopuksi vielä puolistrukturoituihin eli teemahaastatteluihin sekä niistä saadun aineiston käsittelyyn (luku 4.4).

4.1 Kirjallisuusartikkelit Helsingin Sanomien kulttuurisivujen lähtöjuttuina

Tutkimusresurssien vuoksi tarkastelu keskitetään Helsingin Sanomien kulttuuriosion kansijuttuihin, jotka käsittelevät kirjallisuutta. Kansijutulla tarkoitetaan tässä tapauksessa Helsingin Sanomien B- tai C-niskan lähtöjuttua. Kulttuuri aloittaa arkisin B- ja viikonloppuisin C-osan. Kansijutut ovat vähintään kahden sivun mittaisia, kun mukaan lasketaan osan ensimmäinen sivu, joka on samalla myös niskan kansi. Aineistossa on yksi artikkeli, joka ei ole koko niskan kansi. Kesäkuun 13. päivänä vuonna 2018 ilmestyneessä lehdessä B-osan aloittaa MM-jalkapallo, ja kulttuuriosan kansi on taitettu vasta sivulle B23. Taitoltaan se noudattelee silti perinteistä kulttuuriosaston kansiantikkeliä. Tarkastelun rajaaminen juuri kansijuttuihin on perusteltua, sillä se on kulttuuriosaston näyttävin juttupaikka jo kansikuvankin vuoksi. Utiskriteerien (Kunelius 2003, 190–192) mukaisesti voi myös olettaa, että osaston kansijutuksi valitaan jollain mittaristolla tärkein ja/tai kiinnostavin kokonaisuus.

Tarkastelujakso on 1.5.2018–30.4.2019. Aineiston tutkiminen koko vuoden ajalta on tärkeää, sillä kirja-ala elää oman vuosikellonsa mukaisesti, joten tiettyinä ajanjaksoina huomio kiinnittyy automaattisesti tietynlaisiin kirjoihin (ks. Linko 2016, 108–110; Tulisalo 2004, 304–305). Kirja-alan kiireisin kausi alkaa syksyn kirjamessuista ja kestää aina joulumyyntiin saakka (Kurikka 2007, 144; Tulisalo, 2004 304). Isänpäivä ja suurilla messuilla näkyvästi esiin nousevat kirjailijat vaikuttavat myös median esille nostamiin kirjoihin ja kirjailijoihin. Kevätkausi puolestaan aloitetaan lehdistössä alkuvuodesta, jolloin monilla lehdillä on tapana tehdä nostoja kevään kirjakatalogeista. Äitienpäivä tienoilla esille nousevat tietynlaiset teokset ja myös erilaiset juhlavuodet saattavat vaikuttaa kulttuurijournalistien työhön. (Tulisalo 2004, 304–305.) Esimerkiksi Minna Canthin 175-vuotispäivä 19.3.2019 nosti klassikkokirjailijaa näyttävästi esille (ks. Minna Canthin seura 2019). Tutkimuksen luotettavuuden kannalta on siis erityisen tärkeää, että tarkasteluajanjakso kattaa koko kirja-alan vuoden kiireisimpine aikoinen ja satunnaisine suvantoineen. Vain muutaman kuukauden poimiminen mukaan tutkimukseen saattaisi vääristää tuloksia, sillä eri kuukausina kulttuurijournalismin keskiöön nousevat erityyppiset kirjat.

Aineisto koostuu 101 kulttuurisivujen kansijutusta (liite 4). Artikkelit on lueteltu liitteessä julkaisujärjestyksessä, ja otsikoksi on nostettu vain kansiootsikko, ei mahdollisia artikkelikokonaisuuden muiden osien otsikoita. Aineistoon valikoitiin artikkelit, joiden teemaotsikko eli sivun yläpalkissa oleva vahvistettu tunnistesana viittaa kirjallisuuteen. Tällaisia teemaotsikoita ovat kirjallisuus (52 artikkelia), kirja-arvostelu/kirja-arvio (11), tietokirjallisuus/tietokirjat (5), Helsingin Sanomien kirjapalkinto 2018/Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinto (2), kirjastot (2), sarjakuva (2), dekkarikesä 2018 (1), elämäkerta (1), Finlandia-palkinnot (1), kirjakauppa (1), kuvataide/kirjallisuus (1), lasten- ja nuortenkirjallisuus (1), Minna Canth 175 vuotta (1) ja äänikirjat (1). Kirjallisuusaiheita käsitellään myös muiden, yleisemmällä tasolla liikkuvien teemaotsikkojen alta. Nämä artikkelit valittiin kannessa esiintyvien kirjallisuusviittausten perusteella: HS-haastattelu/haastattelut/henkilö (10 artikkelia), muistokirjoitus (3), essee (2), kulttuuri (1) ja taiteilijoiden toimeentulo (1). Lisäksi tutkijan harkintaa käyttäen mukaan nostettiin myös yksi teatteria (HS 18.2.2019) ja yksi televisiosarjaa (HS 13.12.2018) käsittelevä artikkeli, sillä myös niihin liittyi tiiviisti kirjallisuusaiheita.

Lisäksi koko aineistosta nostetaan vielä neljä artikkelia lähempää tarkastelua varten, jotta saadaan selville, mitä keinoja kirjailijakuvan rakentamiseen käytetään. Nämä artikkelit ovat

Arttu Seppäsen kirjoittama artikkeli ”Juha Seppälä” (HS, 12.8.2018), Arla Kanervan kirjoittama ”Ranskan kirjallisuuden uudet kasvot” (HS, 14.10.2018), Katja Marteliuksen ”Ville Ranta riisuu kaiken” (HS, 10.11.2018) sekä Susanna Laarin ”Lakkaan olemasta minä, jos en kirjoita” (HS, 23.3.2019). Nämä artikkelit poimittiin 101 artikkelin joukosta harkinnanvaraisen otannan oppien mukaisesti. Koska tässä osassa tarkastelua analyysin laatu ja syvyys ovat lukumäärää tärkeämpi, on perusteltua kääntää tutkijan katse vain hyvin tarkasti rajatun otannan suuntaan. Tärkeää on, että tutkija ”rakentaa tutkimukseen vahvat teoreettiset perustukset, jotka osaltaan ohjaavat aineiston hankintaa”. (Eskola & Suoranta 1999, 18.) Artikkelit on valikoitu tarkasteluun tutkijan perehdyttyä tarkasti sekä aineisoon että teoreettiseen viitekehykseen. Näin ollen analyysiin valikoidut neljä artikkelia palvelevat tutkimuskysymyksiin vastaamista mahdollisimman hyvin.

Tutkijan ymmärrystä Helsingin Sanomien kulttuuriosaston toiminnasta syvennetään osaston esimiehen Hanna Mahlamäen haastattelulla, joka toteutettiin Helsingissä Sanomatalossa 24. huhtikuuta 2019. Haastattelu on luonteeltaan teemahaastattelu. Haastattelua käsitellään tarkemmin luvussa 4.4.

4.2 Tutkimuskysymykset

Aiemman tutkimuksen pohjalta on muodostettu seuraavat tutkimuskysymykset:

- Minkälaisia kirjailijakuvia Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kirja-aiheisissa kansijutuissa rakennetaan?
- Mitä kirjoittamisen keinoja kirjailijakuvien rakentamisessa käytetään?
- Minkälaiset kirjailijat nostetaan kulttuurisivujen näkyvimmälle juttupaikalle?

Ensimmäisessä ja toisessa tutkimuskysymyksessä nojataan alan aiempaan tutkimukseen.

Kolmannen tutkimuskysymyksen apukysymykset ovat:

- Mikä on kirjailijan sukupuoli?
- Mikä on kirjailijan kotimaa?
- Mitä kirjallisuuden lajia kirjailija edustaa?
- Mitkä juttutyypit nousevat kansijutuiksi ja minkälaisiin kirjailijoihin ne linkittyvät?

4.3 Laadullinen sisällönanalyysi ja määrällinen sisällön erittely tutkimusmenetelminä

Tässä tutkielmassa Helsingin Sanomista kerättyä tutkimusaineistoa tarkastellaan teoria-ohjaavan laadullisen sisällönanalyysin avulla. Tutkimus on laadullinen eli kvalitatiivinen, mutta mukana on myös kvantitatiivisen tutkimuksen piirteitä tutkimustuloksen syventämiseksi. Journalististen tekstien tutkimiselle on esitetty lukuisia hyviä perusteluja. Journalistiset sisällöt ovat osa lähes jokaisen länsimaalaisen arkipäivää ja niissä kohtaavat sekä tekstien kirjoittajat että niiden vastaanottajat. Tällä tavalla median tekstit luovat suhteista ja vuorovaikutusta yksilöiden ja toimijoiden välille. Yksittäisten mediatekstien avulla on mahdollisuus saada myös laajempi kuva mediasta ja sen toimintaprosesseista. Journalistista lopputuotosta tarkastelemalla pystytään myös pohtimaan voisiko tekstiä lukea tai kirjoittaa jollain aivan uudella tavalla. (Kantola, Moring & Väliverronen 1998, 8.) Mediatekstejä voivat tutkia myös muut kuin viestinnän tutkijat, sillä journalismi ilmentää monia yhteiskunnallisia asioita (Väliverronen 1998, 13).

Laadullisen aineiston tutkimisessa seurataan moniportaista järjestystä. Ensimmäinen on päätettävä, mitä aineistosta ylipäänsä etsitään. Mitkä seikat aineistossa vastaavat valittuihin tutkimuskysymyksiin? Aineistosta saattaa löytyä myös lukuisia muitakin mielenkiintoisia ulottuvuuksia, mutta tutkijan on pystyttävä rajaamaan kulloisenkin tutkimuksen resurssien ja polttopisteen mukaisesti. Seuraavaksi aineisto käydään läpi ja siitä erotellaan tutkimuksen kannalta oleelliset asiat, jotka sitten teemoitellaan ennen lopullisen yhteenvedon kirjoittamista. Laadullinen sisällönanalyysi on tekstianalyysi, joten sen avulla voidaan tarkastella lähes mitä tahansa kirjallisessa muodossa olevaa aineistoa. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 104, 117; Väliverronen 1998, 15–17.)

Teemoittelussa tutkimusaineisto paloitellaan pienempiin osiin, jotka puolestaan lajitellaan valittujen aihealueiden mukaan. Lukumääriä keskeisempää on monessa tutkimuksessa nimenomaan se, mitä kustakin teemasta on sanottu. Analyysivaiheessa aineisto tulee ensin pelkistää ja sitten ryhmitellä. Tässä tutkimuksessa käytetään teoriaohjaavaa analyysia. Se tarkoittaa sitä, että esimerkiksi analyysiyksiköt luodaan aiempaan tutkimukseen nojaten, mutta analyysi elää myös aineiston mukaan. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 105, 122–125.) ”Kaikkiaan analyysissa on tunnistettavissa aikaisemman tiedon vaikutus, mutta aikaisemman tiedon merkitys ei ole teoriaa testaava, vaan paremminkin uusia ajatusuria aukova” (Tuomi & Sarajärvi 2018, 109). Eskola ja Suoranta (1999, 68) huomauttavat, että laadullisessa tutkimuksessa ”ratkaisevaa ei ole aineiston koko ja siitä lasketut tunnusluvut, vaan

tulkintojen kestävyys ja syvyys”. Tutkimusprosessin tavoitteena on saavuttaa saturaatio eli kylläntyminen, siis piste, jonka jälkeen aineistosta nousevat teemat alkavat toistaa itseään eivätkä tuota enää uutta tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 99; Eskola & Suoranta 1999, 62–64).

Tässä tutkimuksessa analyysin kohteena ovat kaikki 101 Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kansijuttua. Teoriapohjaan nojaten luotiin jo etukäteen muutamia kirjailijakuvia, joiden pohjalta teemoittelu pystyttiin aloittamaan. Analyysin aikana näitä yksiköitä muokataan tarpeen mukaan. Esimerkiksi mielenterveysongelmien muovaamat kirjailijakuvat (luku 6.4), kirjailija asiantuntijana (luku 6.1) ja väärinymmärretty taiteilija (luku 6.5) muotoutuivat jo teorian pohjalta. Sen sijaan analyysin aikana korostui kirjailijakuva, jota esitellään tarkemmin luvussa 6.6. Sen keskiössä ovat ihmiset, jotka vain sattuiivat kirjoittamaan kirjan jostain syystä ja tulivat näin kirjailijoiksi. Myös näitä artikkeleita tarkastellaan laadullista sisällönanalyysia hyödyntäen. Analyysi nojaa feature-kirjoittamisen keinoihin, joita esitellään tarkemmin luvussa 2.4.

Joissain tapauksissa kvalitatiivisen tutkimuksen tulosta voidaan parantaa ja syventää kvantitatiivisella tutkimuksella (Alasuutari 2011, 231). Tässä tutkimuksessa käytetään sisällön erittelyä aineiston tunnuspiirteiden selvittämiseen. Sen avulla voidaan selvittää ”mitä tai miten jostakin asiasta on kirjoitettu tai puhuttu” (Eskola & Suoranta 1998, 186.) Luokitusyksiköt valitaan kunkin tutkimuskysymyksen mukaisesti, ja sen jälkeen jokainen aineiston artikkeli asetetaan tiettyyn luokkaan. Analyysi on aineistolähtöinen, sillä luokat kumpuavat aineistosta ja niitä voidaan tarvittaessa muokata analyysin aikanakin. (Eskola & Suoranta 1998, 186–189.) Tällä tavalla pystytään selvittämään minkälaiset kirjat ja kirjailijat nousevat Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansipaikalle, ja minkälaisissa artikkelityypeissä tietynlaisia kirjoja ja kirjailijoita käsitellään. Luokitusrunko esitellään liitteessä 3.

Pelkät lehtijutut eivät kuitenkaan kerro koko totuutta lehden kulttuuritoimituksessa kirjailijakuvia takovasta koneistosta. Artikkelit näyttävät lopputuloksen, mutta ne vaikenevat kulisien tapahtumista. Jotta voisi ymmärtää miksi juuri tietyt kirjailijat nostetaan näkyvälle paikalle kulttuuriosaston kanteen, on asiaa kysyttävä suoraan toimituksesta.

4.4 Teemahaastattelu aineistoa kerätessä

Tuomi ja Sarajärvi (2018, 84) toteavat: ”Kun haluamme tietää, mitä ihminen ajattelee tai miksi hän toimii niin kuin toimii, on järkevää kysyä asiaa häneltä”. Koska pelkät Helsingin Sanomien julkaisemat artikkelit eivät pysty valaisemaan täysin kirjailijakuvien syntyä, täydennetään aineistoa teemahaastattelulla. Haastateltava on Helsingin Sanomien kulttuuri-osaston esimies Hanna Mahlamäki.

Haastattelun käyttäminen tiedonhankintamenetelmänä perustuu ajatukseen, siitä että yksilö ”voi toimia merkityksellisen tiedon tuottajana ja kertojana” (Tiittula & Ruusuvuori 2005, 9). Jos tätä ajatusta ei allekirjoita, ei haastattelusta voi saada mitään irti. Hirsjärvi ja Hurme (2008, 11) muotoilevat haastattelun luonteen näin: ”Haastattelu on keskustelu, jolla on tarkoitus. Se on siis tilanne, jossa yksi henkilö puhuu ja toinen kuuntelee.” Tässä vuorovaikutustilanteessa haastattelijalla on kysyjän ja tiedonkerääjän rooli, kun taas haastateltava on vastaaja sekä tiedonantaja. Vuorovaikutustilanne on siinä suhteessa epätasapainoinen, että haastattelijan tulisi pitää oma osansa minimissä. Hänen tulee keskittyä kysymysten esittämiseen ja tarvittaessa haastateltavan rohkaisemiseen. Haastateltavan pitää myös pysyä neutraalina eli vastausten kommentointia ja muutenkin asenteellisia sanavalintoja pitää välttää. (Ruusuvuori & Tiittula 2005, 23; 44–51).

Aineistonkeruumenetelmänä haastattelu soveltuu tähän tutkielmaan joustavuutensa ansiosta. Teemahaastattelu etenee mukailien etukäteen laaditun haastattelurunkoa (liite 2), joka rakentuu tutkimuksen kannalta keskeisten teemojen varaan. Aiheiden käsittelyjärjestys tai kysymysten sanatarkka muotoilu eivät ole merkityksellisiä asioita. Tutkija voi tarpeen mukaan poiketa haastattelurungosta esimerkiksi kysymällä tarkentavia lisäkysymyksiä tai reagoimalla muuten tarpeen vaatimalla tavalla tiedonantajan puheeseen. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 85–88; Hirsjärvi & Hurme 2008, 35, 47–48; Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11.)

Haastattelun avulla kerättyä aineistoa voi analysoida monella tavalla. Analyysivaihe alkaa usein jo haastattelun aikana, kun tutkija kiinnittää huomiota usein toistuviin teemoihin ja toisaalta myös harvinaisiin erikoistapauksiin. Tässä tutkimuksessa haastattelu äänitetään, joten seuraava vaihe on puheen purkaminen kirjoitettuun muotoon litteroiden. Koska tutkimuksen keskiössä ei ole vuorovaikutus, ei litterointiin tarvitse merkitä tarkasti esimerkiksi taukoja tai äänenpainoja. Tällä kertaa tärkeämpää on se mitä sanotaan kuin se, miten sanotaan. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 136–141; Tiittula & Ruusuvuori 2005, 16.) Lopullinen

analyysivaihe rakentuu vaiheista, jotka ovat ”merkitysten tiivistäminen, merkitysten luokittelu, narratiivi, merkitysten tulkinta tai merkitysten luominen” (Hirsjärvi & Hurme 2008, 137). Toisin sanoen tutkijan on löydettävä aineistosta merkittävät teemat ja nostettava ne esille. Laadullisessa tutkimuksessa on myös tärkeää, ettei analyysi jää vain näkyvissä olevien seikkojen tasolle, vaan tutkijan on kyettävä tekemään aiheesta myös tulkintoja. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 137.)

Teemahaastattelu ei suinkaan ole ainoa tutkimushaastattelun laji (ks. Hirsjärvi & Hurme 2008, 43–44; Tiittula & Ruusuvuori 2005, 11), mutta se sopii parhaiten tämän tutkimuksen tarpeisiin. Teemahaastattelu antaa täysin strukturoitua haastattelua paremmat mahdollisuudet haastateltavan omalle ajatustyölle. Toisaalta taas kun haastattelijä ja haastateltava ovat kaksisuuntaisessa ja joustavassa vuorovaikutustilanteessa, vältetään esimerkiksi kyselylomakkeita vaivaava jäykkyys, joka saattaa rajata aineiston ulkopuolelle keskeisiäkin seikkoja. (Eskola & Suoranta 1999, 87–89.) Tutkimusaihe on myös luonnoltaan monitahoinen, mikä osaltaan puoltaa haastattelujen käyttämistä tiedonhankinnan metodina, onhan tutkijalla usein tarve esittää vielä tarkentavia lisäkysymyksiäkin (Hirsjärvi & Hurme 2008, 35).

Tutkimuskysymykseen voitaisiin etsiä vastausta myös haastattelemalla artikkeleita kirjoittavia kulttuuritoimittajia tai seuraamalla heidän työskentelyään, mutta tutkielman sallimien resurssien puitteissa se ei olisi mahdollista. Havainnointia hankaloittaa myös se, että suuri osa toimittajan työstä tapahtuu tietokoneen ääressä eivätkä kaikki vakiintuneet käytännöt näy ulospäin, vaikka ne selvästi ohjaisivatkin toimittajan työskentelyä. Vaikka haastattelun tekeminen kaikkine vaiheineen onkin hidasta (Tuomi & Sarajärvi 2018, 86), haastateltavien rajaaminen yhteen tekee siitä parhaan valinnan hankkia syventävää lisätietoa toimituksellisista prosesseista maisterintutkielman puitteissa.

Hanna Mahlamäki on tiedonantajana luotettava, ja työtehtäviensä ansiosta hän on perehtynyt tutkittavaan aiheeseen tarkasti. Tutkimuksen puitteissa yksi haastateltava on riittävä määrä, sillä laadullisen tutkimuksen ollessa kyseessä ei ole tarvetta pyrkiä tilastollisiin yleisyyksiin, vaan tutkitun ilmiön ymmärtäminen on keskeisessä osassa (Tuomi & Sarajärvi 2018, 98). Tutkimuksen eettisyyden vuoksi on tärkeää, että haastateltava tietää millaiseen tutkimukseen hän on osallistumassa (esim. Tiittula & Ruusuvuori 2005, 17). Haastateltava sai haastattelukutsun (liite 1) sähköpostitse. Haastattelukutsussa tehtiin selväksi tutkimuksen kysymyksenasettelut ja haastattelujen tärkeimmät teemat. Haastateltava suostui esiintymään tutkimuksessa omalla nimellään. Anonymiteetin antaminen hänelle olisi ollut haastavaa ellei peräti

mahdotonta, eikä se tässä tapauksessa ole välttämätöntäkään, sillä haastateltava esiintyy asiantuntijaroolissa (ks. Tiittula & Ruusuvuori 2005, 18). Kun puhutaan tietystä sanomalehden osasta, on selvää, että vain osastolla työskentelevät henkilöt voivat antaa tarkkaa tietoa työyhteisön työskentelytavoista. Koska haastattelun teemat koskevat työyhteisön yleisiä käytäntöjä eivätkä haastateltavien henkilökohtaisia mielipiteitä tai tunteita, ei anonymiteetille ole samanlaista tarvetta kuin aroista asioista puhuttaessa.

5 KIRJAILIJOIDEN VALITSEMINEN KANSIJUTTUIHIN

Tämä luku on yleisluontoinen katsaus Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kansijuttujen profiiliin. Luvussa 5.1 tutustutaan kulttuuritoimituksen esimies Hanna Mahlamäen haastattelun perusteella Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksen työskentelytapoihin sekä niiden vaikutuksiin kansiantikkin luomisessa. Luvussa 5.2 tarkastellaan kvantitatiivisesti kulttuurisivujen kirjallisuusaiheisia kansijuttuja niiden aiheiden perusteella. Lopuksi luvussa 5.3 tehdään vielä yleisiä päätelmiä sekä lehdestä kerättyä aineistoa että haastattelussa saatuja tietoja yhdistelemällä.

5.1 Kiinnostavuus ratkaisee kansijutun aiheen

Tämä luku perustuu Hanna Mahlamäen haastatteluun, joka tehtiin Sanomatalossa Helsingissä 24. huhtikuuta 2019. Hanna Mahlamäki on työskennellyt Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksen esimiehenä 1.4.2015 lähtien (Lyytinen 2015, C5). Hänen tehtäviinsä kuuluu kulttuurisivujen sisällöistä vastaaminen, minkä lisäksi hän on henkilöesimies kahdellekymmenelle ihmiselle, jotka tekevät kulttuurisisältöjä Helsingin Sanomien printtilehteen sekä digi-puolelle. Lisäksi tv-sivut ja Tänään-sivu kuuluvat Mahlamäen vastuualueeseen. Mahlamäki osallistuu aktiivisesti kulttuuritoimituksen journalistisiin prosesseihin. Hän organisoii ihmisten työtä ja ideoi juttuaiheita. Myös artikkeleiden editointi ja julkaisuajankohtien suunnittelu ovat hänen vastuullaan.

Helsingin Sanomien kulttuuriosastolla työskentelee joukko asiantuntijatuottajia. Omat tuottajansa on kirjallisuuskritiikillä, levy- ja konserttiarvosteluilla, klassisen musiikin konserteilla, kuvataidearvosteluilla sekä tv- ja Tänään-sivuilla. Tuottajien työ on itsenäistä, vaikka Mahlamäki jutteleekin heidän kanssaan säännöllisesti. Kirjallisuuskritiikkien tuottaja tilaa arvosteluja sekä toimituksen sisältä että sen ulkopuolisilta avustajilta. Mahlamäki on yleensä vastuussa muiden avustajien kanssa kommunikoinnista. Kulttuuritoimituksessa työskentelee kaksikymmentä ihmistä, ja kirjallisuusaiheisiin on erikoistunut pääosin kolme toimittajaa. Kirjailijahaastatteluja ja osin myös kirjallisuuskritiikkejä kirjoittavat kuitenkin myös muut toimittajat. Toimituksen avustajaringissä on arviolta yli kymmenen kirjallisuusaiheisiin erikoistunutta avustajaa. Heidän määräänsä on vaikea arvioida, sillä heidän työpanoksensa Helsingin Sanomiin vaihtelee paljon. Yksi avustaja saattaa kirjoittaa kirjallisuusartikkeleita kuukausittain, kun taas toinen kerran kahdessa vuodessa.

Kirjallisuusaiheiden suunnittelu elää ainakin osittain kustantamojen julkaisu-aikataulujen mukaan. Kulttuuritoimituksella on tapana kokoontua kevät- ja syyskauden alkajaisiksi palaveriin, jossa käydään läpi tulevia kirjajulkistuksia. Palavereissa pohditaan mitkä kirjailijat olisivat kiinnostavia haastateltavia ja mistä kirjoista halutaan kirjoittaa kritiikki. Kulttuuritoimitus käsittelee lomittain sekä kauno- että tietokirjallisuutta. Kaikkea suunnittelua ei voida tehdä näin hyvissä ajoin, sillä välttämättä kaikki tulevan puolen vuoden aikana julkaistavat kirjat eivät ole vielä tiedossa. Kulttuurisivujen sisältöjen suunnittelua ei kuitenkaan jätetä kovin viime tippaan, sillä sivut lähtevät painoon alkuviikosta kello 17 ja loppuviikosta kello 16. Kansiantikkelit suunnitellaan aina vähintään viikoksi eteenpäin, minkä lisäksi tiedossa saattaa olla kansijuttuja hyvinkin kauas tulevaisuuteen. Kaikkea ei voi kuitenkaan suunnitella etukäteen, ja kulttuuritoimituksessa tehdään päivittäin ja viikoittain suuria päätöksiä osaston sisällöistä.

Mahlamäen mukaan haastateltavat kirjailijat valikoidaan kiinnostavuuden perusteella. Kiinnostavuuteen vaikuttavat puolestaan kirjailijan ura ja aiempi tuotanto sekä uuden kirjan teema. Valintoja tehdessä pyritään aina ajattelemaan lehden lukijoita:

Tavoite olisi, että jutuilla saataisiin myös uusia lukijoita eikä pelkästään tavoitettaisi niitä, jotka ovat tottuneet lukemaan kulttuurisivuja. Tavoitteena on, että jutut olisivat yleisesti kiinnostavia ja että ne olisivat [helposti] lähestyttäviä kelle tahansa. Ettei tarvitsisi olla niin sanottu kulttuuri-ihminen voidakseen lukea niitä.

Jo puolivuosisissa palavereissa pohditaan yhdessä sopivia näkökulmia etenkin pitkiin kirjailijahaastatteluihin. ”Teemat tulevat henkilöstä. Minun mielestäni teemoja ja henkilöitä ei voi mekaanisesti erottaa. Parhaimmillaan kirjailijahaastattelussa on henkilöhaastattelun elementit, mutta kirjailijan henkilöhistoria ja hänen tuotantonsa teemat kytkeytyvät toisiinsa.” Vaikka kirjailijahaastattelujen teemoja pohdiskellaan yhdessä, on näkökulman valinta lopulta artikkelin kirjoittavan toimittajan vastuulla. Yleensä teema kumpuaa kirjailijan tuoreesta julkaisusta. Kun toimittaja on kirjoittanut artikkelin, sitä editoidaan. Joko Mahlamäki tai joku toinen toimituksen työntekijöistä lukee jutun ja ehdottaa siihen korjauksia.

Ulkomaalaisia kirjailijoita haastatellaan vain, jos heidän teoksistaan on ilmestymässä suomenkielinen käännös, sillä ne ovat lähempänä kotimaista yleisöä kuin vain jollain muulla kielellä ilmestyneet teokset. ”Suomalaiselle lukevalle yleisöllehan niitä juttuja tehdään.” Yksi poikkeus aineistosta tosin nousee tämän asian tiimoilta. Chris Krausin *I love Dick* -teosta ei ole suomennettu, mutta se on ajankohtainen myös suomalaisyleisölle kirjan pohjalta

tehdyn tv-sarjan takia (HS 27.10.2018). Kulttuuritoimitus seuraa Suomen ulkopuolella käytävää kirjallisuuskeskustelua, jotta suomennospäätöksen jälkeen lehteen voidaan nostaa kiinnostavia ja maailmallakin puhuttaneita kirjailijoita. Ulkomaalaisten kirjailijoiden haastatteluista noin puolet tehdään puhelimesta ja noin puolet kasvokkain. Myös Helsingin Sanomien ulkomaankirjeenvaihtajat tekevät välillä kirjailijahaastatteluja. Mahlamäen mukaan kulttuuritoimitus pyrkii nostamaan esille uusia kirjailijoita, mutta jotkut kirjailijat nousevat lehden sivuille useammin kuin toiset. ”Siitä on puhuttukin, että pitäisi yrittää välttää sitä, että media nostaa aina samoja nimiä esiin haastatteluissa, koska varmaan ihmiset kaipaivat vähän vinkkejä uusistakin nimistä.” Kustantamot ehdottavat kulttuuritoimitukselle kirjailijoita haastatteluun. Näissäkin valinnoissa noudatetaan samoja kiinnostavuuden kriteereitä kuin itse keksityissä juttuaiheissa. Mahlamäki kertoo esimerkiksi torpanneensa juuri yhden menestyneen brittikirjailijan haastattelun, sillä tätä haastateltiin lehdessä noin vuosi sitten. ”Voi olla, että faneja kiinnostaa uusi kirja joka on tulossa, mutta ei ehkä ihan joka vuosi löydy uutta kiinnostavaa näkökulmaa saman tyyppin haastattelemiseen.” Mahlamäen mukaan toimituksessa seurataan myös muita medioita, mutta se ei vaikuta Helsingin Sanomien kulttuuriosaston julkaisupäätöksiin. ”Jos on jokin todella kilpailtu haastattelu, niin pyrimme tietysti julkaisemaan sen ensimmäisenä.” Aineistossa useammassakin haastattelussa mainitaan kirjailijan uuden teoksen ilmestyneen samana päivänä (esim. HS 8.6.2018; 24.10.2018; 12.3.2019).

Kirjallisuuskritiikkejä ideoidaan kahdella tavalla. Ensinäkin puolivuositaisissa palavereissa pohditaan, mistä kirjoista halutaan julkaista arvostelu. Toiseksi kirjallisuuskritiikkejä syntyy myös paljon niin, että avustaja ehdottaa oma-aloitteisesti jotain teosta arvosteltavaksi. Eriytyisen odotettujen kirjojen arviot pyritään julkaisemaan mahdollisimman pian kirjan ilmestymisen jälkeen, mahdollisesti jopa kirjan julkaisupäivänä. Kaikkia arvioita ei kuitenkaan julkaista heti kirjan ilmestyttyä.

Mahlamäen mukaan osaston kansijutuissa seurataan jokin verran viikonpäiviin sidottua systematiikkaa. Esimerkiksi sunnuntaisin on tapana julkaista kirjailijahaastattelu, ja osaston sisällöt painottuvat silloin muutenkin kirjallisuuteen. Lauantaina vuorossa on puolestaan hie- man kevyempi ja ajankohtainen henkilöhaastattelu. Näitä juttupaikkoja ei ole kuitenkaan löyty lopullisesti lukkoon, vaan niistä voidaan tarpeen mukaan joustaa. Osaston lähtöjutuksi valikoidaan kiinnostava ja ajankohtainen aihe, eikä kulttuuritoimitus tarkastele erikseen taiteenlajien esiintymistä kansipaikalla. ”Valinta menee aika organisesti ja kiinnostavuus

edellä.” Kansijutun painotukset vaihtelevat myös vuodenajan mukaan kuten muukin kulttuuriosaston sisältö, sillä kulttuuritarjonta on erilaista eri aikoina. Esimerkiksi touku-kuussa on Euroviisut ja Cannesin elokuvajuhlat, kesällä lukuisia festivaaleja ja syksyllä kirjamessuja. ”Uskoisin, että kulttuuria seuraava yleisö on kiinnostunut siitä mikä on mihinkin aikaan vuodesta pinnalla.”

Jutun visuaalisuudella tai kuvitusvalinnoilla ei ole painoarvoa kansijuttua päätettäessä, koska Mahlamäen mukaan kaikkiin juttuihin on mahdollista toteuttaa kansipaikan vaatima kuvitus. Kansijutut suunnitellaan vähintään viikoksi eteenpäin. Päätös on Mahlamäen vastuulla, mutta pohdinnassa on mukana muun muassa printin toimitussihteeri. Jokin äkillinen artikkeli – esimerkiksi merkittävän kulttuurihenkilön muistokirjoitus – saattaa siirtää suunniteltua kansijuttua päivällä tai parilla eteenpäin, mutta se ei Mahlamäen mukaan ole ongelma, sillä kansijutut ovat yleensä jollain tavalla ajattomia.

5.2 Tilastollinen katsaus Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijuttuihin

Aikavälillä 1.5.2018–30.4.2019 Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijuttu käsitteli kirjallisuutta 101 kertaa. Artikkelikokonaisuuksien pituudet vaihtelevat kahdesta neljään sivuun. Artikkelien keskipituus on noin 2,7 sivua.

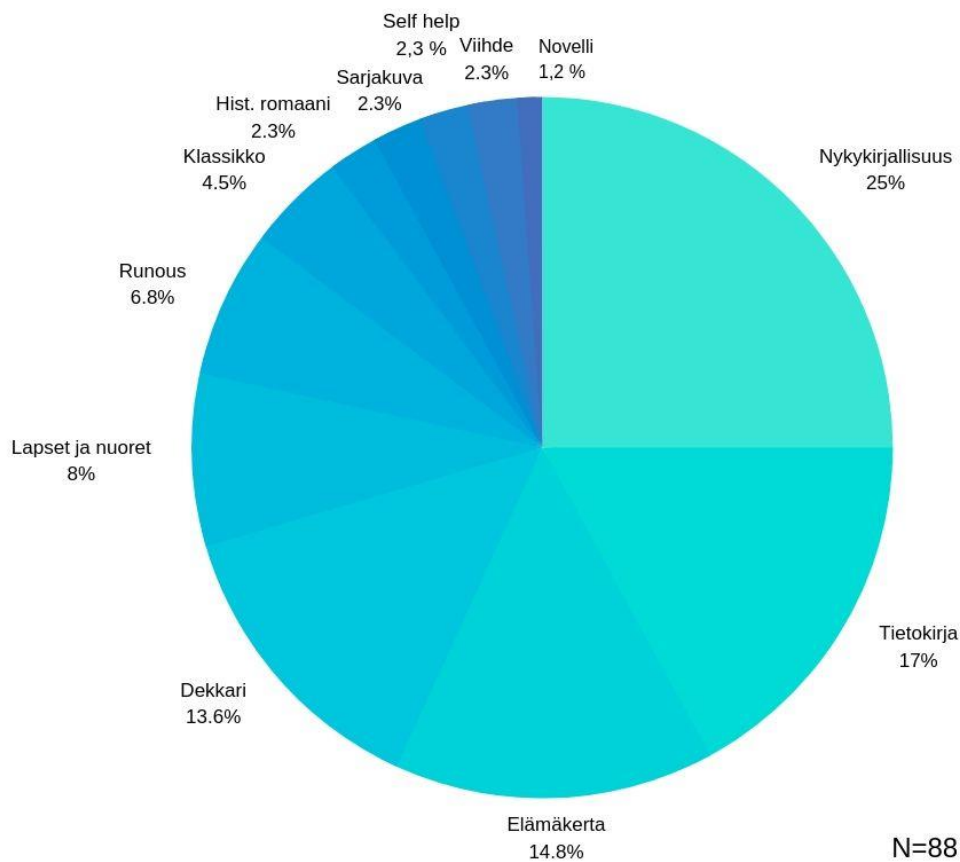
Yhteistä artikkelikokonaisuuksille on se, että ne alkavat näyttävällä kannella, jossa paria poikkeusta lukuun ottamatta ei ole leipätekstiä. Varsinaisen pääartikkelin lisäksi kokonaisuuteen kuuluu usein muitakin juttuja. Esimerkiksi faktalaatikko ja toimittajien sekä valokuvaajien kirjoittamat Psst...-kommentit ovat yleisiä, mutta artikkelikokonaisuuteen on saatettu lisätä myös erillinen kainalojuttu, pitkä toimittajan kirjoittama näkökulmateksti tai kirja-arvio.

Seuraavissa alaluvuissa käsitellään artikkelikokonaisuuksien luonnetta määrällisen sisällön erittelyn avulla. Aluksi tutustutaan siihen, miten kirjallisuuden lajit näkyvät kansijutuissa (luku 5.2.1) ja seuraavaksi tarkastellaan artikkeleiden aiheena olevien kirjailijoiden taustoja sukupuolen ja kotimaan kautta (luku 5.2.2). Lopuksi vertaillaan vielä kansijuttujen juttutyyppjä suhteessa niissä esiteltyihin kirjallisuuden lajeihin (luku 5.2.3).

5.2.1 Kirjallisuuden lajit

Kirjallisuuden lajien rajat ovat liukuvat, joten yksittäisen teoksen määrittelemine tietyn genren edustajaksi voi olla haastavaa. Lisäksi luokittelua mutkistaa se, että monet kirjailijat kirjoittavat uransa aikana monenlaisia kirjoja. Tässä tutkimuksessa sanomalehtiartikkelit luokitellaan sen mukaan, mihin kirjallisuuden lajiin ne keskittyvät ensisijaisesti. Jos siis kirjailija olisi aiemmin julkaissut myös tietokirjoja, mutta hänen uusin teoksensa – johon juttu keskittyy – onkin historiallinen romaani, luokitellaan artikkeli jälkimmäiseen luokkaan. Ohessa käytetty nykykirjallisuus-kategoria sisältää aikuisille suunnatut uutuuskirjat, jotka eivät kuulu muihin luokkiin.

Kansiartikkeleiksi nostetut kirjallisuuden lajit ovat: nykykirjallisuus (22 kpl), tietokirja (15) elämäkerta/muistelmateos (13), dekkari (12), lasten- ja nuortenkirjallisuus (7), runous (6), kirjallisuuden klassikko (4), historiallinen romaani (2), sarjakuva (2), self help (2), viihde (2) ja novellit (1). Kolmetoista artikkelia ei keskittynyt mihinkään tiettyyn kirjallisuuden lajiin.

Kuvio 1. Kirjallisuuden lajit Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kirjallisuusaiheisissa kansijutuissa. Lisäksi 13 artikkelia, jotka eivät keskity tiettyyn genreen.

Aikuisille suunnattu nykykirjallisuus muodostaa aineistosta neljäsosan, kun taas tietokirjat ja elämäkerrat yhteenlaskettuina ovat noin kolmannes kaikista kansijutuista. Vähiten ovat edustettuina novellit, jotka on nostettu vuoden aikana kansipaikalle vain kerran Eeva Turusen voitettua Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon (HS 16.11.2018).

Yksittäisiä kirjallisuudenlajeja saattaa esiintyä listamaisissa kirjakoosteissa, mutta esimerkiksi fantasia- ja valokuvakirjat eivät ole nousseet itsesään kansijutun aiheeksi. Spekulatiivista fiktiota nähdään lähinnä lasten- ja nuortenkirjallisuutta käsittelevissä jutuissa, joita edustavat Magdalena Hain (HS 21.8.2018) ja Timo Parvelan (HS 13.9.2018) haastattelut. On myös hyvä huomata, että Finlandia-voittajia käsittelevässä jutussa (HS 29.11.2018) kaunokirjallisuuden Finlandia-palkinnon voittanut Olli Jalonen on nostettu pääjuttuun, Tieto-Finlandian voittanut Seppo Aalto ensimmäiseen kainalojuttuun ja lasten- ja nuortenkirjallisuuden Finlandia voittanut Siiri Enoranta aavistuksen verran lyhyempään toiseen kainalojuttuun.

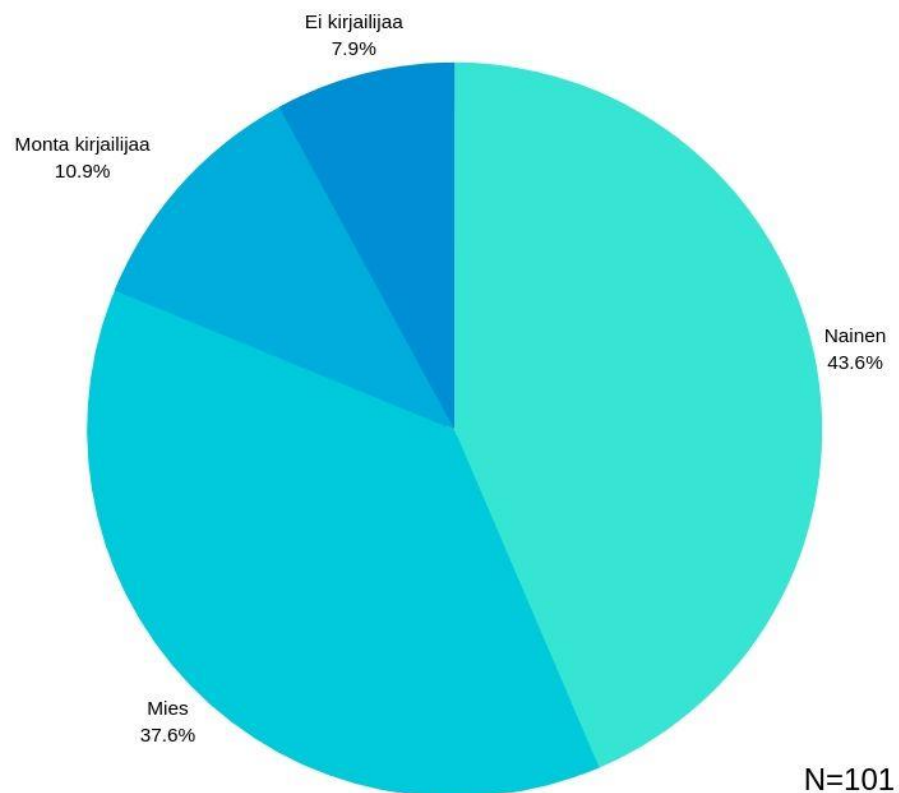
5.2.2 Kirjailijan tausta

Myös kirjailijoiden luokittelussa on omat haasteensa. Olettamus kirjailijan sukupuolesta tehdään tutkimuksen kohteena olevien sanomalehtiartikkelien perusteella, mikä saattaa johtaa siihen, että sukupuolten moninaisuus – eli binäärisestä nais-miesjaottelusta erottuvat sukupuolivähemmistöjen edustajat – ei tule näkyviin. Toisekseen kirjailijan kotimaan määrittäminen yksiselitteisesti voi olla hankalaa, sillä ihmiset muuttavat maasta toiseen ja aineistoon kuuluu myös muutamia pakolaisiksi lähteneitä. Kuten Chris Kraus kirjoittaa, ”taiteilijat ovat harvoin enää mistään kotoisin, vaan lentävät ympäri maailmaa residenssistä ja biennaalista toiseen” (HS 27.10.2018). Tässä luokittelussa käytetään niitä termejä, jotka nousevat artikkeleissa esille. Joissain tapauksissa mukana ovat sekä synnyinmaa että maa, jossa kirjailija nykyään asuu. Jos taas kirjailija on artikkelissa selväsanaisesti osoitettu tiettyä maata edustavaksi kirjailijaksi, artikkeli on luokiteltu sen mukaan. Luokittelussa keskitytään siihen kirjailijaan, jonka teos on nostettu kansijutun keskiöön.

On tietysti aiheellista kyseenalaistaa tällainen kirjailijoiden karkea luokittelu sukupuolen ja kotimaan mukaan. Mitä ne lopulta kertovat? Tämän tutkielman tarjoamissa puitteissa kirjailijoiden taustojen monimuotoisempi tarkastelu ei ole kuitenkaan mahdollista. Oletettu suku-

puoli ja kirjailijan kotimaa ovat piirteitä, jotka nousevat esille kaikissa artikkeleissa. Koska kulttuurijutuilla ei ole tiettyä kaavaa, artikkeleissa kerrotaan hyvin erilaisia tietoja niissä käsitellyistä kirjailijoista. Vertailukelpoisen luettelon saaminen kirjailijoiden ominaisuuksista olisi käytännössä mahdoton, ainakin tälle tutkielmalle annetuilla resursseilla. Koska esillä olevien kirjailijoiden moninaisuutta on kuitenkin kiinnostavaa tarkastella edes jollain mittareilla, nostetaan kirjailijoiden sukupuoli ja kotimaa esille.

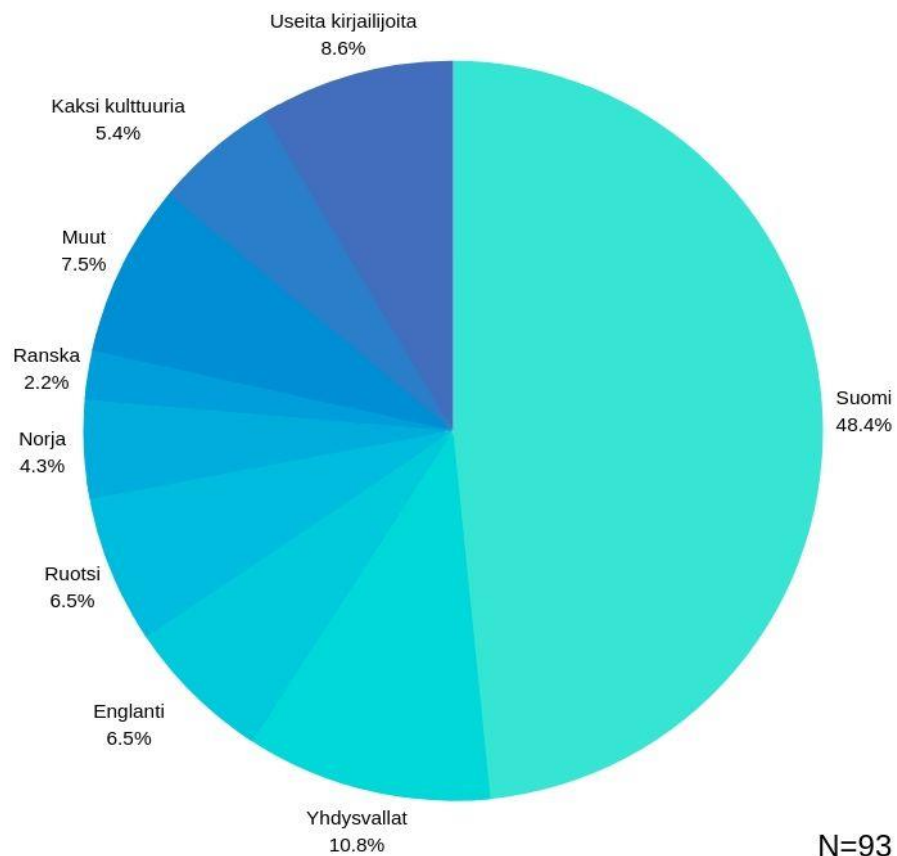
Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijutuissa esiintyy tarkasteluajanjakson aikana 44 naista ja 38 miestä. Lisäksi 11 artikkelia käsittelee useamman, eri sukupuolta olevan kirjailijan teosta ja kahdeksan artikkelia ei käsittele varsinaisesti ensisijaisesti lainkaan kirjailijoita.

Kuvio 2. Kirjailijoiden sukupuoli Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kirjallisuusaiheisissa kansijutuissa.

Kansijuttujen sukupuolijakauma näyttää olevan suhteellisen tasainen. Nainen nousee kansijutun kohteeksi hieman useammin kuin miehet. Monen kirjailijan artikkelit ovat yleisimmin kirjalistauksia, joihin on koostettu katsauksenomaisesti vinkkejä uutuuskirjoista. Kirjallisuuden ilmiöihin keskittyvät jutut eivät puolestaan käsittele lainkaan kirjailijoita itsessään.

Kirjailijoiden kotimaat ovat Suomi (45 kpl), Yhdysvallat (10), Englanti (6), Ruotsi (6), Norja (4), Ranska (2), Irak (1), Irlanti (1), Nigeria (1), Palestiina (1), Uusi-Seelanti (1), Venäjä (1) sekä Viro (1). Aineistossa on lisäksi kirjailijoita, joiden taustassa risteävät vahvasti kahden maan kulttuurit: Afganistan ja Yhdysvallat, Irak ja Suomi, Marokko ja Ranska, Pakistan ja Englanti sekä Venäjä ja Yhdysvallat. Kahdeksassa artikkelissa on edustettuina useamman kuin yhden maan kirjailijoita, kun taas kahdeksan artikkelia ei käsittele varsinaisesti kirjailijoita.

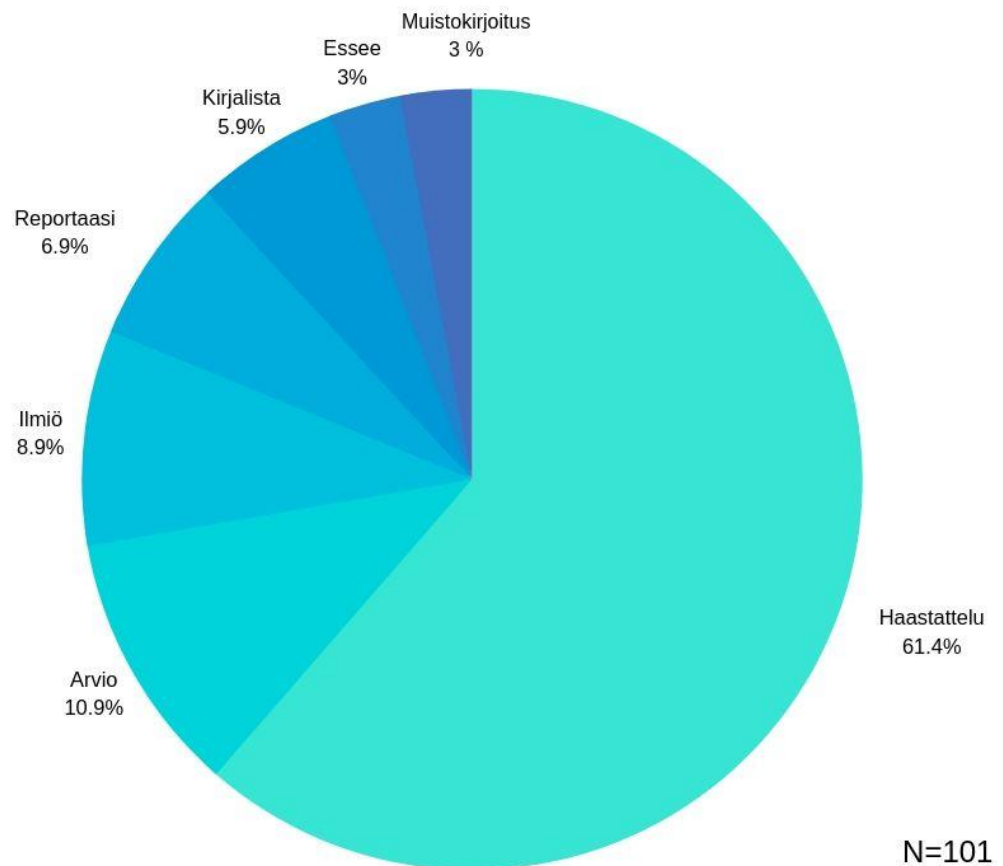

Kuvio 3. Kirjailijoiden kotimaat Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kirjallisuusaiheisissa kansijutuissa. Lisäksi kahdeksan juttua, jotka eivät käsittele kirjailijoita.

Suomalaiset kirjailijat muodostavat lähes puolet kaikista kansiantikkeihin nostetuista kirjailijoista. Yhdysvallat, Englanti, Ruotsi ja Norja nousevat ulkomaalaisten kirjailijoiden kottimaista parhaiten edustetuiksi, mikä selittyy suomalaisten käännöskirjamarkkinoiden painotuksilla sekä lukijoiden mieltymyksillä. Ruohosen (2018b, 183) mukaan Helsingin Sanomat on painottanut brittiläistä ja yhdysvaltalaisista kulttuuria jo 1940-luvulta lähtien, mikä on johtanut monine suurten kielialueiden jäämiseen huomion ulkopuolelle.

5.2.3 Juttutyypit

Suurin osa Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijutuista on haastatteluita. Haastatteluita on 62, kun koko aineisto on 101 artikkelia. Muut kansiantikkeiden juttutyypit ovat arvio (11 kpl), ilmiöjuttu (9), reportaasi (7), kirjalista (6), essee (3) ja muistokirjoitus (3).

Kuvio 4. Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kirjallisuusaiheisten kansijuttujen juttutyypit.

Kun artikkelien ominaisuuksia vertaillaan keskenään ristiin, nousee aineistosta muutamia kiinnostavia havaintoja.

Kansijutuiksi nousseista yhdestätoista arvioista kolme käsittelee elämäkerrallisia teoksia, kolme tietokirjoja, yksi historiallista romaania ja yksi nykykirjallisuutta. Lisäksi kolme arviota käsittelee teoksia, jotka on alun perin julkaistu vähintään vuosikymmeniä sitten, mutta ne on nyt joko suomennettu ensimmäistä kertaa tai uudelleen. Kansiantikkeliksi nostettavat kirjallisuuskriitikit painottuvat siis vahvasti tietokirjallisuuden puolelle. Ainoat nykyaikaista kaunokirjallisuutta edustavat teokset kansiarvioissa ovat J. Pekka Mäkelän *Hunan* (HS 22.5.2018) sekä Naomi Aldermanin *Voima*, josta arvionsa antaa poikkeuksellisesti kaksi kirjallisuuskriitikkoa (HS 17.2.2019).

Vaikka kansijuttujen kirjailijat ovat suureksi osaksi suomalaisia, kansijuttuihin nostetut dekkarikirjailijat ovat puolestaan pääosin ulkomaalaisia. Kahdestatoista dekkarikannesta neljä käsittelee ruotsalaista, kaksi suomalaista, kaksi yhdysvaltalaista, yksi norjalaista ja yksi englantilaista dekkaristia. Lisäksi aineistossa on kaksi artikkelia, joissa esitellään dekkareita ja dekkarikirjailijoita useammasta kuin yhdestä maasta.

Lasten- ja nuortenkirjallisuutta kansijutuissa edustaa kolme haastattelua, kaksi kirjalistausta, yksi ilmiöjuttu sekä yksi muistokirjoitus.

5.3 ”Kaikki päätöksemme ovat tietoisia”

Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksen esimies Hanna Mahlamäki sanoo, että haastattelu- ja kritiikkivalinnoissa pyritään noudattamaan tasapuolisuutta, vaikka toimituksessa ei ole määritelty tiettyjä kiintiöitä esimerkiksi esille nostettaville genreille, kirjailijoiden lähtömaille tai kustantamoille. ”Näppituntuma riittää. Kyllä me yritämme nostaa nuoria siinä kuin keski-ikäisiäkin, ja pitää huolta siitä, että naisia näkyy vähintään yhtä paljon kuin miehiä.” Helsingin Sanomat käynnisti keväällä 2018 kokeilun, jossa seurataan lehden verkkosivujen journalistisessa sisällössä esiintyvien etunimien sukupuolijakaumaa. Keväällä 2018 naisten osuus oli noin kolmannes ja luku pysyi samana myös keväällä 2019. Vaikka koko lehden mittakaavassa naisten osuus ei ollut kasvanut, yksittäisillä osastoilla luku oli kasvanut. Esimerkiksi kulttuurissa naisten osuus on 35–40 prosenttia. Luvut eivät kerro koko totuutta, sillä automatiikka laskee vain etunimien esiintymisen, eikä huomioi juttujen painotuksia tai tietyille henkilölle annettua palstatilaa. (Yläjärvi & Ubaud, 2018; Ubaud 2019.) Mahlamäki

huomauttaa, että kulttuurisivuja tarkastellaan kokonaisuutena, eikä kirjallisuussisällön sukupuolijakaumaa itsessään seurata.

Kirjallisuusgenrejen erilaiset esittämisen tavat ovat Mahlamäen mukaan harkittuja. ”Kyllä minä sanoisin, että kaikki päätöksemme ovat tietoisia.” Esimerkiksi lastenkirjoista koostetaan laajoja esittelypaketteja, joita voidaan julkaista vaikkapa kesäloman kynnyksellä. Myös dekkareista koostetaan vastaava paketti kesälomalaisille. Tietokirjoja puolestaan käsitellään sitä mukaa kun niitä ilmestyy ja ne osoittautuvat ajankohtaisiksi. ”Kirjallisuuden lajeista heikoimmassa asemassa ovat varmasti novellit ja runous, koska ne ovat pienen yleisön kirjallisuutta. Ne ovat selvästi vähemmistössä varsinkin haastatteluissa.”

Media on saanut osakseen kritiikkiä lasten- ja nuortenkirjallisuuden jättämisestä marginaaliin. Jos lasten- ja nuortenkirjallisuudesta ei puhuta ja kirjoiteta, kirjat eivät löydä lukijoitensa luo. (Haaso 2017; Koppinen 2017; Parvela 2017.) Helsingin Sanomien kansijutuissa lasten- ja nuortenkirjailijat nousevat harvoin esille ainakaan laajoissa henkilöhaastatteluissa.

Emme me nyt mitenkään tietoisesti niitä väheksy. Siihen ei ole mitään yhtä yksittäistä syytä, mutta ehkä toimituksen mielestä aikuistenkulttuuri saattaa mennä kiinnostavuudessa usein edelle. Lastenkirjojen kuluttaminen on usein sellainen elämänvaihe, joka liittyy siihen, että on omia pieniä lapsia ja sitten ne jäävät luonnollisesti sivuun. Samoin nuortenkirjallisuus on sellainen vaihe elämässä. Ehkä aikuistenkirjallisuutta pidetään kestävämpänä.

Mahlamäki sanoo, että lasten- ja nuortenkirjallisuus on toki hyvin tärkeää niille ihmisille, joille se on ajankohtaista. Mahlamäki pohtii, että lasten- ja nuortenkirjailijoiden haastatteluja pitäisi luultavasti kohdentaa lasten vanhemmille sekä lapsille itselleen. ”Se on vähän eri asia, kuin [aikuisille] tosifaneille suunnatut kirjailijahaastattelut.” Mahlamäen mielestä laajasti lasten- ja nuortenkirjallisuuden uutuuksia esittelevät kirjapaketit ovat mielekkäitä, sillä niiden avulla voidaan esitellä monia kirjoja kerralla. ”Voi olla, että meillä pitäisi olla enemmän juttuja lastenkirjoista.”

Mahlamäki on sitä mieltä, että lastenkirjojen esitleminen laajoissa listauksissa voi palvella lastenkirjavinkkejä etsiviä aikuisia tehokkaimmin kuin yksittäisiin kirjailijoihin keskittyvät haastattelut. Käytäntö voi kuitenkin vaikuttaa itse lasten- ja nuortenkirjailijoihin ja näiden uriin negatiivisesti. Kritiikit ja kirjailijahaastattelut ovat kirjailijoille monella tavalla tärkeitä. Niiden avulla teokset saavat huomiota ja myös kirjailijan oma näkyvyys kirjallisuuskentällä

voi parantua. (Konstig 2010; Hänninen & Hänninen 2012, 168; Pesonen 2018; Laihinen 2018; Viherjuuri 2018.) Lisäksi on hyvä pohtia, kuinka paljon tämä henkilökuvien puuttuminen vaikuttaa lasten- ja nuortenkirjallisuuden myyntiin. Koska kirjailijabrändit ovat markkinoilla jatkuvasti keskeisemmässä roolissa (Hypén 2002, 32–33, 40–41; Tuominen 1998, 65; Arminen 2012, 37), voi pohtia, vaikuttaako lasten- ja nuortenkirjallisuuden käsittelemisen yhtensä kokonaisuutena yksittäisten kirjailijoiden esille nostamisen sijaan kirjojen myyntiin. Jos vahvoja kirjailijabrändejä ei nosteta esille sanomalehdissä, missä kirjailijakuvia sitten muodostetaan? Kirjatapahtumissa? Kirjailijavierailuilla? Esimerkiksi kattavat kirjastokiertueet vievät kirjailijalta kuitenkin enemmän aikaa (Koskinen 2019) kuin haastattelun antaminen laajalevikkiseen lehteen. Toimittajat eivät voi tietenkään työtään tehdessä asettaa taiteilijoiden tunteiden suojelemista kaiken muun edelle (Ihonen 1999), mutta journalistin työhön liittyvä valta on hyvä tiedostaa ja pitää mielessään.

Hanna Mahlamäki kertoo, että kansijuttuihin nostetaan yleisesti kiinnostavia kirjailijoita, kirjoja ja teemoja. Lasten- ja nuortenkirjojen potentiaalisia hankkijoita eivät ole myöskään pelkästään lasten vanhemmat, vaan myös esimerkiksi kummit ja isovanhemmat. Lasten kanssa työskentelevät äidinkielenopettajat puolestaan tarvitsevat jatkuvasti vinkkejä uusista, hyvistä lasten- ja nuortenkirjoista. Vaikka lyhyistä teksteistä koostetut kirjapaketit voivat olla lahjaostoksia ajatellen käteviä, voisi myös kirjailijahaastatteluille olla kysyntää. Lasten- ja nuortenkirjoissa käsitellään kuitenkin laajoja, myös aikuista väestöä kiinnostavia teemoja, kuten tämän tutkimuksen aineistoon kuuluva Helsingin Sanomien oma artikkeli (Heikkilä-Halttunen 2018) jo otsikossaan toteaa: ”Jos aikuinen haluaa tietää, kuinka Suomella menee, kiteytetty vastaus löytyy lastenkirjoista nopeammin kuin aikuistenkirjallisuudesta”. Lastenkirjailija Heidi Viherjuuri (2018) myös huomauttaa, että lastenkirjojen kohdeyleisö on hyvin laaja: ”Hyvä lastenkirja tarjoaa eri-ikäisille lapsille jotain mutta viihdyttää myös aikuisia. Näin ollen voin itse asiassa tavoittaa laajemman yleisön kuin aikuisille kirjoittava, koska tekstissä on mukana silmäniskuja myös aikuisille.”

Ulkomaalaisten dekkarikirjailijoiden suhteellisen runsaan esiintymisen kulttuurisivujen lähtöjuttuna Mahlamäki selittää sillä, että suomalaiset lukevat paljon skandinaavisia ja angloamerikkalaisia dekkareita. ”Suomessa on muutama näitä kiintotähtiä ja vakiintuneita kirjailijoita, jotka ovat varmaan aika tuttuja.” Kotimaisia dekkaristeja nostetaan myös kansijuttuihin, kun uusia kiinnostavia henkilöitä nousee esiin.

Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinto kotimaisille esikoisteoksille vaikuttaa Mahlamäen mukaan siihen, että kirjallisuussisällöissä painotetaan niin esikoiskirjailijoita kuin kotimaista kirjallisuuttakin. ”Minun mielestäni on luontevaa, että Hesari esittelee uutta kotimaista kaunokirjallisuutta aika laajasti.”

Kulttuurijournalismin journalistinen käänne (Hellman & Jaakkola 2009) selittää osaltaan sitä miksi kansijutuiksi nostetut kirjallisuuskritiikit koskevat suurimmaksi osaksi tietokirjoja. ”Kansijutussa haetaan sellaista yleisempää tasoa, vähän tavallaan jopa uutisellisuutta, yleistä tarttumapintaa. Kaunokirjallisuus on kuitenkin yleensä enemmän yksityisessä maailmassa operoivaa ja tietokirjallisuus on usein yhteiskunnallista ja laajempaa”, Mahlamäki sanoo.

6 KIRJAILIJAKUVAT HELSINGIN SANOMISSA

Kirjailijoille esitetään jatkuvasti toiveita ja heidän julkista kuvaansa myös arvioidaan. Esimerkiksi toimittaja Arla Kanerva kirjoittaa Näkökulma-tekstissään, että tutkija Minna Majala toivoisi nykykirjailijoilta ”samalla lailla yhteiskunnallisesti kantaaottavaa asennetta kuin Minna Canthin teoksissa aikanaan oli”. (HS 20.1.2019). Toimittaja Kanerva toteaa, että kevään katalogeissa ei näy köyhyyttä käsittelevää kaunokirjallisuutta (HS 20.1.2018). Myös lukijat asettavat odotuksia kirjailijoille. Esimerkiksi tietokirjailijoilta toivotaan huolellisesti laadittua ja tulkintoja sisältävää analyysia suuristakin nykyajan ilmiöistä. ”Siksi janoamme lisää tietoa ja edes jonkinlaista kattavaa näkemystä maailman tilasta ja sen tulevaisuudesta.” (HS 2.8.2018.)

Tässä luvussa tarkastellaan rooleja, joita kirjailijoille annetaan Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kansijutuissa. Näitä rooleja ovat asiantuntija (luku 6.1), esitaistelija ja puolestapuhuja (luku 6.2) sekä vastakarvaan lukija ja nykyolojen kyseenalaistaja (luku 6.3). Lisäksi käsitellään artikkeleista nousevia käsityksiä kirjailijoiden luovuuden suhteesta sairauksiin (luku 6.4), väärinymmärretyn taiteilijan roolia (luku 6.5) sekä tilanteita, joissa ihminen vain päätyy kirjoittamaan kirjan ja näin kirjailijan rooliin (luku 6.6). Myös kirjailijoiden suhde kirjamarkkinoihin (luku 6.7) sekä kirjailijoiden tiet kirjailijuuteen (luku 6.8) kumpuavat vahvasti aineistosta esille. Nämä roolit on luotu aiemman tutkimuksen pohjalta (luku 3.1) täydentäen sitä aineistosta esiin nousevilla kirjailijakuvilla.

Lopuksi tarkastellaan, mitä toimittajat ja valokuvaajat sanovat kirjailijoista (luku 6.9) ja miten Helsingin Sanomien esittelemät kirjailijakuvat sopivat yhteen Jokisen (2010) kirjailijaidentiteettityyppien kanssa (luku 6.10). Alaluvussa 6.11 kootaan vielä yhteen analyysissa esiin nousseita keskeisiä piirteitä.

6.1 Asiantuntija

Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kansijutuissa sovitetaan kirjailijan harteille verrattain usein asiantuntijan roolia. Kirjailijat kommentoivat etenkin pitkissä haastatteluissa hyvin monenlaisia asioita ilman, että heidän näkemyksiään kyseenalaistetaan. Tietokirjailijat ovat oikeutetusti asiantuntija-asemassa – ovathan he perehtyneet käsiteltävään aihealueeseen kirjoitusprosessin aikana – mutta myös kaunokirjailijat asetetaan asiantuntija-asemaan

Yleensä ne liittyvät jollain tavalla heidän tuotantonsa teemoihin, mutta aina artikkeleista ei käy ilmi, mihin kirjailijan asiantuntijuus perustuu. Karkeasti jaoteltuna asiantuntijuus perustuu Helsingin Sanomien kansartikkeleissa joko haastateltavan työ- ja koulutushistoriaan tai omakohtaisiin kokemuksiin. Joissain tapauksissa nämä asiantuntijuuden lähteet voivat myös yhdistyä. Joissain tapauksissa asiantuntijuuden perusteet eivät kuitenkaan selviä lukijalle.

Asiantuntijuus on hyvin esillä ja perusteltu, jos artikkelissa kerrotaan kirjailijan olevan jonkin alan tutkija tai opiskelleensa kyseistä alaa pitkään. Hänellä on tiedemaailman hyväksyntä tiedoilleen, joten hänet on helppo nähdä asiantuntijana myös lehtiartikkelissa. Tällaisia kirjailijoita ovat esimerkiksi Maria Katajavuori (HS 30.9.2018), Ulla Koskinen (HS 13.10.2018), Antony Beevor (HS 12.2.2019) ja Sanna Ryyänen (HS 7.4.2019). Tällaisia henkilöitä ei tosin aina puhutella kirjailijoina, vaan oman alansa asiantuntijana, kuten myös Linko (2016, 77) on todennut. Jos kyse on kiistanalaisesta asiasta, on toimittajan suhtauduttava erityisen kriittisesti tietolähteisiin journalistin ohjeiden (Julkisen sanan neuvosto 2011) mukaisesti. Aivotutkija Markus Heilig pääsee esittelemään ajatuksiaan naisten ja miesten erilaisista aivoista, mutta samassa artikkelissa tuodaan esille myös hänen tulkintoihinsa mahdollisesti vaikuttavia henkilökohtaisia syitä sekä tiedekentän jakautuneet mielipiteet aiheesta (HS 11.3.2019).

Minna Maijalan asiantuntijuus Minna Canthin tuotantoa ja elämäkertaa koskien perustuu parikymmentä vuotta kestäneelle tutkimukselle. Maijala on ollut myös osaltaan vaikuttamassa siihen kirjailijakuvaan, joka nykyään Minna Canthista vallitsee. Maijala huomauttaa, että Canth kirjoitti aiheista, jotka ovat ”järkyttävän ajankohtaisia edelleen: yhteiskunnallisesta eriarvoisuudesta, terveydenhoidosta ja sukupuolten tasa-arvosta” (HS 20.1.2019). Maijalan asiantuntijuus on niin perustavanlaatuaista, että Minna Canthin 175-vuotisjuhlaa ennakoiva suuri juttukokonaisuus on rakennettu kokonaan hänen arvioidensa varaan siitä, mitä mieltä Minna Canth olisi nykypäivänä köyhyydestä, mielenterveydestä ja tasa-arvosta (HS 20.1.2019).

Edes tietokirjailijoiden asiantuntijuus ei aina perustu akateemiseen koulutukseen tai tutkimukseen. Morten A. Strøksnes esitellään Mikko-Pekka Heikkisen (HS 29.5.2018) kirjoittamassa artikkelissa tietokirjailijana ja toimittajana, mutta hänen koulutustiedoissaan ei mainita mitään mereen tai ilmastoon liittyvää. Strøksnes kuitenkin kommentoi artikkelissa suuria ilmastoteemoja. Hänen asiantuntijuutensa perustuu lapsuudessa syntyneeseen into-

himoon merta kohtaan sekä tietokirjaa varten tehtyyn taustatyöhön, jota ei artikkelissa sen suuremmin eritellä. Dekkaristi Karin Slaughterin tekstien uskottavuus perustuu puolestaan hänen puoli vuotta kestäneestä työskentelystä naisten kriisipuhelimessa (HS 13.6.2018). Suomalainen dekkaristi Mikko Porvali on siviiliammatiltaan poliisi (HS 25.11.2018), samoin norjalaine Jørn Lier Host (HS 27.12.2018). Jouni Laaksonen on puolestaan ponnistanut ”Suomen tuotteliaimmaksi vaellusaiheisten tietokirjojen tekijäksi” intohimoisen patikointiharrastuksen ja eräoppaan ammatin ansiosta (HS 25.6.2018). Antti Haataja taas suomii poromiesten toimia jyrkin sanakääntein turvautuen omaan saamelaistaustansa, pitkiin vaellusretkiinsä sekä kirjallisiin lähteisiin (HS 12.9.2018).

Ruotsissa syntyneen kirjailija Johannes Anyurun asiantuntijuus maahanmuuttoa, islamia, rasismia ja terrorismia koskeviin teemoihin liittyen kumpuaa kirjailijan henkilöhistoriasta. Kirjailijan isä pakeni Ruotsiin Ugandasta, ja Anyuru on ”yksi Ruotsin tunnetuimmista muslimista”. Koska Petja Pellin (HS 20.5.2018) artikkelissa keskitytään dystopiseen *He hukkuvat äitiensä kyyneliin* -kirjaan, myös yllä mainitut teemat toistuvat artikkelissa. Kirjailija Kamila Shamsie on islaminuskoinen, joten hän pystyy asettumaan asiantuntija-asemaan puhuttaessa Syyriaan taistelijoiksi lähteneistä muslimista ja rasismista. Vaikka hän taustansa vuoksi tuntee itsensä ulkopuoliseksi Britannian muslimiyhteisöstä, hän toimii lähtijöiden perheenjäsenten puolestapuhujana. (HS 11.7.2018.) Khaled Hosseini kirjoittaa pakolaisuudesta omien kokemustensa oikeuttamana asiantuntijana ja Afganistanista oman historiansa vuoksi. Hän toimii nykyään myös Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestön hyväntahdonlähettiläänä, mikä pönkittää entisestään hänen asemaansa asiantuntijana. (HS 16.9.2018.) Omakohtaista kokemusta voi myös taustoittaa ja syventää monin keinoin. Isoetänsä tarinan innoittamana romaanin kirjoittanut Katja Kettu on ”lukenut, kiertänyt, haastatellut: jopa opiskellut joitain sanoja ojibwan kieltä. Tavannut ihmisiä jotka ovat autta- neet, ja joitain, joista on tullut ystäviä.” (HS 21.10.2018.)

Kirjailijoista maalataan usein myös kuvaa herkkävainuisina yhteiskunnan tarkkailijoina, joiden on mahdollista ennustaa joitain yhteiskunnallisia kehityslinjoja (Niemi 1991, 76). Johannes Anyuru kuvasi Ruotsissa tapahtuvaa terrori-iskua ennen kuin sellaista ehti tapahtua, ja hän kirjoitti myös Soldiers of Odin -ryhmää muistuttavasta kaartista ennakkoon (HS 20.5.2018). Kamila Shamsie puolestaan havainnoi heikkoja signaaleja ja ennusti britti-muslimien joukosta nousevan ihmisiä korkeisiin poliittisiin virkoihin (HS 11.7.2018). Aiheeseensa huolella perehtynyt kirjailija saattaa jopa rohkaistua antamaan kirjansa teemaan

liittyviä neuvoja tulevaisuutta varten (HS 19.10.2018). Helsingin Sanomissa itsenäisyyspäivänä julkaistu essee oli kirjailija Sofi Oksasen kirjoittama. Juhlapäivän pitkän, pohdiskelevan tekstin kirjoitusvastuun antaminen toimituksen ulkopuoliselle kirjailijalle on osoitus siitä, että Oksasen katsetta pidetään terävänä ja ymmärrystä itsenäisyydestä sekä isänmaallisuudesta kattavana ja kiinnostavana. (HS 6.12.2018.)

Aina ei ole selvää, mihin kirjailijan asiantuntijuus perustuu. Leila Slimani kommentoi eurooppalaiset kärsivän identiteettiongelmasta. Hän on nostanut identiteettipohdiskelut kirjansa pääteemaksi, mutta haastattelu ei avaa, mitä asiantuntijuuden taustalla on. Liittykö se hänen omiin kokemuksiinsa Marokossa syntyneenä ranskalaisena? (HS 14.10.2018.)

Eräs kiinnostava seikka, joka nousee esille aineistosta, on brexit. Hyvin monelta kirjailijalta pyydetään kommentteja Britannian EU-erosta, vaikka heidän teoksensa eivät olisi millään tavalla poliittisia. Brexitiä kommentoivat ainakin poptähti Lily Allen (HS 31.7.2018) ja dekaristi Ruth Ware (HS 19.2.2019). Kommentointimahdollisuus annetaan kirjailijoille, jotka ovat kotoisin Britanniasta, vaikka heillä ei olisi aiheeseen liittyvää erikoisammattitaitoa. Tämä ilmiö liittyy vahvasti median kehityssuuntaa, jossa tavallisten ihmisten kokemukset nostetaan uutiskerronnassa etusijalle. Kommentoijan ei siis tarvitse olla vihkiytynyt asiaan, vaan niin sanottu tunteisiin perustuva ”kokemusasiantuntijuus” riittää. (Nieminen & Pantti 2009, 12–13.)

Myös kirjailijat itse kyseenalaistavat taiteilijoiden nostamista niin monien alojen asiantuntijoiksi. Tämä on yksi keskeinen teema neljän Kalevi Jäntin kirjallisuuspalkinnon saaneiden nuorten kirjailijoiden yhteishaastattelussa (HS 3.3.2019). Nämä kirjailijat eivät halua haisella trendejä tai ilmiöitä eikä mielipidevaikuttamiseenkaan tunnu omimmalta roolilta, sillä kirjailijan päätyö on kirjoittaminen. Kaija Rantakari huomauttaa, että median pitäisi suunnata osa kirjallisuutta koskevista kysymyksistä enemmän kirjallisuudentutkijoille kuin kirjailijoille. ”On mahdotonta, tai tarpeetonta, lähteä kirjoittajana muodostamaan kokonais-kuvaa asiasta, jonka keskellä itse on.” (HS 3.3.2019.) Kirjailijoiden mukaan kirjailijaa aletaan helposti pitää esimerkiksi kirjan teeman asiantuntijana, vaikka periaatteessa kirjailijan asiantuntijuus liittyy nimenomaan kirjoittamiseen (HS 3.3.2019). Myös jo kokeneempi kirjailija Laura Lindstedt kommentoi, ettei halua olla mielipideautomaatti, vaikka välillä onkin yhteiskunnallisista asioista puhunut:

”Aika on poliittisempi nyt kuin 1990-luvulla. On todella tarvetta kommenteille jotka tulevat muualta kuin vallan sisältä. Mutta ei minulla ole tarvetta tunkea jonkun mielipiteen kanssa estradille. Minun duunini on kirjoittaa kirjoja. Arvostan asiantuntijuutta yli kaiken ja toivon, että jos keskustellaan jostain spesifistä poliittisesta kysymyksestä, kommentoimassa on ihminen, joka on käyttänyt koko elämänsä sen asian tutkimiseen.”
(HS 23.3.2019.)

6.2 Esitaistelija ja puolestapuhuja

”En ole poliittinen ihminen, mutta siinä, mitä kirjoitan, on poliittinen sisältö.”
(HS 14.4.2019.)

Varttuminen epävakaisissa oloissa on monelle kirjailijalle lähtöpiste kantaaottaville lausunnoille ja jopa poliittisille teksteille. Ayòbámi Adébéyòn lapsuudessa Nigeriassa hallitsivat kenraalit. Vaikka maa on ollut demokraattinen kaksikymmentä vuotta, joidenkin ihmisten suhde valtaan ei ole muuttunut. Hänelle ”olennaista on äänen antaminen vaimennetuille”. (HS 25.5.2018.) Nadia Muradille ”puhuminen on velvollisuus”, sillä hänestä on tullut jesidien kokemien kauheuksien kasvot ja ääni. Hänen viestinsä tukemiseksi on hankittu pr-ammattilaisten apua ja hänen oma toimintansakin on muutettu mediashow’ksi, jonka tarkoitus on nostaa jesidien tilannetta maailman tietoisuuteen. ”Rooli äänitorvena on tärkeä, mutta uskomattoman rankka.” (HS 3.6.2018.) Kirjailijoiden valta perustuu heidän saamaansa huomioon ja sen käyttämiseen tiettyjen asioiden edistämiseen. ”Jos vaikenemme, asiat eivät koskaan muutu paremmaksi”, sanoo dekkarikirjailija Karin Slaughter (HS 13.6.2018). Yksityisiltäkin tuntuvat tekstit, saattavat avautua lukijoille hyvin universaaleina ja samaistuttavina, jopa vertaistukea antavina. ”Vanhemmuudessa on valtavan paljon kammotavia asioita, ja vaikka niitä ensin ajattelee henkilökohtaisina, ne ovatkin poliittisia”, sanoo runoilija Hollie McNish (HS 27.11.2018).

Kirjailijoilla on myös todellista valtaa vaikuttaa yhteiskunnallisiin asioihin. Esimerkiksi Minna Canthin *Työmiehen vaimo* -näytelmä ”vaikutti lakimuutokseen, jolla miehen omistusoikeus vaimonsa omaisuuteen poistettiin 1889” (HS 20.1.2019). Aineiston ulkopuolelta löytyy varmasti tuoreempiakin esimerkkejä, mutta ehkä ennen kaikkea kirjailijoilla on *agensa setting* -valtaa eli he pystyvät vaikuttamaan siihen, mistä asioista julkisesti keskustellaan nostamalla esille tärkeinä pitämiään teemoja (Kunelius 2003, 142–143). Laura

Lindstedtin mielestä heti julkisuuden valokeilassa pitää käyttää tärkeiden asioiden esille nostamiseen, se on jopa kansallisvelvollisuus (HS 23.3.2019). Moni kirjailija sanookin puhuvansa niiden ihmisten puolesta, joiden ääntä ei muuten kuultaisi (esim. HS 16.9.2018). Saara Turunen on jopa julistettu ”sukupolvensa ääneksi” (HS 18.2.2019).

Kirjailijat voivat töillään myös jakaa tietoa ja laajentaa lukijoiden käsitystä valitsemistaan ilmiöistä. Magdalena Hai pyrkii kirjoillaan laajentamaan perheen ja seksuaalisuuden käsitteitä sekä kommentoimaan luokkayhteiskuntaa (HS 21.8.2018). Vironvenäläinen maailma on puolestaan monille vieras, joten venäjänkielinen virolaiskirjailija Andrei Ivanov pyrkii esittelemään vironvenäläisten ajatusmaailmaa osittain omakohtaisessa kirjassaan. Hän toimii ”sillanrakentajana” viron- ja venäjänkielisten välillä. (HS 4.10.2018.) Kirjailija Leïla Slimani antaa konkreettisia esimerkkejä siitä, kuinka vaikeaa lukutaidottoman on pärjätä nykymaailmassa (HS 14.10.2018).

Historiallisetkin tarinat ja kohtalot voivat laajentua nyky-yhteiskunnan ja maailmanlaajuisten tilanteiden kommentaareiksi. Noitaoikeudenkäynneistä tietokirjan kirjoittanut Mirikka Lappalainen tulkitsee ihmisten palanneen sosiaalisen median myötä huhuyhteiskuntaan (HS 22.10.2018), kun taas tietokirjailija Ari Turunen kertoo huolestuneena armostomuuden noususta jälleen muotiin (HS 20.3.2019). Minna Canthin kirjoitukset ”kertovat paitsi kirjoitusajastaan myös ihmisyksykettä” (HS 20.1.2019). Heidi Köngäs kirjoitti romaanin isoäitinsä tarinaan nojaten, mutta se on siitä huolimatta edelleen ajankohtainen:

”Tällaisia naisia, jotka jäävät rintamien keskelle lastensa kanssa, on maailma täynnä. Tämä ei ole mikään historian reliikki, tämä on tosiasia. Ja jos me ymmärrämme oman menneisyytemme, voimme olla myötätuntoisempia muuta maailmaa lohtaan.”
(HS 9.9.2018).

Kirjailija Pierre Lemaitrekin kommentoi samaa asiaa:

”Minusta kirjallisuuden voima piilee juuri siinä, että se kertoo nykyajasta silloinkin, kun kirjan tapahtumat sijoittuvat menneisyyteen.”
(HS 2.1.2019)

Myös viihdekirjallisuus – tai ”hömppäteokset” kuten Taika Dahlbom toteaa Maria Keyesin haastattelussa (HS 14.5.2018) – voi toimia yhteiskunnallisten teemojen esiin nostajana. Keyesin kirja kommentoi aborttioikeutta, josta keväällä 2018 järjestettiin kansanäänestys

kirjailijan kotimaassa Irlannissa. Hän haluaa näyttää, miten haastavaa abortin saaminen on ihan kenelle tahansa. Artikkeliki pyrkii selvästi tuulettamaan viihdekirjailijan stereotyyppistä kuvastoa: ”Hömppökirjallisuuden kirjoittaminen ei ole Keyesille pelkkää hengähdystauon tuomista lukijoidensa arkeen, vaan myös yksi tapa käsitellä yhteiskunnallisia ja yleisinhimillisiä teemoja.” (HS 14.5.2018.) Monella tavalla nämä kirjailijat toimivat yhteiskunnan peilinä. Heijastelemalla maailman epäkohtia, he toivovat vaikuttavansa asioihin ja parantavansa maailmaa. (Niemi 2000, 69–75; Niemi 1997, 151.)

Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijutuissa muistutetaan myös muutamaan otteeseen, että kaikki kirjailijat ympäri maailmaa eivät saa tehdä työtään vapaasti. Palestiinalaisrunoilija ja Israelin kansalainen Darin Tatur joutui vankilaan kirjoittamansa runon vuoksi. Samaa runoa ovat esittäneet monet muut taiteilijat, mutta heitä ei ole vangittu. Vangitseminen ei ole kuitenkaan nujertanut runoilijaa, vaikka hänen lähipiirissäänkin toivotaan hänen hiljenevän. ”Jatkan kansani kärsimysten kuvaamista. Jos runoilija ei julkaise runojaan, hän on joka tapauksessa kuollut.” (HS 2.3.2019.) Irakissa syntynyt, mutta Suomeen asettunut Hassan Blasim ei puolestaan uskaltanut lähteä Bagdadin kirjamesuille. ”Niin moni sanoi, että minun ei kannattaisi mennä paikan päälle oman turvallisuuteni tähden. Sitä ei nimittäin koskaan tiedä, kuka on perässäsi. Tietyt piirit eivät ole kovin suvaitsevaisia.” (HS 24.3.2019.) Tuore romaani on toistaiseksi Blasimin viimeinen, sillä hän aikoo keskittyä televisiosarjan tekemiseen. ”En jaksa juuri nyt uskoa, että romaani muuttaisi jotenkin maailmaa.” (HS 24.3.2019.)

6.3 Vastakarvaan lukeminen ja kyseenalaistaminen

*”Usein ajatellaan, että onhan tätä miehistä historiankirjoitusta ja taiteen kaanonin jo kirjoitettu paljon uusiksi”, [Mia] Kankimäki toteaa.
 ”Mutta selvästikään ei vielä ollenkaan riittävästi.”
 (HS 7.10.2018).*

Tiina Piilola on tarttunut *Kalevalaan* feminististen kirjallisuusteorioiden avulla ja tulkitsee Helsingin Sanomien artikkelissa (11.4.2019) Kalevalan naishahmojen roolit uudelleen. ”*Kalevalaan* pitää tarttua välillä kaksin käsin, pölytellä sitä ja katsoa, löytyykö sieltä mitään uutta.” (HS 11.4.2019.) Tällainen feministisen kirjallisuudentutkimuksen työkalupakkiin

kuuluva vastakarvaan lukeminen (Korsisaari 2001, 305) antaa kirjailijalle mahdollisuuden kommentoida maailmaa ja kirjallisuuskenttää uudella tavalla.

Toisten kirjailijoiden työn kommentoiminen on myös yksi tapa uudistaa kirjallisuuden kenttää. Dekkarikirjailija Karin Slaughter antaa murskaavaa palautetta Stieg Larssonin *Millenium*-trilogian päähenkilöstä, vaikka tätä on pidetty 2000-luvun uutena naissankarityyppinä. ”Ihmiset eivät enää suostu lukemaan naisvihamielisestä näkökulmasta kirjoitettuja kirjoja”, Slaughter sanoo. (HS 13.6.2018.)

Myös tietokirjailijat voivat tarjota näkökulmia, jotka ovat aiemmin hautautuneet muiden diskurssien alle. Ari Turunen esimerkiksi kertoo karuja yksityiskohtia merkkihenkilöistä, joiden kunniaksi on pystytetty patsaita ympäri maailmaa. Esimerkiksi Martti Lutherilla oli taipumusta vihapuheeseen, kertoo Turunen. (HS 20.3.2019.)

Kirjailija voi olla myös hyvin tietoinen tyypillisistä tarinoista, joita artikkeleihin pyritään tiedostamatta tai tiedostaen rakentamaan. Kirjailija Timo Parvela haluaa kyseenalaistaa sitä, miten ja mitä lapsille saa kirjoittaa (HS 13.9.2018). Kirjailijan oma ja muun kirjallisuuskentän käsitys kirjailijan identiteetistä voi olla myös hyvin ristiriitainen. Ranskalainen sarjakuvataiteilija Lewis Trondheim pitää itseään harrastelijana ja töitään erilaisina kuin ”tosiammattilaisilla” (HS 1.10.2018).

6.4 Luova hulluus ja sairaaloinen taiteilija

*”Se on vain niin, että jos en kirjoita, minulla alkaa päässä naksua”,
[Siiri] Enoranta perustelee tuotteliaisuuttaan. ”Pidän sillä huolta
myös mielenterveydestäni.”*
(HS 29.11.2018.)

Mielenterveysongelmat ja sairaudet näkyvät aineistossa vahvimmin jo edesmenneitä kirjailijoita käsittelevissä artikkeleissa. Uuno Kailas joutui mielisairaalaan skitsofrenian takia ja kuoli myöhemmin tuberkuloosiin. (HS 19.5.2018.) Myös Saima Harmaja sairastui ja kuoli tuberkuloosiin hyvin nuorella iällä. ”Syntyi myyttinen kuva kutsumustietoisesta, eteerisestä ja sairauksien jalostamasta työstä, ja nuoresta naisesta, jonka elämä päättyi tämän omien odotusten mukaisesti ennen kuin se ehti kunnolla alkaakaan.” (HS 17.3.2019.) ”Lyyrikontaudiksi” kutsuttu keuhkotauti yhdistettynä lyhyeksi jääneeseen ikään oli omiaan luomaan

runoilijoista romanttisia, ikonisia kuvia. Jussi Lehmusveden (HS 19.5.2019) artikkelin mukaan Mika Waltari kirjoitti Kailaasta Helsingin Sanomissa näin: ”Hänen mittansa olivat suuremmat kuin meidän, ne olivat kuolemattomuuden mitat.”

Artikkeleiden perusteella nykyisessä kirjailijakuvastossa akuutti alkoholiongelma tai mielenterveyden häiriöt ei kuitenkaan enää näyttäyty luovuuden lähteenä (vrt. Hosiasluoma 2007, 116–118), vaan ennemmin sen estäjänä. Esimerkiksi kirjailija Marian Keyesin ura alkoi vasta katkaisuhoidon jälkeen. Toisaalta masennukseen sairastuminen ei estä Keyesin työskentelyä kirjailijana, vaan se tuo masennusta käsittelevään kirjaan uskottavuutta. (HS 14.5.2018.) Alkoholismi oli myös Arto Paasilinnan kompastuskivi (HS 17.10.2018). A. J. Finnin kirja ”*Nainen ikkunassa* ei olisi kuitenkaan syntynyt ilman syvää masennusta, kaksisuuntaista mielialahäiriötä, joka on varjostanut kirjailijan elämää jo aikuisuuden kynnykseltä alkaen” (HS 1.7.2018). Tarinan kunnollinen hahmottuminen alkoi kuitenkin vasta silloin, kun Finnin lääkitys ja diagnoosi saatiin kohdalleen. Omat mielenterveyden ongelmat ajoivat kirjailijan kuitenkin pohtimaan näitä teemoja kaunokirjallisin keinoin ja samalla avaamaan psykologisten ongelmien luonnetta myös suurelle yleisölle. (HS 1.7.2018). Nämä huomiot mielenterveysongelmista kirjoittamisen estäjänä, mutta toisaalta tapahtumien käsitteleminen kirjoittaen toipumisen jälkeen, noudattelevat Sallamaan (1997, 110) havaintoja.

Toisaalta mielenterveysongelma saattaa nurinkurisesti helpottaa kirjailijan taloudellista tilannetta, kuten on käynyt Kaija Rantakarin tapauksessa. Hän on ollut kymmenen vuotta työkyvyttömyyseläkkeellä masennuksen takia. ”Kaikki työ, mitä teen, on tehty yksinomaan siksi, että todella haluan tehdä sitä, vaikka jaksaminen on tosi rajallista ja välillä esimerkiksi unihäiriöt vievät keskittymiskyvyn kuukausiksi.” (HS 3.3.2019.)

6.5 Väärinymmärretty taiteilija

Vaikka kuva väärinymmärretystä nerosta on yleinen stereotypia (Koskinen 2006, 11), ei tällaisia tapauksia nouse aineistosta kovin paljoa.

Norjalaiskirjailija Karl Ove Knausgård kertoo haastattelussaan (HS 1.11.2018), että hänen kirjojaan tulkittiin väärin. Kirjailijaa syytettiin ”kirjallisen pedofilian” kirjoittamisesta, ja aiheesta käytiin pitkä keskustelu Dagens Nyheterin palstoilla. Knausgårdin mukaan häntä kritisoinut kirjallisuudentutkija ”ei ymmärtänyt kirjallisuuden olemusta”. Tämä essee julkaistiin myöhemmin myös Helsingin Sanomissa, joten kirjailijan selvitys sai laajaa huomiota.

(HS 1.11.2018.) Juha Seppälä puolestaan sanoo, että hänen tekstejään on tulkittu väärin, kun häntä on syytetty naisvihamielisyydestä. Lukutapa on erityisen väärä, sillä kirjailijan itsensä mukaan jos *Super Market* -kirjassa ”jotakin tölvitään niin miehisiä asenteita”. (HS 12.8.2018).

Väärinymmärtäminen ja arvostuksen puute näkyy selkeimmin heikkoina myyntilukuina eli pienituloisuutena ja suoranaaisena köyhyytenä. Taloudellinen menestys ei tietenkään ole ainoa taiteilijan menestyksen mittareista, eikä se kaikille kirjailijoille ole sellainen lainkaan. Jotkut hyväksyvät paikkansa kirjallisuuden marginaalissa, esimerkiksi valitsemansa kirjallisuuden lajin vuoksi (Jokinen 2010, 173–175). Köyhyydessä kituva taiteilija on kuitenkin hyvin pitkän elänyt kirjailijakuva, jota edustaa muun muassa Aleksis Kivi (Eskelinen 2016, 74–77) ja myös aineistossa esiintyvä Uuno Kailas (HS 19.5.2018). Tuotteliaaksi kirjailijaksi kuvattu Siiri Enoranta kertoo tienäänsä kirjamyynnillä vuodessa parituhatta euroa, joten rahana annettavilla kirjapalkinnoilla on myös taloudellisesti suuri merkitys kirjailijalle (HS 29.11.2018). Aineistoon kuukuu yksi taiteilijoiden tuloihin keskittyvä artikkeli (HS 26.5.2018), jossa haastatellaan valokuvataiteilijaa ja kirjailijaa. Tässä tutkimuksessa perehdytään vain kirjailijan tuntemuksiin. Kirjailija Petteri Paksuniemi on huomannut eron ihmisten arvostuksenkohteissa. Kirjailijoita arvostetaan etenkin näitä kohdatessa, mutta kirjoja ei puolestaan arvosteta niin paljon, että niitä ostettaisi. Paksuniemi kirjoittaa novelleja, jotka eivät ole muutenkaan taloudellinen menestysresepti, mutta hän ei myöskään pysty lopettamaan kirjoittamista, koska aina hänen mieleensä nousee lisää kirjoitettavaa. Hän edustaakin Jokisen (2010, 162–164) kirjailijatyypeistä modernia sivullista.

Myös Kalevi Jäntin kirjallisuuspalkinnon saaneet nuoret kirjailijat pohtivat kirjailijoiden taloutta. Kun kyseessä on niin sanottu kutsumusammatti, tulee kaupanpäällisenä myös jatkuva epävarmuudessa eläminen. Toisaalta sekä Daniil Kozlov että Kaija Rantakari kertovat selviytyvänsä hyvin pienellä rahamäärällä, sillä heillä ei ole koskaan ollut suuria tuloja, joihin olisi ehtinyt tottua. Kirjailijat ehdottavat ratkaisuksi taiteilijoiden hankalaan rahatilanteeseen jonkinlaista perustulomallia. Kozlov kuitenkin muistuttaa, ”että kulttuurin tuottamaa arvoa ei oikein voi mitata taloudellisen hyödyn kautta”. (HS 3.3.2019.)

Saamatta jäänyt arvostus saattaa olla helpompi osoittaa toisen ihmisen kohdalla. Jukka Petäjä (HS 24.5.2018) kirjoittaa Philip Rothin muistokirjoituksessa: ”85-vuotiaana menettänyt kirjailija jäi vaille maailman arvostetuinta kirjallisuuspalkintoa, vaikka olisi sen kaikilla mittareilla ansainnut”. Myöhemmin myös todetaan, että kaikkia hänen keskeisiä teok-

siaan ei ole suomennettu. Myös Chirs Kraus osoittaa, että muut kirjailijat – tosin ehkä siinä samalla myös hän itse – ovat tulleet väärinymmärretyiksi nimenomaan naisten kirjoittamien minä-muotoisten narratiivien kohdalla. ”Ihan niin kuin niissä olisi kyse vain kirjailijasta – . Mutta nämä kirjat ovat paljon kunnianhimoisempia. Ne ovat romaaneja, niissä on kyse koko maailmasta.” (HS 27.10.2018.)

Ehkä väärinymmärretyin taiteilijan kirjailijakuvan vähyys johtuu myös tietynlaisesta nöyryydestä, jonka voidaan ajatella olevan sopivampi puhetapa kuin jopa röyhkeä itseluottamus. Huomattavasti enemmän aineistoissa on kirjailijoita, jotka ovat ihmeissään ja yllättyneitä teostensa menestyksestä (esim. HS 25.5.2018; 27.11.2018; 30.4.2019).

6.6 Ihminen, joka kirjoitti kirjan

Nadia Murad haaveili ja haaveilee edelleen kauneussalongin perustamisesta (HS 3.6.2018). Olisiko hänestä tullut kirjailija, jos häntä ei olisi pakotettu Isisin taistelijoiden seksiorjaksi? Entäpä pakolaiseksi joutunut Khaled Hosseini? ”Lapsuuden kokemukset johdattivat Hosseinin myös kirjailijaksi, sillä hänen kolme romaaniaan kertovat kaikki Afganistanista.” (HS 16.9.2018.) Mariette Lindsteinin esikoiskirja kertoo kulttiin joutumisesta hänen omien kokemustensa perusteella. Haastattelussa käydäänkin enemmän läpi kirjailijan tarinaa kuin hänen kirjaansa, jonka kirjailija toivoo toimivan varoituksena nuorille. (HS 27.9.2018.) Tara Westoverin erikoinen lapsuus tiukkojen ja salaliittoteorioihin uskovien mormonivanhempien alaisuudessa puolestaan toimi innoittajana hänen esikoisromaanilleen. ”Kokemuksen merkitys on hänen mukaansa valtava, ja juuri sitä hän haluaa kirjallaan käsitellä.” (HS 11.11.2018.) Olisiko mitään näistä kirjoista kirjoitettu ilman näiden ihmisten elämiä järjestyneitä tapahtumia?

Myös Katriina Huttunen edustaa kirjailijakuvaa, jossa ihminen on kirjoittanut kirjan. Kääntäjänä työskennellyt Huttunen kirjoitti esikoisromaaninsa tyttärensä itsemurhasta. Ennen henkilökohtaista tragediaa hän oli yrittänyt kirjoittaa ”älykästä ja ilkeää chicklittiä miehistä ja seksistä”, mutta tyttären kuoltua teksti ei enää edistynyt. (HS 27.1.2019.) Huttunen alkoi kirjoittaa heti tragedian jälkeen, ”sillä suru vaatii sanoittamista tai jotakin muuta luovaa ilmaisukeinoa”. Hän kuitenkin sanoo, että kirjoittaminen ei ole hänelle terapiaa tai surutyötä vaan ”ajatusten järjestelyä ja syventämistä”. (HS 27.1.2019.) Huttusta puhutellaan läpi artikkelin – jopa sen otsikossa – äitinä, mutta artikkelissa on myös kohta,

jossa sanotaan, että hänestä ”tuli kirjailija”. Kahden viime vuoden aikana Huttunen on lukenut kaikki mahdolliset lapsen kuolemaa käsittelevät kirjat, ja käyttää nyt kirjallaan saamaansa huomiota hyväkseen, sillä hän toivoo keskustelua nuorten masennuspotilaiden tilanteesta Suomessa. (HS 27.1.2019.)

Hieman Huttusen tapauksen tyylinen on myös Lisa Brennan-Jobsin haastattelu. Kirjailija esitellään isänsä Steve Jobsin tyttärenä, jonka muistelmateoksessa maailman huomio kiinnittyy nimenomaan Steve Jobsia käsitteleviin yksityiskohtiin. Brennan-Jobsille kirjoitusprosessi oli ”eräänlainen puhdistautuminen” ja hän ”kertoo alkaneensa vasta kirjoitusvaiheessa ymmärtää isäänsä paremmin”. (HS 12.3.2019.)

Eeva Lennonia puhutellaan läpi haastattelun toimittajana, vaikka artikkelin ponnahduslautana on hänen muistelmateoksensa (HS 28.7.2018). Onko tässä nähtävissä rajanveto? Eikö omaelämäkerran kirjoittaminen tee henkilöstä kirjailijaa? Toki haastattelun julkaisun aikaan Lennonin elämäkerta ei ollut vielä ilmestynyt, mutta artikkelin polttopiste oli myös vahvasti Lennonin työssä journalismin kentällä eikä itse kirjoittamisessa (HS 28.7.2018). Lily Allen puolestaan esiintyy haastattelussa poptähtenä, joka kirjoitti kirjan itsestään (HS 31.7.2018).

6.7 Kirjailija markkinoilla

Maailmanlaajuista huomiota saaneiden kirjailijoiden haastatteluissa korostetaan usein sitä, kuinka kiireiseksi elämä on muuttunut läpimurron jälkeen. Haastattelut ja etenkin kirjailijamatkat ulkomailla vievät runsaasti aikaa. Ayòbámi Adébayòn haastattelussa näihin aika-syöppöihin viitataan ”markkinointiveloitteina”. (HS 25.5.2018.) Aino Havukainen ja Sami Toivonen ovat jopa iloisia, etteivät heidän *Tatu ja Patu* -kirjansa ole lyöneet kunnolla läpi maailmalla, sillä matkat muihin maihin olisivat pois monesta tärkeämmältä tuntuvasta asiasta (HS 23.9.2018). Menestyskirjailijan markkinointikierteeseen ovat päätyneet myös muun muassa Leïla Slimani (HS 14.10.2018), runoilija Hollie McNish (HS 27.11.2018), Laura Lindstedt (HS 23.3.2019) ja Hassan Blasim (HS 24.3.2019). Chris Kraus valittaa haastattelujen, taide-esseiden ja suosituskirjeiden olevan pois kirjailijan päätyöstä eli kirjojen kirjoittamisesta (HS 27.10.2018). Aktiivinen markkinointiin osallistuminen saatetaan myös nähdä taiteilijan rooliin sopimattomana: ”Siinä mielessä Tua Forsström on aito boheemi, että kokee kaikenlaisen lokeroinnin ja julkisivun puunaamisen ahdistavina” (HS 24.2.2019).

Haastattelupyyntövyöryjen ja pitkien kirjailijakiertueiden upottaminen osaksi haastatteluja liittyyneeseen siihen, että artikkelissa halutaan osoittaa menestyskirjan aiheuttamat konkreettiset muutokset kirjailijan elämässä. Tällaisista yksityiskohdista voi olla helpompi puhua kuin esimerkiksi kirjan tuottamista tuloista. Myös taidemaailma on itsessään muuttunut kansainvälisemmäksi, kuten Chris Kraus haastattelussaan toteaa: ”Uusimmassa kirjassaan Kraus kirjoittaa siitä, miten taiteilijat ovat harvoin enää mistään kotoisin, vaan lentävät ympäri maailmaa residenssistä ja biennaalista toiseen.” (HS 27.10.2018.)

Vaikka monille kirjailijoille kirjan menestys tuntuu tulevan yllätyksenä (ks. luku 6.5), annetaan A. J. Finnin haastattelussa (HS 1.7.2018) ymmärtää, että jonkinlainen taktikointi menestyksen suhteen olisi mahdollista. Toimittaja käyttää usein sellaisia sanoja kuin ”harkittu” ja ”resepti”. Kirjailija on työskennellyt kustannuspäällikkönä, joten hän ”tuntee paremmin kuin vain hyvin kansainvälisen kirjamaailman trendit ja tietää, minkälaisia matoja koukkuun kannattaa pujottaa, jos haluaa pyydystää kunnon vonkaleen” (HS 1.7.2018). Luovan työn kaavamaisuus ja taattu menestysresepti ovat kuitenkin kiistanalaisia käsitteitä; runoilija Pauli Tapio esimerkiksi huomauttaa, että luova toiminta ei noudata kaavoja (HS 15.11.2018). A. J. Finnin haastattelussa tunnustetaan kirjamarkkinoiden arvaamattomuus, mutta Finn sanoo uskoneensa kirjan menestyvän ”hyvin Yhdysvalloissa ja ehkä myös Britanniassa” (HS 1.7.2018). Asia esitetään neutraalisti, eikä niin sanottua taktikointia tuomita yhtä jyrkkäsanaisesti kuin esimerkiksi kirjailijaksi päämäärätietoisesti tähdännyttä Henna Helmi Heinosta (Hiltunen 2010). Mattias Edvardssonilla on samanlainen suhtautuminen kirjaansa kuin A. J. Finnilä. Edvardsson ei yllätynyt romaaninsa suosioista Ruotsissa, mutta kansainvälinen menestys tuli yllätyksenä, vaikka hänen kustantajansa ja agenttinsa veikkasivat teokselle hyvää kaupallista menestystä. (HS 3.12.2018.) Myös Suvi Ahola (HS 17.2.2019) toteaa kirjallisuuskritiikissään, että Naomi Aldermanin *Voima* olisi laskelmoidusti rakennettu, kuin tehtaassa tuotettu.

Vaikka kirjallisuus on taidetta, myös kaupallisuus vaikuttaa kirjojen sisältöihin ja tuotantoon. Arto Paasilinnan muistokirjoitus (HS 17.10.2018) antaa ymmärtää kirjailijan omaksumien markkinoiden vaatimukset tiheästä julkaisutahdista jopa taiteellisen puolen kustannuksella, sillä hän ”kirjoitti työteliäästi ja ’urakalla’, mikä tarkoitti, että teosten taso vaihteli melkoisesti”. Noora Vaaralan (HS 23.12.2018) artikkelissa puolestaan todetaan, että suureen suosioon nousseen kirjan nimeä aletaan nopeasti matkia. Koko artikkeli – jonka ideana on

siis pohdiskella kirjoille annettuja hyvin pitkiä nimiä – osoittaa sen, kuinka kirjallisuuteen ei sanomalehdissä suhtauduta ryppyotsaisesti, vaan myös huumori on paikallaan.

Nykyään kirjamarkkinoilla odotetaan kirjailijan asettavan itsensä alttiiksi teoksen markkinointipyrkimyksiin (Sinervo 2007, 181; Arminen 2012, 48; Räikkä 2011). Muun muassa tästä johtuen voi vastareaktion nousta hyvin tiukka yksityisyyden suojele. Esimerkiksi salanimeä käyttävä kirjailija Magdalena Hai ei halua tuoda julki oikeaa nimeään tai taustansa (HS 21.8.2018). Brändiään voi hallita myös esimerkiksi ympäristöarvoja ajatellen, vaikka se ei olisi taloudelliselta kannalta tuottavinta. *Tatu ja Patu* -kirjojen taustalla työskentelevät Aino Havukainen ja Sami Toivonen ovat rajoittaneet kirjojensa oheistuotteiden määrää, sillä he haluavat niiden olevan eettisiä ja laadukkaita, eikä pelkkää turhaa tavaraa (HS 23.9.2018). Ajattelutapa on ymmärrettävä, sillä aina kirjan menestys ei tuo onnea, kuten kirjailija Mia Kankimäki (HS 7.10.2018) kertoo. Kirjailijan kannalta turhauttavaa voi olla se, että hän ei pysty itse hallitsemaan mikä osa hänen tuotannostaan nousee median kiinnostuksen kohteeksi – jos siis nousee ollenkaan. Chris Kraus esimerkiksi joutuu puhumaan lakkaamatta 20 vuotta vanhasta kirjastaan, josta on tehty tv-sarja. ”Se on hieman turhauttavaa”, muotoilee kirjailijaa haastatteleva toimittaja, joka myös kyselee kyseisestä kirjasta. (HS 27.10.2018.)

6.8 Miten minusta tuli kirjailija?

Useissa haastatteluissa nousee esiin se, kuinka unelma kirjailijaksi tulemisesta on elänyt lapsuudesta saakka. Ayòbámi Adébéyò sanoo alkaneensa kirjoittaa runoja yhdeksänvuotiaana ja ensimmäisen näytelmänsä 12-vuotiaana (HS 25.5.2018). Moni muukin kirjailija kertoo haaveilleensa aina tai ainakin hyvin kauan oman kirjan julkaisemisesta (esim. HS 11.9.2018; 14.10.2018; 27.11.2018; 29.12.2018; 17.3.2019). Monesti kirjoitusharrastuksen alkuun liittyy hyvin konkreettinen muisto, usein muistikirjan saaminen (HS 25.5.2018; 14.4.2019). Innostus kirjallisuuden maailmaan on voinut nousta myös tietystä paikasta, esimerkiksi tädin kirjakaupasta (HS 6.9.2018) tai innostavista kirjailijoista (HS 14.10.2018).

Joillekin kirjoittaminen on tapa purkaa omia tunteitaan. Poptähti Lily Allenilta oli pyydetty kirja jo vuosia, mutta hän tarttui tarjoukseen vasta ollessaan hyvin yksinäinen ja ahdistunut. ”Sopimus syntyi, koska kirjoittaminen alkoi vaikuttaa sopivalta tavalta käsitellä kaikkea.” (HS 31.7.2018.) Tönäisy kohti kirjailijan ammattia voi tulla myös ihmisen ulkopuolelta.

Pascal Engmanin oli ”pakotettu” jättämään työnsä toimittajana ja ryhtymään kirjailijaksi vihapuheen ja toimittajien henkeen kohdistuvien uhkausten lisääntyttyä. Engmanilla on myös omakohtaista kokemusta toimittajien kohtaamasta väkivallasta, ja haastattelussa hän puhuu toimittajien kokemasta uhkailusta ja esittää mielipiteitään tilanteen purkamiseksi. (HS 5.3.2019.) Dekkaristi Kicki Sehlstedt on kirjoittanut lasten hyväksikäytöstä ja uhrien etsimisestä netin välityksellä. Koska hän on myös äiti, on tema pyörinyt mielessä myös hänen henkilökohtaisessa elämässään, ja ”Sehlstedtin tyttäret olivat yksi syy romaanin synnylle”. (HS 6.3.2019.)

Tie kirjailijaksi ei ole aina kovin helppo. Leila Slimani kertoo saaneensa monia hylkäyskirjeitä ja masentuneensa niistä todella paljon (HS 14.10.2018). Myös Sisko Savonlahti joutui kokemaan monia pettymyksiä ennen esikoiskirjansa julkaisua, mutta ei löytänyt samaisuttavia tarinoita vaikeuksien kanssa kamppailevista kirjailijoista. Kun hänen oma esikoiskirjansa julkaistiin, hän halusi tuoda esille myös hylkäyskirjeet ja muut epäonnistumiset. ”En halua olla osa menestystarinaa, jonka opetus on, että unelmat käyvät toteen ja elämä muuttuu, kunhan vai asenne on oikea ja menee someen pöhisemään.” (HS 11.9.2018.) Hän kritisoi esimerkiksi sosiaalisessa mediassa esiintyvä ”unelmakuvasto” ja asetelmaa, jossa julkisuuskuva pitäisi rakentaa onnistumisten ympärille (HS 11.9.2018). Vaikeuksia vastaan taisteleva kirjailija on jonkinlainen kirjallisuuskentän arkkityyppi. Lukemattomien hylkäyskirjeiden jälkeinen rahakas kustannussopimus on yksi nykyajan tuhkimotarinoista, jonka ehkä tunnetuin edustaja on *Harry Potter* -sarjan luonut J. K. Rowling (Gillett 2015). Samaa kuvastoa edustaa myös kahvilassa työskentelevä kirjailija. Tähän stereotypiaan viitataan Katja Ketun haastattelun alussa. Toisaalta taas Ketun tapa kirjoittaa öisin muiden nukkuessa sopii hyvin ajatukseen yhteiskunnan sääntöjen reunamilla tai ulkopuolella majailevista kirjailijoista. (HS 21.10.2018.) Samanlaista toimistoaikojen ulkopuolella elämistä korostaa myös Karl Ove Knausgård (HS 1.11.2018). Tällainen ajattelu uusintaa myyttiä luovasta nerosta, joka erottuu muista yhteiskunnan jäsenistä (Koskinen 2006).

Kirjailijoihin liitetään monesti tiettyä mystisyyttä. Tutkimusaineistossa tämä ei ole kovin selvästi esillä, mutta pieniä palasia ajatuksesta kyllä löytyy. Esimerkiksi Gunnar Björling oli kirja-arvion mukaan persoonana ”jonkinlainen taruhahmo”. Runoilijasta puhutaan kuin ”Kaivopuiston profeetasta, jonka jalkojen juuren” kirjailijat polvistuivat. (HS 6.1.2019.) Innovatiivisimmatkaan kirjoittajat eivät kuitenkaan vältty nykyjournalismin käsissä kritiikiltä. Muistokirjoituksessa Tom Wolfen teosta *The Right Stuff* kutsutaan ”kiistattomaksi mestari-

teokseksi”, mutta menestyksestä huolimatta hänen uransa laskeva kaari sekä hänen ”sankari-kirjoittajan egopullistelunsa” mainitaan myös (HS 24.5.2018). Samaisen muistokirjoitusparin toisessa puoliskossa Philip Rothin uraa kehuaan, sillä ”siihen ei mahdu yhtään väli-työltä maistuvaa teosta tai likilaskuista kirjaa” (HS 24.5.2018).

Moni kirjailija päätyy kirjoittamaan teemoista, jotka tuntuvat hyvin hankalilta. Esimerkiksi ruotsalainen kirjailija Johannes Anyuru ammensi kirjaansa Charlie Hebdo -lehteen kohdistuneesta terrori-iskusta. ”Aihe tuntui mahdottomalta ja juuri siksi välttämättömältä”, tulkitsee Petja Pelli kirjailijan tunteita. (HS 20.5.2018.) Myös Leila Slimani ajattelee, että ”kirjailijana ja intellektuellina” hänen pitäisi haastaa itsensä ”kohtaamaan ihmisiä, jotka ovat väkivaltaisia ja rasisteja”, vaikka hän ei yksityishenkilönä haluaisi sellaista tehdä (HS 14.10.2018). Laura Lindsted puolestaan haastoi itseään kirjoittamalla nymfomaniasta (HS 23.3.2019).

6.9 Mitä toimittajat ja valokuvaajat sanovat kirjailijoista?

Helsingin Sanomissa on käytössään Psst...-niminen juttutyyppe, jossa kerrotaan toimittajan ja valokuvaajan havaintoja juttukeikan kulisseista. Tekstit ovat muutamien virkkeiden mittaisia ja taitettu yleensä yhdellä kapealla palstalla jutun loppuun. Kommentteja ei ole joka jutussa, ja välillä äänessä on vain toimittaja tai valokuvaaja. Näissä teksteissä journalistit pääsevät itse ääneen ja he voivat kommentoida haastattelu- ja valokuvaustilannetta subjektiivisesti perinteisestä journalistisesta kuvaustavasta poiketen. Millaisia kuvia journalistit näillä teksteillä sitten kirjailijoista maalaavat?

Yleisin kehys, joka teksteissä rakennetaan, on kirjailija tavallisena ihmisenä. Kirjailijat poistetaan mystiseltä jalustalta, ja heistä nostetaan esille mukavia ja maanläheisiä piirteitä. Tätä voi toki tehdä myös varsinaisen artikkelinkin puitteissa. Esimerkiksi aatelissukua olevan Niklas Natt och Dagin haastattelu alkaa kuvauksella siitä, kuinka hänen lapsensa on aivastanut kirjailijan kasvoille (HS 29.12.2018). Jukka Petäjä (HS 24.3.2019) kuvailee Hassan Blasimia ”harvinaisen aidoksi ja rehelliseksi. Kirjailijaksi hän on harvinaisen nauravainen.” Susanna Laari mainitsee Laura Lindstedtin haastattelussa kirjailijan koiran heti artikkelin alussa, ja palaa siihen sekä kirjailijan arkisuuteen myös kommentissaan:

”Tapasin Laura Lindstedtin viimeksi juhlavissa merkeissä Finlandia-palkinnonjakotilaisuudessa enkä ollut haastattelun aluksi edes tunnistaa kirjailijaa, joka saapui paikalle rennosti ulkoiluvaatteisiin pukeutuneena. Lindstedt kertoi, että lenkkeillessään koiransa kanssa hän haluaa pitää kätensä vapaana. Siksi koiran hihna on aina kiinnitetty hänen vyölaukkuunsa.”
(HS 23.3.2019.)

Valokuvaaja Magnus Sundberg kuvailee Psst...-kommentissaan huomanneensa kirjailija Johannes Anyurun läsnäolon jo kätellessään tätä. Toimittaja Petja Pelli kehuu kirjailijan kiirettömyyttä haastattelutilaisuudessa. Sekä toimittaja että kuvaaja kiinnittivät huomiota kirjailijan kauniiseen puhetapaan. (HS 20.5.2018.) Jukka Petäjä (24.2.2019) puolestaan maa-lailee runoilija Tua Forsströmistä kuvaa ”aitona boheemina”, sillä hän käyttää sanaparia kerran itse jutussa ja kerran lyhyessä kommentissaan kulissien takaa: ”Etsiessään mukavaa asentoa hän nosti jalkansa luontevasti sohvalle. Tässäkin mielessä Tua Forsström on aito boheemi, joka haluaa heittäytyä tilanteeseen eikä edetä ennalta laaditun käsikirjoituksen mukaisesti.”

Lyhyt kommentti antaa toimittajalle myös mahdollisuuden heittää näennäisen neutraaliuden sivuun ja tunnustaa esimerkiksi oman, jopa fanittamista muistuttavan suhtautumisensa haastateltavaan. ”Upea nainen, upea ura, upea elämä, upeat muistelmat”, kirjoittaa Lontoonkirjeenvaihtaja Annamari Sipilä Eeva Lennonista (28.7.2018). Toimittaja Katja Martelius puolestaan kirjoittaa ihailleensa haastattelemaansa sarjakuvataiteilijaa jo pitkään (HS 10.11.2018). Nämä kommentit osaltaan parantavat journalismin läpinäkyvyyttä (Kuutti 2015, 131–132; Vehkoo 2016), sillä toimittajan rehellinen mielipide auttaa lukijaa arvioimaan kuinka väritynyt artikkeli mahdollisesti on esimerkiksi toimittajan kokeman ihailun vuoksi.

6.10 Jokisen identiteettityypit

Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kirjallisuusaiheisia kansiantikkeleita on syytä tarkastella vielä Jokisen (2010, 143–187) esittelemien kirjailijoiden identiteettityyppien mukaan. Koska kirjailijat eivät puhu suurimmassa osassa artikkeleita suoraan omasta kirjailija-identiteetistään, pystytään aineiston perusteella nostamaan vain toimittajien esittämiä tulkin-toja kirjailijaidentiteeteistä. Tämä sopii hyvin tämän tutkimuksen kysymyksenasetteluihin, sillä tutkimuksen puitteissa tarkastellaan juuri sitä millaisia kuvia kirjailijoista artikkeleissa

luodaan eikä sitä, millaisiksi kirjailijat oman identiteettinsä kokevat. Identiteettityyppien kannalta erityisen hedelmällinen artikkeli on gallupmuotoinen kokonaisuus, jossa esitellään kaikki kymmenen Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon finalistia (HS 28.10.2018). Jokainen kirjailija vastaa muun muassa kysymykseen ”miksi kirjoitat?”. Vastaukset osuvat monin paikoin yksiin Jokisen (2010, 143–187) identiteettityyppien kanssa.

Aineistosta löytyy hyvin vähän viittauksia viimeisten romantikkojen identiteettityyppiin. Vaikka sarjakuvataiteilija Lewis Trondheimin voisi luokitella myös instituution uudistajaksi, yrittää toimittaja Harri Röpötti rakentaa jonkinlaista romanttista taiteilijakuvaa sarjakuvataiteilijan ympärille:

Kyyniseksi ilmoittautuvassa Trondheimissa piili joskus myös romantikon vikaan. Hän oli yksi sarjakuvataiteilijoista, jotka perustivat vuonna 1990 l’Association kustantamon. Se marssitti esiin ranskalaisen sarjakuvan uuden sukupolven ja uudisti sen taiteellista ilmaisua. Vallankumouksiin – myös taiteellisiin – ryhtyminen vaatii ainakin ripauksen romantiikkaa.

(HS 1.10.2018.)

Sen sijaan Jani Mäkiavallin vaikuttaa lyhyiden vastauksen perusteella täyttävän ainakin joitain viimeisten romantikkojen ominaispiirteitä (Jokinen 2010, 146–151). Hänelle kirjoittaminen on ”osa persoonaa” ja hän ”kokee tarvetta tällaiseen ilmaisuun”. Hän myös erikseen mainitsee, ettei ”ole koskaan ollut missään kirjallisuuskoulutuksessa”. Jonkinlaista mystiikkaa liittyy myös Olli Jalosen kirjoitusprosessiin. ”*Taivaanpallo*-idea saapui hänelle ”hirveän voimakkaana”, ja hänen luomisprosessiansa kuvataan olevan kuin orgaanisena, itsenäisesti elävä olento. ”Mitä enemmän kirjoitin, sitä enemmän hain kuvia jostakin syvältä itsestäni.” (HS 29.11.2018.) Jokinen (2010, 183) vetää yhtäläisyysmerkin viimeisten romantikkojen kirjailijuuden ja identiteetin välille. Se saa pohtimaan, sosisiko myös Laura Lindstedt ainakin osittain tähän kategoriaan, sillä hänelle kirjoittaminen on elämäntapa. Lisäksi aivan artikkelin otsikossa asti hän toteaa, että ”lakkaan olemasta minä, jos en kirjoita.” (HS 23.3.2019.) Toisaalta Lindstedt puhuu nimenomaan kirjoittamisesta, ei niinkään tekstien julkaisusta.

Modernit kirjailijatyypit eivät puhu kirjoittamisen pakosta kuten viimeiste romantikot, vaan heitä ajaa kirjoittamiseen kutsumus. Juuri tätä sanaa käyttää esimerkiksi Ayòbámi Adébéyò (HS 25.5.2018).

Aineistossa eniten esiintyy *herättäjiä*, kuten runsaat esimerkit luvussa 6.2 osoittavat. Tämä ei ole poikkeuksellista, sillä myös Jokinen (2010, 156–160) huomaa tutkimuksessaan tämän ryhmän suuren koon. Jokinen (2010, 159–160) ehdottaa syyksi kirjailijoiden samaistumista kansalliskirjailijoihin, jotka jälkikäteen tarkasteltuna nähdään usein yhteiskunnan muuttajina. Toinen syy voi olla se, ”että kirjailijan tuotanto ja hänen käsityksensä omasta identiteetistään tai kirjailijantyön perusteista eivät kohta” (Jokinen 2010, 159). Tämä tarkoittaa sitä, että kirjailija mieltää itsensä vallan ja yhteiskunnan kriitikoksi, mutta todellisuudessa hänen kirjansa eivät juuri ota kantaa.

Tutkimusmatkailijoille kirjoittaminen on ”oman itsensä ja maailman tutkimista” (Jokinen 2010, 161). Muuten postmodernia kirjailijatyyppejä edustava Anna-Liisa Ahokumpu kuuluu nykyään myös osittain tähän ryhmään: ”Nykyisin tärkein syy [kirjoittamiselle] lienee se, että kirjoittamalla tutkin elämistä” (HS 28.10.2018). Samanlaista linjaa esittelee myös Silvia Hosseini: ”Kirjoittaminen on minulle luontevin tapa ottaa selkoa lajitovereistani ja maailmasta ylipäänsä” (HS 28.10.2018). Toisaalta hän hyväksyy myös roolinsa esseekirjailijana kirjallisuuskentän marginaalissa: ”Täällä on huono tarjoilu, mutta parhaat näköalat” (HS 28.10.2018). Tuukka Pietariselle kirjoittaminen on ”luonteva tapa ajatella” ja samanlaisia ajatuksia on myös Kirsikka Saarella ja Enni Vanhatapiolla (HS 28.10.2018). Lisa Brennan-Jobs pyrkii omaelämäkerrallaan ymmärtämään itseään ja perhesuhteitaan paremmin. Lukijalle nämä ajatukset saattavat tarjota puolestaan lisäymmärrystä perhedynamiikasta. (HS 12.3.2019.)

Hyvä esimerkki *sivullisesta* on kirjailija Petteri Paksuniemi, joka taloudellisista vaikeuksista huolimatta jatkaa kirjoittamista, sillä hänelle tärkeää on ”työn merkityksellisyys, yksilöllisyys, itsensä toteuttamisen mahdollisuus” (HS 26.5.2018). Hän on harkinnut kirjoittamisen lopettamista, mutta se ei ole ollut mahdollista, sillä teksti on jollain tavalla sisäsyntyistä:

Jokaisen kirjan valmistuttua hän on ajatellut, olisiko se tässä. Olisiko hän vihdoin ehtynyt niin, että voisi aloittaa elämänsä puhtaalta pöydältä.

Mutta ei, jossakin vaiheessa sanoja alkaa taas tihkua.

(HS 26.5.2018.)

Tähän identiteettityyppiin kuuluu myös rooli ”neutraalina kirjurina”, joka kirjaa ylös maailmasta havaitsemiaan asioita (Jokinen 2010, 162–163). Katariina Vuori keräsi aineistonsa todellista tappoa käsittelevään teokseensa haastatteluin ja virallisiin dokumentteihin tutustuen (HS 8.6.2018). Tutkija voi myös etsiä historiallisista ihmisistä ja asioista uutta tietoa

samalla luoden ja tulkiten näkemystämme tuosta aiheesta (HS 5.8.2018). Heather Morris puolestaan ikuisti keskitysleiriltä selvinneen Lale Sokolovskin tarinan pitkien ja intensiivisten haastattelujen pohjalta. Morris tarkisti kirjan historialliset faktat, mutta perehtyi tarkasti tarinansa kohteen muistikuviin. (HS 6.2.2019.) Jonkinlaista sivullisen raportoijan tehtävää toteuttaa myös venäjänkielinen virolainen Andrei Ivanov (HS 4.10.2018).

Postmoderneille ammattikirjoittajille kirjailijuus on ammatti siinä missä mikä tahansa muukin työ. Kirjailijaksi voi ryhtyä ilman suurta taiteellista herätystä, ja ammatinvalintaan saattaa liittyä myös mukavuudenhaluisuus. (Jokinen 2010, 168–169.) Pierre Lemaitren mielestä ajatus siitä, että ”kirjailijaksi synnyttään eikä sellaiseksi voi oikeastaan kehittyä tai kouliintua” on ”hölynpölyä” (HS 2.1.2019). Samaa mieltä ovat monet muut nykykirjailijat. ”Luovuin akateemisesta urasta, koska tajusin, että oikeasti minua kiinnosti ja innosti dekkareiden kirjoittaminen, ei mikään muu”, kertoo Arne Dahl (HS 10.6.2018). Myös kirjailija Timo Parvela kertoo valinneensa lasten- ja nuortenkirjat itsestään kumpuavista syistä: ”Tässä tyylilajissa olen ollut hyvä, ja se antaa vapauksia. On kyse myös lyhytjänteisyydestä. Tarvitseen vuoden aikana useampia projekteja, etten kyllästy. Näin löydän aina uuden aloittamisen riemun.” (HS 13.9.2018.) Samanlaisia ajatuksia esittävät myös *Tatu ja Patu* -kirjojen luojat Aino Havukainen ja Sami Toivonen (HS 23.9.2018). Postmoderneille ammattikirjoittajille tyypillistä on myös identiteetin muokkautuminen ajan myötä (Jokinen 2010, 164–165). Esimerkiksi Anna-Liisa Ahokumpu kertoo ainakin kolme erilaista syytä (tarinankertoja, tutkimusmatkailija, instituution uudistaja), miksi hän haluaa olla kirjailija (HS 28.10.2018).

Tarinankertojat haluavat teksteillään koskettaa lukijaa ja tarjota näille elämyksiä (Jokinen 2010, 170–173). Vaikka Magdalena Hai kertoo upottaneensa teokseensa suuria ja puhuttelevia teemoja, hän halusi ”luoda samalla visuaalisesti näyttävän romanttisen tarinan, johon lukija voi halutessaan vain uppoutua ajattelematta näitä viittauksia” (HS 21.8.2018). Myös kirjailija Timo Parvelan haastattelussa korostuvat vetävät tarinat (HS 13.9.2018). Tarinankertojan rooli näyttää nousevan vahvimmin esille juuri lasten- ja nuortenkirjailijoiden kohdalla. Poikkeuksiakin toki on. Khaled Hosseini kertoo, että hänelle kirjailijan työ tarkoittaa tarinoiden kertomista (HS 16.9.2018), Anna-Liisa Ahokumpu puolestaan kertoo aloittaneensa kirjoittamisen ”varhaisnuorena, koska syntyi tarve toistaa suuria luku- ja elokuva-elämyksiä” (HS 28.10.2018). Myös Stina Saari pyrkii luomaan lukijoilleen jotain hyvää ja leikkimielistä (HS 28.10.2018). Pierre Lematrelle haluaa tuottaa tarinoita, jotka ovat ahmittavia (HS 2.1.2019).

Jokisen (2010, 173–175) *oppineiden esteetikkojen* havainnointi voi olla hyvinkin haastavaa, eikä tämänkään tutkimuksen aineistosta juuri löydy näyttöä tämän identiteettityypin kuvauksista. Ehkäpä lähinnä tätä tyyppiä on Hassan Blasim, jonka uusin romaani on ”fragmentaarinen, moniääninen, atomistinen ja seka-aineksinen romaani”, minkä vuoksi sen kääntäminen on ollut hidasta (HS 24.3.2019). Ehkä myös sarjakuvakentällä jonkinlaista sivullisuutta tunteva Ville Ranta voisi kuulua oppineiden esteetikkojen ryhmään (HS 10.11.2018).

Viimeinen identiteettityyppi on *instituution uudistajat*. Philip Roth ei välittänyt kirjallisuuspalkinnoista, vaan hänestä ”tärkeämpää on kirjoittaa vahvoja ja omaäänisiä kirjoja, jotka jättävät syvän jäljen lukijaan ja kirjallisuuteen itseensä” (HS 24.5.2018). Anna-Liisa Ahokumpu puolestaan kertoo olevansa ”kiinnostunut romaanin muodon mahdollisuuksista” (HS 28.10.2018). Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon voittanut Eeva Turunen pitää määrittelyä ja lokerointia liian rajoittavana, ja kilpailun raatikin pyrkii asettamaan hänen harteilleen uudistajan viittaa: ”Alkuvoimaisella kielenkäytöllä operoiva teos liikkuu suveenisti lajirajojen välillä ja uudistaa siten novellin” (HS 16.11.2018). Maija Sirkjärven mielestä vallitsevien itsestänselvyyksien ja kaavojen ravisteleminen on ”taiteilijan keskeinen yhteiskunnallinen rooli” (HS 3.3.2019). Samoilla linjoilla on Daniil Kozlov. Hän ”koettaa murtaa perinteiden rajoja jokaisessa teoksessaan vähän lisää”. (HS 3.3.2019.)

6.11 Yhteenveto

Millaisia kirjailijakuvia Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kansijutuissa sitten lopulta luodaan? Yleisimmin kirjailija esitetään *asiantuntijana*, joka on hankkinut tietotaitonsa joko tutkimuksen, työn tai omien kokemustensa kautta. Tämä rooli on edustettu etenkin tietokirjailijoiden keskuudessa, mutta sitä sovitellaan myös monille kaunokirjailijoille. Asiantuntijuuden perustelu jää usein muutaman sivulauseen tai faktalaatikon varaan. Joskus kirjailijat kommentoivat suuriakin ilmiöitä ja kehityskulkuja niin, ettei lehden lukijalle tarjota lainkaan taustatietoa siitä, kuinka luotettavana kommentoijana kirjailijaa voi pitää. Tämän voi nähdä ongelmana tiedon luotettavuuden ja läpinäkyvyyden kannalta.

Etenkin traagisista kohtaloista kertovat kirjailijat asetetaan usein *maailmanparantajan* ja *puolestapuhujan* rooliin. Kirjailijat käyttävät saamansa julkisuuden puhuakseen joko omista tai viiteryhmäänsä koskevista vääryyksistä. Puhumalla ja kirjoittamalla näistä asioista, kirjailijat toivovat muutosta maailmaan. Teemat voivat koskea mitä tahansa, esimerkiksi

henkilökohtaisia mielenterveysongelmia, kansanmurhia tai ilmastonmuutosta. Maailman ja taiteen tulkitseminen uudeltaisesta näkökulmasta käsin antaa kirjailijoille mahdollisuuden tarjota lukijoilleen aivan uudeltaisia tulkintoja maailmasta. *Vastakarvaan lukeminen* ja katseleminen voivat olla hyvinkin keskeisiä elementtejä taiteilijan roolissa.

Jotkut vanhat kirjailijuuteen liitetyt myytit elävät vielä journalististen tekstien rivien välissä. *Luova hulluus* nousee hivenen esille kirjailijoiden mielenterveyden ongelmia puitaessa, mutta Helsingin Sanomien kulttuurisivut välittävät ennemmin viestiä kirjoitusprosessia tukivista mielenterveyden ongelmista kuin luovaa työtä tukevasta hulluudesta. Myös esimerkiksi alkoholi on ennemmin hidaste kuin rohkaiseva elementti kirjailijan työssä. Sen sijaan oikean diagnoosin ja hoitokeinon saanut kirjailija saattaa ammentaa kokemuksistaan kirjaansa, mikä luo tekstiin uskottavuutta.

Väärinymmärrettyjä neroja tai neroja noin muutenkaan ei Helsingin Sanomien kansikartikkeleissa näy. Muutama kirjailija toteaa, että heidän yksittäisiä teoksia on tulkittu väärin, mutta kukaan ei julista, että taidemaailma olisi epäoikeudenmukaisesti tuominnut kirjailijan sivuun. Marginaalisen kirjallisuudenlajin valinneet kirjailijatkin tuntuvat tyytyneen kohtaloonsa (esim. HS 16.11.2018). Ennemminkin jonkinlaista neron viittaa kirjailijan harteille saattaa asetella toimittaja, kuten luvussa 7.3 huomataan.

Moni kirjailija kertoo haaveilleensa urasta kirjallisuuden kentällä lapsuudesta saakka, mutta aineistossa on myös useita ihmisiä, jotka ovat päätyneet kirjoittamaan kirjan jostain muista lähtökohdista. Usein tällaisten *ihminen, joka kirjoitti kirjan* -kirjailijoiden taustalla on jokin mullistava, usein jollain tavalla traaginen kohtalo kuten oman lapsen kuolema, pakolaisuus tai karkaaminen uskonnollisen kultin vallasta.

Kulttuuritoimittajat eivät yleensä pyri rakentamaan tietyistä kirjailijoista kuvaa kirjamarkkinoiden osasina, tarkasti brändättyinä henkilöinä, mutta kaupallisuus läpäisee teemana useammankin kansijutun. Kirjailijoiden menestys ja pitkät kiertueet kiireineen ovat seikkoja, joita haastattelussa usein korostetaan. Kiirettä ei kuitenkaan teksteissä aseteta itseisarvoiseen asemaan, vaan se voi ennemminkin toimiva apuvälineenä esimerkiksi kirjailijalle itselleen tärkeän aiheen esilletuomisena.

Lopuksi on syytä tarkastella millaisia kirjailijakuvia Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijutuissa ei näy. Omakustannekirjat ovat jääneet kokonaan kansijuttujen ulkopuolelle (vrt. Ihonen 1999). Se on linjassa sen kanssa, että Helsingin Sanomat ei julkaise kirja-arvi-

oitakaan omakustannejulkaisuista (Kuivalahti 2019). Kansijutuissa ei myöskään näy varsinaisia julkkiksia, ellei laulaja Lily Allenia (HS 31.7.2018) sellaiseksi lasketa. Vaikka kulttuurijournalismia on syytetty viihteellistymisestä (Serazio 2009, 13–14; Sevänen 2018, 134), kulttuuriosaston näyttävimmälle paikalle valitaan kirjailijoita heidän taiteellisen menestyksensä, ei viihteellisten arvojen takia. Tämä näkyy myös siinä, että haastatteluissa käsitellyt teemat ovat usein varsin yleisiä ja yhteiskunnallisia, kun taas kirjailijan henkilökohtainen elämä jätetään muutamiin anekdootteihin ja huomautuksiin.

Myös vähemmistöt pääsevät hyvin harvoin ääneen Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kansiantikkeleissa. Rodullistetut (ks. Keskinen, Näre & Tuori 2015) kirjailijat ovat lähes yksinomaan ulkomailta (esim. HS 20.5.2018; 25.5.2018; 3.6.2018; 11.7.2018). Aineistossa esiintyy yksi pohjoissaamelainen, joka tosin sanoo, ettei tunne itseään täysin saamelaiseksi (HS 12.9.2018). Aineistosta ei löydy lainkaan vammaisia tai vammautuneita kirjailijoita, ei romaneja ja suomenruotsalasiakin hyvin vähän. Osittain tämä johtuu toki siitä, että vähemmistöjen edustajien kirjoittamia kirjoja julkaistaan vähemmän kuin enemmistöjä edustavien kirjoittamia kirjoja. Parhaiten esillä ovat maahanmuuttajat ja pakolaiset, mutta suurin osa heistä ei ole kotimaisia. Suomesta mukana on irakilaisyyntyinen suomalainen kirjailija Hassan Blasim (HS 24.3.2018). Esille nostettavien – etenkin kotimaisten – kirjailijoiden moninaisuutta olisi syytä vielä pohtia.

7 MILLÄ KEINOILLA KIRJAILIJAKUVIA RAKENNETAAN?

Tässä luvussa tarkastellaan tarkemmin niitä feature-journalismin keinoja (ks. luku 2.4), joita käytetään kirjailijakuvan rakentamisessa Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijutuissa. Koska koko aineiston tutkiminen näin yksityiskohtaisesti olisi mahdotonta, valikoidaan aineistosta neljä laajaa kirjailijahaastattelua. Niitä tarkastellaan seuraavissa alaluvuissa. Tarkasteltavat artikkelit ovat harkinnanvarainen otos eli ne on valittu 101 artikkelin joukosta teoriaan nojaavan näkemyksen pohjalta (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006; Eskola & Suoranta 1998, 18). Valinnoissa pyrittiin varmistamaan mahdollisimman monenlaisten haastateltavien ja erilaisia tehokeinoja hyödyntävien artikkelien nouseminen esille.

Koska kirjailijat nousevat parhaiten esille juuri laajoissa henkilöhaastatteluissa, on tämä tarkempi tarkastelu kohdistettu juuri niihin. Feature-kirjoittamisen muodot ja työkalut tarjoavat hyvin konkreettisen tarkastelukohdan kirjailijakuvien rakentamiselle. Siksi on perusteltua tarkastella, mitkä kirjoittamisen tavat nousevat keskeisiksi kirjailijakuvien rakentamisessa.

Tässä luvussa esiteltävät artikkelit kirjoittajineen ovat Arttu Seppänen: ”Juha Seppälä” (HS, 12.8.2018), Arla Kanerva: ”Ranskan kirjallisuuden uudet kasvat” (HS, 14.10.2018), Katja Martelius ”Ville Ranta riisuu kaiken” (HS, 10.11.2018) ja Susanna Laari: ”Lakkaan olemasta minä, jos en kirjoita” (HS, 23.3.2019).

7.1 Arttu Seppänen: Juha Seppälä

Toimittaja Arttu Seppäsen kirjoittama artikkelikokonaisuus kirjailija Juha Seppälästä julkaistiin Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kansijuttuna 12. elokuuta 2018. Artikkelin koostuu kannesta, joka on rakennettu pienestä johdannosta sekä kirjailijan kuvasta. Kahdella seuraavalla sivulla ei ole enää kuvituskuvia, vaan leipätekstin lisäksi sivuille on tehty kaksi nostoa suurella fonttikoolla. Artikkelin lopussa on vielä yksipalstainen Psst...-kommentti juttukeikan kulisista, jonka yhteydessä on toimittajan kuva. Nissin (2010, 40–49) esittelemistä artikkelin rakennemalleista juttu seuraa lähinnä kynttelikkömallia, jossa avauksen jälkeen käsitellään ensin kansallista narratiivia, sitten kirjailijan työtä markkinavetoisessa yhteiskunnassa, ja lopulta teemat solmitaan yhteen päätymällä pohtimaan Seppälän seuraavaa teosta.

Kirjailijasta aletaan heti jutun alussa luoda tietynlaista, omapäistä kuvaa. Myös haastattelun ainutlaatuisuutta korostetaan heti kannessa, jossa kerrotaan, että kirjailija ”antaa erittäin harvoin haastatteluja”. Myyttistä kuvaa jatketaan artikkelin puolella luettelemalla, kuinka vähän kirjailijasta lopulta tiedetään. Kirjailijan persoonallisuutta on alleviivattu anekdootilla, jossa Finlandia-ehdokkaiden julkistustilaisuudessa vuonna 2012 häntä edusti pahvinaamari, sillä hän ei itse mennyt paikalle. Kirjailija kertoo, että kyseessä oli kustantamon idea, joka oli hänen mielestään typerä ja yhdentekevä. Koko palkinto on hänen mielestään ”mauton ja typerä peli”. Ylipäätään Juha Seppälä suhtautuu kaikkeen markkinointiin ja julkisuuteen pensästi. 1980-luvulla tämä linja oli hänen mukaansa yleisesti hyväksytty, vaikka nykyään se herättää kommentointia. ”Kirjailija on nykyään tapahtumatuottaja, esittävä taiteilija, myyjä ja konsultti”, sanoo Seppälä ja korostaa, että hänestä kirjailijan ainoa työ on kirjoittaa mahdollisimman hyviä kirjoja.

Toimittaja Arttu Seppänen on käyttänyt runsaasti persoonallista kirjoitusotetta artikkelissa, kuten feature-kirjoittamisessa on usein tapana (Räty 1998, 139). Itse artikkeli alkaa näin:

Juha Seppälä ei halua tavata Suomi-Areenassa.

Itse asiassa Juha Seppälä ei halua käyskennellä lähelläkään Suomi-Areenaa.

Juha Seppälä haluaa tavata kotonaan. Porissa.

Itse asiassa Juha Seppälästä olisi hyvä, jos Poria ei mainittaisi ollenkaan.

Juha Seppälä seisoo kerrostalon porraskäytävän päässä, sormi pystyssä.

”Täällä”, hän huikkaa tervehdykseksi ja katoaa ovesta sisään. Sitten kättely.

”Terve.”

Heti jutun alussa esitellään muutamia elementtejä, joihin palataan artikkelin myöhemmissä osissa. Ensinnäkin Suomi-Areena ja sen lähellä käyskentely on nostettu heti jutun kärkeen, sillä toimittaja on alun perin ehdottanut haastattelun tekemistä juuri tällaisen kävelyn aikana. Toisekseen lyhyet ja ytimekkäät lauseet saavat selityksen jo toisella palstalla, sillä kirjailija itse käyttää teksteissään lyhyitä lauseita. Tällaisten tehokeinojen käyttäminen on mahdollista feature-artikkelissa (Räty 1998, 139; Lassila-Merisalo 2008, 20).

Toimittaja on kirjoittanut myös itsensä juttuun mukaan hyvin konkreettisesti (Lassila-Merisalo 2008, 20). Artikkelisiin on esimerkiksi sisällytetty pieniä dialogeja, jossa tosin ei nosteta erikseen toimittajan suoria sitaatteja esille. Tällainen esimerkki on heti artikkelin alkupuolella:

”Juotko kahvia?”

”Ai etkö ollenkaan?”, Seppälä hätkähtää.

No jos vähän myöhemmin.

Toimittaja kommentoi myös pariin otteeseen kirjailijan toimintaa. ”Kommenttia seuraa lyhyt naurun hörähdys. Haastattelun ensimmäinen ja viimeinen.” Koko artikkeli päättyy samantyylliseen lausepariin: ”Se on ihan kunnon kehu. Ja haastattelun ensimmäinen”. Toimittaja luo myös jännitettä artikkelin sekä omakohtaisen Psst...-kommenttinsa välille:

”Ne [toimittajat] pomppasivat esiin juttujensa taustoista ja kulisseista vaatien huomiota kuin koreat kukat tunkiolla”, kirjassa kirjoitetaan.

Ja minunkin pitäisi kirjoittaa tämän jutun loppuun lyhyt teksti jutunteon kulisseista.”

Päätös sisällyttää toimittaja mukaan juttuun tekee tekstistä samaistuvan, mutta toisaalta puheenvuorojen omistaminen kirjailijalle pitää tämän huomion keskipisteessä. Koska Juha Seppälä ei halua puhua yksityiselämästään, hän kommentoi muun muassa kansallisen narratiivin pirstaloitumista, joka on yksi hänen tuoreesta kirjastaan kumpuavista teemoista.

Artikkeliin on nostettu sitaatteja sekä kirjailijan haastattelusta että hänen uudesta teoksestaan. Haapasen (2011) esittämistä sitaattien tehtävistä useampikin sopii tässä tarkasteltuun artikkeliin. Koska artikkeli on kokonaisuudessaan hyvin pitkä ja kappalejakoja on tehty säästeliäästi, on sitaateilla oma osansa tekstin rytmittämässä ja toimittajien omien näkemysten pilkkomisessa. Sitaattien tärkeimmäksi tehtäväksi nousee kuitenkin kirjailijan persoonan korostaminen sekä hänen puhetyylinsä. Näin kirjailija kuvaa esimerkiksi toimittajan esille nostamaa Suomi-Areenaa:

”Siellä on sikinsokin tubettajat, aerobiccaajat, filosofit ja ministerit.

Ei siellä mitään substanssia ole. Mutta yleisö haluaa patjamarkkinoita.

MTV:n markkinointikonseptinahan Suomi-Areena on syntynyt.”

Toimittajien nousemista parrasvaloihin kirjailija puolestaan kommentoi näin:

”Ongelmallista on se, että yleisö haluaa sitä. Mustan laatikon salit täytyvät, kun yleisö haluaa nähdä sankaritoimittajia ja kuulla kaikenlaista sekundääritietoutta ja shittiä.”

Lopun kommentissaan toimittaja Arttu Seppänen paljastaa vielä millainen kuva hänelle jäi kirjailijasta. Alkuperäisen juttukonseptin torppaaminen ja toimittajien työn kommentointi olisi voinut jättää ikävän tunteen, mutta Seppäsen mukaan kirjailija oli hänen ennako-oletustensa vastaisesti kaikkea muuta kuin vaikea haastateltava. Lopuksi hän vielä viittaa kirjailijan ajatuksiin toimittajien tarjoamasta ylimääräisestä ja turhasta tiedosta, jota oletettavasti tällainenkin kommentti voisi herättää. ”Tässä teille ’sekundääritietoutta ja shittiä’, kuten kirjailija itse sanoisi.”

Koko artikkeli rakentaa feature-jutun tehokeinoja hyödyntäen kuvan hyvin itsetietoisesta kirjailijasta, joka tuntee omat rajansa ja pitää niistä kiinni. Seppälä paheksuu liikaa kaupallisuutta ja speaktaakkeleita, hänen mielestään kirjailijan tulisi saada keskittyä päätyöhönsä eli hyvien kirjojen kirjoittamiseen. Artikkelin välittää kuvaa jopa vaikeasti lähestyttävästä ihmisestä, joskin toimittaja pehmentää tätä kuvaa omassa kommentissaan vedoten omien ennako-oletustensa rikkoutumiseen. Erityisesti kirjailijan suorat sitaattit ovat keskeisessä osassa kirjailijakuvan rakentamisessa.

7.2 Arla Kanerva: Ranskan kirjallisuuden uudet kasvot

Ranskalaiskirjailija Leïla Slimanin haastattelu julkaistiin Helsingin Sanomissa 14. lokakuuta 2018. Artikkelikokonaisuuteen kuuluu kuvallinen kansi, kahdelle sivulle levitetty leipäteksti, kirjailijaa käsittelevä faktalaatikko sekä yksipalstainen toimittajan kommentti juttukeikan kulisista. Muodoltaan (Nissi 2010, 40–49) se muistuttaa eniten timanttia, jossa avauksen (kirjailijan saapuminen Suomeen) jälkeen seuraa ydinkappale (esikoisromaanin menestys) ja lopulta tarina, joka keskittyy kirjailijan analyysiin eurooppalaisten identiteetti-ongelmista sekä kirjailijan ammatista.

Artikkelin alku pudottaa lukijan suoraan keskelle tilannetta:

Leïla Slimania palelee.

”En tiennyt, että Helsingissä tuulee näin paljon”, hän sanoo ja vetää valkoisen villapaitansa hihoja alemmas.

Toimittaja Arla Kanerva maalaa lukijan eteen tuokiokuvan kirjailijasta, joka kärsii hyvin yleisinhimillisestä asiasta – kylmyydestä. Artikkelin ensilauseet luovat kontrastin kulttuuri-osaston kannen kanssa, jossa Slimani on nimetty Ranskan kirjallisuuden uudeksi kasvoksi

ja korostettu hänen kirjansa menestystä maailmalla. Kirjailijan inhimillinen puoli korostuu myös myöhemmin tekstissä kohdassa, jossa hän tarvitsi miehensä ja äitinsä rohkaisua uskaltaakseen alkaa toteuttaa unelmaansa kirjailijuudesta. Myös se, että kirja hylättiin monta kertaa ennen sen hyväksymistä ja maailmanmenestystä, muistuttaa siitä, että suosikkikirjailijankin on täytynyt tehdä töitä asemansa saavuttamiseksi.

Artikkelissa käytettyjen sitaattien rytmitys vaihtelee läpi tekstin. Alun palelukommentin jälkeen kirjailija ei pääse pitkään aikaan itse ääneen, vaan leipätekstissä taustoitetaan ensin hänen kirjaansa ja sen saamaa suosiota. Seuraava lainausmerkein merkitty sitaatti on Slimanin esikoisromaanin kaksi ensimmäistä lausetta. Ne toimittaja on nostanut esille sillä ne ”ovat hyvää vauhtia hilautumassa kirjallisuuden kuolemattomien aloitusten joukkoon, sinne *Anna Kareninan* ja *Tuntemattoman sotilaan* seuraan”. Hyvin juhlavalla vertauksella toimittaja kehuu kirjailijan kirjaa ja pyrkii suhteuttamaan sitä jollain tavalla lehden lukijoille jo valmiiksi tuttuihin teoksiin.

Kirjailijan sitaattien merkitys (Haapanen 2011) on lähinnä Slimanin mielipiteiden kertominen. Alun vähäisten sitaattien jälkeen artikkelissa seuraa jakso, jossa suoria sitaatteja on useampiakin. Sitaattien valossa kirjailijasta syntyy kuva aktiivisena ja analyttisena keskustelijana, joka on pohtinut identiteettejä sekä niihin nykyään liittyviä haasteita.

”On surullista yrittää jähmettää identiteetti joksikin, joka ei saa koskaan muuttua. Että esimerkiksi minun pitäisi olla valkoinen kristitty voidakseni olla ranskalainen.”

Artikkelissa ei erikseen kerrota millä kielellä haastattelu on tehty, mutta lienee aiheellista olettaa, että Marokossa syntynyt ranskalaiskirjailija ei ole vastailut kysymyksiin suomeksi. Tämän takia voidaan päätellä, että sitaatit on täytynyt kääntää suomeksi, mikä vähentää niiden todistusvoimaa ”hänen ainutlaatuisesta tavastaan käyttää kieltä” (Haapanen 2011, 64), sillä sanavalintojen ja kulttuurisien viittauksien kääntäminen äärimmäisen tarkasti on haastavaa ellei peräti mahdotonta. Toimittaja tuo myös tekstissään esille sen, että ranskalaisen ja suomalaisen yhteiskunnan välillä tarvitaan välillä pientä tulkkausta ja selitystä. Esimerkiksi Slimanin kirjan henkilöiden ihonväriin liittyvät ennako-odotukset ja asetelmat eivät avaudu suomalaiselle samalla tavoin kuin ranskalaiselle. Oman haasteensa tulkintaan tuo lastenhoitajakulttuuri, joka on Ranskassa yleisempää kuin Suomessa. Toimittaja tuo havaintojaan esille myös omassa kommentissaan:

”En ollut ennen Slimanin tapaamista ymmärtänyt, miten itsestäänselvä osa pariisilaisen keskiluokan arkea lastenhoitajat ovat. Vielä suurempi oivallus oli, että Ranskassa lastenhoitajan työhön yhdistyy todella paljon ääneen lausumattomia rodullisia ja sosioekonomisia ajatusmalleja ja toimintatapoja. Näiden käytäntöjen ihmettely toi perspektiiviä kotimaan arkeen.”

Yleisesti artikkelin luoma kuva Leïla Slimanista on hyvin poliittinen, tiedostava ja sana-valmis. Vaikka suurin osa artikkelista keskittyykin kirjailijan yhteiskunnallisiin ajatuksiin, paljastaa hän artikkelissa kuitenkin enemmän palasia henkilökohtaisesta elämästään ja omista epävarmuuksistaan kuin Juha Seppälä yllä analysoidussa artikkelissa (ks. luku 7.1). Toimittaja on kuitenkin halunnut korostaa myös sitä, että menestyneelläkin kirjailijalla on yleisinhimillisiä pelkoja, epävarmuuksia ja ongelmia, eikä menestys ole suoraviivaista, kyseenalaistamattomasta neroudesta kumpuavaa.

7.3 Katja Martelius: Ville Ranta riisuu kaiken

Katja Marteliuksen kirjoittama henkilöjuttu sarjakuvataiteilija Ville Rannasta ilmestyi Helsingin Sanomissa 10. marraskuuta 2018. Juttukokonaisuudessa on kuvallisen kannen lisäksi artikkeli, faktalaatikko ja lyhyet kommentit sekä toimittajalta että valokuvaajalta. Artikkelin kuvituksena on henkilökuvien lisäksi käytetty Rannan piirtämää sarjakuvaa. Jutun rakenne muistuttaa kehää (Nissi 2010, 40–49), sillä artikkelin lopussa palataan takaisin Rannan taipumukseen piirtää, josta artikkeli myös alkaa.

Artikkelin aloitus on hyvin perinteinen, sillä siinä kerrotaan sarjakuvataiteilijan istuvan haastattelun aikana kahvilassa. Tilaa tai tilannetta ei kuitenkaan kuvailla sen tarkemmin, vaan heti ensimmäisen virkkeen jälkipuoliskolla siirrytään Rannan henkilöhistoriaan sekä hänen päätymisestään sarjakuvan pariin. Artikkelin alkuosaa rytmittävät muutamat pidempien virkkeiden väleihin sovitettut lyhyet lauseet: ”Se toimi.” ”Veli loukkaantui karikatyyreistä syvästi.” ”Siihen ei ole syytä.”

Myös tässä artikkelissa ensimmäinen taiteilijan suora sitaatti on vasta ensimmäisen palstan loppupuolella. Artikkelin alussa toimittaja keskittyy Rannan tuotannon ja sen läpäisevien teemojen esittelyyn. Etenkin uusimman albumin kuvailu on suitsuttavaa. Ensimmäisessä suorassa sitaatissa korostetaan taiteilijan omaa puhetta sillä, että lausuntoa ei ole täysin muutettu yleiskielelle, kuten yleensä (Haapanen 2011, 80–81): ”Eetos mun piirroksissa on, että

ihminen on heikko ja tyhmä.” Myös seuraava sitaatti on hengeltään puhekielinen: ”Pyrkimys on, että ei kusettaisi itseään eikä muita.”

Yleisesti artikkelin tarjoama näkökulma sarjakuvataiteilijaan on varsin henkilökohtainen ja läheinen, mistä toki ovat osoituksena myös taiteilijasta otetut alastonkuvat sekä artikkelin otsikko ”Ville Ranta riisuu kaiken”. Siinä missä Leïla Slimani (luku 7.2) ja Juha Seppälä (luku 7.1) kommentoivat haastatteluissaan suurimmaksi osaksi yhteiskunnallisia ilmiöitä ja kehityslinjoja, Rannan haastattelu keskittyy taiteilijan omaan maailmaan ja ihmissuhteisiin. Nämä teemat toki jalostuvat sarjakuvien kautta yleismalliseksi, mutta suunta on kuitenkin yksityisestä yleiseen, toisin kuin lähes kokonaan yleistasolla liikkuvissa haastatteluissa.

Toimittaja Katja Martelius on hyvin olennaisesti läsnä tekstissä. Hänen läsnäolonsa havaitsee parhaiten lukemalla ensin hänen kirjoittamansa kommentin:

”Olen jo vuosia ihaillut Ville Rannan spontaania työtä ja ajatellut salaa itsekseni, että hän on nero. Se ei ole paras lähtökohta haastattelulle. Kun Ranta kertoi, että harkitsee albumien käsikirjoittamista tiukemmin, huudahdin, että älä nyt hemmetissä! Ranta näytti vähän hämmentyneeltä, mutta kiitti sitten palautteesta.”

Toimittajan ihaileva näkökulma on havaittavissa läpi artikkelin, vaikka Martelius ei ole laittanut sanoja varsinaisesti omaan suuhunsa:

Mutta pitkäaikainen lukija ei voi olla liittämättä Kuningasta Rannan hyvin omaelämäkerrallisen tuotannon jatkumoon.

Rannan albumin luettuaan on sellainen olo kuin olisi nähnyt uuden aallon elokuvan tai lukenut keltaisen kirjaston kirjan, mutta hauskan.

Kritiikki on niin pikkusieluista, että se käy melkein vitsistä.

Jos maailmassa olisi oikeudenmukaisuutta – ei ole – niin Ranta olisi paitsi lahjakas ja kansainvälinen, myös edes vähän rikas.

Feature-artikkeli antaa mahdollisuuden tällaiseen kommentoivaan kirjoittamiseen, sillä kyseessä ei ole uutismainen teksti, jonka tulisi pyrkiä neutraaliuteen. Itse asiassa tällaisessa kirjoittamisen tavassa välittyy kulttuuritoimittajan moninainen rooli taiteenkentällä (Hellman & Jaakkola 2009, 27) – hän ei ole vain objektiivinen tarkkailija ja raportoiija, vaan kuluttaa kirjallisuusmaailman tuotteita myös muissa tarkoituksissa. Toimittajan kokeman

ihailun julkituominen antaa myös lukijalle mahdollisuuden arvioida artikkelin uskottavuutta, kuten myös luvussa 6.9 todetaan.

Artikkeli näyttää Ville Rannan avoimena, pohdiskelevana ja hieman haavoittuvanakin taiteilijana, jolla on kuitenkin myös muita rooleja. Esimerkiksi isänä hän pohtii tarkasti lastensa esiintymistä sarjakuvissaan. Toisaalta pilakuviensa kautta hän on aktiivinen ja provosoiva yhteiskunnallinen keskustelija. Toimittaja maalaa myös kuvaa Rannasta, joka ”istuu kylmässä puutalossa Pulussa ja piirtää sinertynein sormin pilakuvia Demokraattiin sekä Kirkko ja kaupunki -lehteen henkensä pitimiksi”. Se toistaa myyttiä köyhästä ja kärsivästä taiteilijasta, joka joutuu välillä hylkäämään taiteelliset työnsä keskittyäkseen itsensä elättämiseen.

Artikkeli on hyvä muistutus toimittajan vallasta kirjailijakuvien rakentajana sanomalehdissä. Toimittaja kirjoittaa itsensä ja taiteilijaa kohtaan kokemansa ihailun mukaan artikkeliin, korottaen samalla sarjakuvataiteilijan jollain tavalla jalustalle. Toisaalta taas puhekieliset sitaatit ja muistutukset kirjailijan kapeasta leivästä tekevät Rannasta helpommin lähestyttävän ja sympaattisen.

7.4 Susanna Laari: ”Lakkaan olemasta minä, jos en kirjoita”

Susanna Laarin kirjoittama haastattelu kirjailija Laura Lindstedtistä ilmestyi Helsingin Sanomissa 23. maaliskuuta 2019. Kuvallisen kannen lisäksi artikkeli levittäytyy kahdelle sivulle, joilla on leipätekstin lisäksi faktalaatikko kirjailijasta sekä toimittajan ja kuvaajan kommentit. Myös tämän artikkelin rakenne on kehämäinen (Nissi 2010, 40–49), sillä se alkaa ja loppuu Laura Lindstedtin kuvaamiseen hyvin arkisessa valossa, koiraansa ulkoiluttamassa.

Artikkeli alkaa yksinkertaisella päätelmällä: ”Kirjailija Laura Lindstedt on ilmiselvästi ulkoilmaihminen.” Havaintoa aletaan heti perustella kirjailijan vaatteita kuvailemalla. Myös Lindstedtin mukana olevaa koira kuvallaan vuolaasti. Lukijan eteen loihditaan selkeä kuva tilanteesta, jossa toimittaja ja kirjailija koirineen asettuvat lauttasaarelaiseen kahvilaan, jossa Lindstedt herkuttelee uuden romaaninsa kunniaksi. Tarinalliset elementit tekevät jutusta samastuttavan (Lassila-Merisalo 2008, 20).

Koko artikkeli punoutuu kirjoittamisen ympärille, jopa jutun otsikoksi on nostettu suora sitaatti: ”Lakkaa olemasta minä, jos en kirjoita”. Artikkelissa on useita varsin pitkiäkin sitaatteja, joissa Lindstedt avaa tapaansa kirjoittaa ja katsoa maailmaa:

”Se herättää minut muistamaan, kuka olen. Kirjoitan päiväkirjaa käsin, ja ajattelen, että se on myös tapa, jolla pidän itseni vereslihaisena, mikä on välttämätöntä kirjoittamiselle.”

Artikkelissa risteilevät kaksi erilaista tulkintaa Lindstedtistä: toisaalta kaunopuheinen, itseään vereslihalla pitävä kirjailija ja toisaalta taas hyvin tavallinen ihminen, jonka koiran talutushihna on sidottu vyölaukkuun. Lindstedt nauraa miettiessään minne hänen hyvin henkilökohtaiset päiväkirjat pitäisi piilottaa ja kertoo nukkuvansa päivässä kahden ”päikkärit”. Artikkelissa esitellään myös hänen yhteiskunnallisesti kantaa ottava puolensa, joka näkyi hänen pitämässään kiitospuheessa Finlandia-palkinnon saatuaan. Vaikka Lindstedt koki suorastaan velvollisuudekseen kommentoida politiikkaa saadessaan siihen niin näkyvän areenan, ei keskustelun venyminen pidemmäksi ollut hänelle mieluista. Hän haluaa kirjoittaa, ei toimia vastausautomaattina. Haastattelun narratiivi lähtee Laura Lindstedtin persoonasta ja henkilökohtaisesta elämästä laajentuen lopulta yhteiskunnallisiin teemoihin.

Toimittaja ei nosta artikkelissa itseään esille juuri lainkaan, näkyväksi hän tekee itsensä vasta kommentissa, jossa kertoo edellisestä tapaamisestaan kirjailijan kanssa sekä tuon ja uusimman kohtaamisen eroista.

Artikkeli antaa kirjailijalle alustan esitellä omia ajatuksiaan ja mielipiteitään. Toimittaja luo kirjailijan ympärille jonkinlaista mystisyyttä, esimerkiksi kirjailijan vereslihaisuutta korostamalla. Toisaalta taas muistutetaan kirjailijan olevan herkkävaistoisen yhteiskunnallisen tarkkailijan ja kommentaattorin lisäksi myös aivan tavallinen kansalainen, jonka arkea symboloi lenkkeilyä kaipaava koira.

7.5 Monipuolisesti ja persoona edellä

Kuten tässä luvussa tarkastelun kohteena olevat neljä artikkelia osoittavat, ovat Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kansijuttuina julkaistavat henkilöhaastattelut tyylivalinnoiltaan hyvin erilaisia. Kirjailija omien toiveiden ja toimittajan painostusten mukaan artikkeli voi keskittyä joko kirjailijan ajatuksiin laajoista yhteiskunnallisista teemoista tai vaihtoehtoisesti

ottaa lähtökohdaksi kirjailijan henkilökohtaiset kokemukset, jotka voivat laajentua yleiselle tasolle.

Etenkin pitkien henkilöhaastattelujen yhteydessä käytössä olevat Psst...-kommentit tuovat jo lähtökohtaisesti toimittajan esille kertomaan omista havainnoistaan kasvokuvan kera suoraan lehden lukijoille. Tämän lisäksi toimittaja voi kirjoittaa itsensä juttuun tekijäksi, esittämään kysymyksiä tai tekemään havaintoja. Toisaalta toimittaja voi kätkeä itsensä kokonaan lukijalta ja antaa itsensä näkyä vain persoonallisessa kielessä ja tyylivalinnoissa (Räty 1998, 139).

Myös muita narratiivisen journalismin keinoja käytetään haastatteluissa hyväksi. Toimittaja saattaa kuvailla hyvinkin yksityiskohtaisesti haastattelutilannetta tai kirjailijan ulkoista olemusta. Teksteissä tehdään myös tulkintoja ja havaintoja kirjailijan tuotannosta vetoamalla virallisiin auktoriteetteihin. Feature-kirjoittaminen antaa mahdollisuuden tällaisten tehokeinojen käyttöön, sillä kirjoitettuja asioita ei tarvitse perustella lukijalle samalla tavalla kuin uutistekstissä. Jos toimittaja haluaa tulkinnalleen vahvistusta, hän saattaa nostaa tekstinsä sisälle lyhyen lainauksen kirjailijan teoksesta.

Artikkeleihin nostetut sitaatit on yleensä siistitty yleiskielisiksi ja takeltele mattomiksi, kuten alalla on tapana. Puhekielisyyksiä voi kuitenkin jättää lainauksiin, jos sille on jokin peruste. Ne ja värikkäät sanavalinnat korostavat haastateltavan persoonaa. Lukijan kannalta on uskottavampaa tehdä tällaisia tulkintoja suorien sitaattien kautta kuin niin, että toimittaja olisi kirjoittanut omat havaintonsa kirjailijan persoonasta auki leipätekstiin (Haapanen 2011).

Jo näiden neljän artikkelin perusteella voidaan todeta, että toimittajat saavat hyödyntää monipuolisesti omaa persoonallista kirjoitustapaansa Helsingin Sanomien kulttuurijutuissa. He tuovat itseään esille kirjallisuuskentän tuntijoina ja kommentaattoreina, mutta pysyvät kuitenkin yleensä taka-alalla antaen eniten tilaa haastattelun kohteena oleville kirjailijoille. Artikkeleissa pyritään korostamaan kirjailijoiden ainutlaatuisia piirteitä – olivat ne sitten luonteeltaan positiivisia tai negatiivisia – mutta samalla muistutetaan pienten arkisten anekdoottien avulla kuinka tavallisia ihmisiä kirjailijatkin ovat. Artikkeleita kirjoittaessa ja editoidessa on myös selkeästi ajateltu sanomalehtien lukijoita. Haastattelut on pyritty kirjoittamaan vetävään ja kiinnostavaan muotoon. Juttuun upotettu narratiivi pitää lukijan oteessaan kulttuurijournalismin journalistisen käänteen hengen (Hellman & Jaakkola 2009) mukaisesti.

8 LOPUKSI

Tässä luvussa tarkastellaan tutkimuksen tuloksia (luku 8.1), minkä jälkeen esitellään vielä Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksen esimies Hanna Mahlamäen ajatuksia kulttuuri-journalismin tulevaisuudesta (luku 8.2). Lopuksi esitetään arvio tästä tutkimuksesta (luku 8.3) ja pohditaan mahdollisia aiheita jatkotutkimuksiin (luku 8.4).

8.1 Kirjailijamyyttejä yritetään rikkoa kommentti kerrallaan

Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kansijutuissa kirjailija esitetään usein asiantuntijan roolissa. Tietokirjan julkaisseen tutkijan asema asiantuntijana on toki itsessään jo hyvin vahva, mutta asiantuntijan ja yhteiskunnan kommentaattorin viitta annetaan herkästi myös kaunokirjailijalle. Artikkelit välittävät ajatusta siitä, että kirjailijat ovat ammattinsa ansiosta asemassa, josta käsin he näkevät yhteiskunnan suuretkin kehityslinjat tarkasti. Haastattelussa kirjailijoiden näkemyksiä ei juuri kyseenalaisteta, vaan taiteilijat saavat kommentoida asioita suhteellisen vapaasti. Tämä liittyyne ajatukseen kirjailijoista maailman peleinä ja herkkävainuisina tulkkeina (Niemi 1991, 76). Toisaalta taas aineistosta kumpuaa myös kirjailijoiden omaa turhautumista tätä asiantuntijaroolia kohtaan. Kirja-alan markkinavetoisuus ja kirjailijabrändien rakentaminen on jo itsessään monen kirjailijan mielestä rankkaa ja aiheuttaa ylimääräistä työtä, joten siihen päälle lisätyt haastavat kysymykset, joihin odotetaan asiantuntijavastausta, tuntuvat kohtuuttomilta (Soikkeli 2002, 13; Tuominen 1998, 65; Iivari, 2017). Periaatteessa kaunokirjailija on lähtökohtaisesti kirjoittamisen asiantuntija, mutta silti haastattelussa heiltä voidaan kysyä mielipidettä mitä moninaisimmista asioissa.

Kirjailijat kommentoivat usein myös huolestuttavina pitämiään kehityslinjoja ja yhteiskunnallisia epäoikeudenmukaisuuksia. He antavat äänen niille, joilla sitä ei välttämättä ole ja pyrkivät niin teostensa kuin antamiensa haastattelujen avulla nostamaan yleiseen keskusteluun tärkeänä pitämiään teemoja. Vaikka monissa aineiston artikkeleissa kerrotaan pitkään eläneistä kirjailijahaaveista ja suuresta työmäärästä julkaistun teoksen taustalla, nousee aineistosta myös kiinnostava kirjailijakuva, joka ei ole näkyvästi esillä aiemmassa tutkimuksessa. Tämä ”ihminen, joka kirjoitti kirjan” -kirjailijakuva korostaa niitä tilanteita, joissa jokin henkilön elämänsä äänne on johtanut kirjan kirjoittamiseen ja julkaisemiseen. Artikkeleissa näitä henkilöitä ei välttämättä puhutella kirjailijoina vaan ensisijaisesti esimerkiksi itsemurhan tehneen tytön äitinä tai jollain muulla tavalla kokemusasiantuntijana.

Vaikka Helsingin Sanomien kirjallisuusaiheisissa artikkeleissa elää vielä jonkin verran myyttisiä kirjailijakuvia väärinymmärretyistä nerosta kärsivään taiteilijaan, pyritään kirjailijat esittämään ainakin osittain hyvin arkisessa valossa. Tätä puolta korostetaan feature-journalismin keinoin esimerkiksi kuvailemalla kirjailijan hyvin tavallisia tapoja ja ulkonäköä. Toimittajien ja valokuvaajien omat kommentit juttukeikan kulisseista purkavat entisestään kirjailijan asemaa tavallisten ihmisten yläpuolella olevana nerona. Kommenteissa kerrotaan hyvinkin rehellisesti omat ajatukset haastateltavista, joskin sävy on yleensä hyvin positiivinen. Arkisia yksityiskohtia ja kirjailijan välitöntä läsnäoloa kuitenkin korostetaan usein. Feature-kirjoittamisen keinoista suorat sitaattit ja toimittajan läsnäolo artikkelissa ovat keskeisiä keinoja kirjailijakuvan luomisessa. Kirjailijahaastattelut voivat olla myös hyvin tarinallisia, mikä antaa toimittajalle mahdollisuuden luoda lehden lukijalle mahdollisimman eloisan kuvan kirjailijasta.

Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijuttutarjonta on monipuolista, vaikkakin artikkelityypeissä korostuvat haastattelut ja suomalaiset kirjailijat ovat vahvimmin esillä. Naisten ja miesten esiintyminen on lähes tasapainossa, mutta monet vähemmistöjen edustajat loistavat poissaolollaan. On toki totta, että journalismi heijastelee ympäröivää maailmaa, eikä kansijuttuja tietenkään voi tehdä esimerkiksi romanikirjailijoista tai sokeista kirjailijoista, jos tällaisen taustan kirjailijoilta ei julkaista kirjoja. Maahanmuuttaja- ja pakolais-taustaisia kirjoittajia kansijutuissa sen sijaan on jonkin verran. Tietysti kaikki kirjailijan piirteet eivät välttämättä nouse esille artikkelissa. Kirjallisuuden lajeissa aikuisille suunnattu nykykirjallisuus sekä tietokirjat ja elämäkerrat ovat hallitsevia, kun taas etenkin novellikirjailijan nouseminen kansijutun aiheeksi on harvinaista – aineistossa se vaatii Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon voiton. Lasten- ja nuortenkirjallisuus esitellään mieluusti isoissa koosteissa, kun taas dekkaristeissa painopiste on ulkomaisissa kirjailijoissa. Vaikka yleensä kulttuurijournalismissa parhaiten nousevat esille jo valmiiksi tutut kirjailijat (Heikkilä 2012b, 249), Helsingin Sanomien kirjallisuuspalkinnon viitoittama tie kohti esikoiskirjailijoita auttaa monipuolistamaan kulttuurisivujen sisältöä.

8.2 Kulttuurijournalismin tulevaisuus

Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksen esimies Hanna Mahlamäki ei pidä muita internetin kulttuurisisältöjä tarjoavia sivustoja uhkana Helsingin Sanomien kulttuuritoimitukselle. ”Me teemme todella paljon digiin sisältöä, jolla kerätään aika paljon lukijoita ja saadaan myös

aika paljon uusia tilaajia.” Esimerkiksi kulttuuriin keskittyvät blogit ovat kuitenkin Mahlamäen mielestä muuttaneet kulttuurijournalismin asemaa, sillä nyt mediatalojen kulttuuri-osastot eivät ole enää ainoa foorumi, jossa kirjoitetaan esimerkiksi kirjoista tai teatterista. ”Molemmille on edelleen kyllä paikkansa, eivätkä ne syö toisiaan. Blogissa puhetapa on vähän erilainen ja me teemme vähän erityyppistä sisältöä kuin blogit.” Digiajan suurimmat muutokset nähdään Mahlamäen mukaan musiikkijournalismin puolella, sillä koko musiikin kuluttaminen on kokenut lyhyessä ajassa vallankumouksen suoratoistopalveluiden yleistyessä.

Mahlamäen mielestä kulttuuritoimitusten arvokkainta sisältöä on huolellisesti laadittu asiantuntijajournalismi. Näiden juttujen ei tarvitse Mahlamäen mukaan olla kuivia tai vaikeasti ymmärrettäviä, vaan ne voivat tarjota syvällistä sisältöä ja tulkintaa, jota ei ilmaiseksi parilla verkkohaulla löydy. Tällaisista sisällöistä Mahlamäki uskoo ihmisten maksavan jatkossakin. Ajatus seurailee Vehkoon (2011, 212) tulkintaa, jonka mukaan toimitusten työstä vaikeinta on korvata ”oma uutishankinta, omaperäiset aiheet, parhaat kirjoittajat ja syvä asiantuntemus”. Digitaalisuus on mahdollistanut myös uudenlaisten sisältöjen tuottamisen. Helsingin Sanomat alkoi esimerkiksi tuottaa vuoden 2019 alussa kerran viikossa ilmestyvää Kulttuuriosasto-podcastia¹.

Lukijoita ja tilaajia pyritään sitouttamaan Helsingin Sanomien sisältöihin kampanjoilla, joita toimitus tekee yhteistyössä lehtitalon kaupallisen puolen kanssa. Suosituksi muodoksi ovat osoittautuneet live-konsertit, joita lehti lähettää tilaajilleen suorana lähetyksenä nettisivuillaan. ”Suorien lähetysten ja musiikkiesitysten katsominen verkossa on lisääntynyt selvästi.” Haastattelussa ei nouse kuitenkaan esille Vehkoon (2011, 209) haaveilemia yleisöjoukkoja, joista olisi aktiivisesti apua jutunteossa.

Kulttuurijournalismin journalistiseen käänteeseen Mahlamäki suhtautuu suopeasti: Helsingin Sanomissa sekä journalistiset että esteettisesti painottuvat sisällöt elävät rinnakkain. ”Meillä on iso kulttuuritoimitus, joten meillä on edelleen mahdollisuus tehdä kumpaakin. Ihmisiä kiinnostavat kulttuuriuutiset, mutta kyllähän sellainen syventäminen ja analysointi on edelleen todella tärkeää.”

¹ Kulttuuriosasto. *Supla*. Saatavana: <https://www.supla.fi/supla/3346703> [Viitattu 1.5.2019].

8.3 Tutkimuksen arviointi

Tutkielma käsittelee Suomen suurimman sanomalehden kulttuuriosaston näyttävintä juttupaikkaa, joten on itsestään selvää, että näitä juttupaikkoja jakavilla henkilöillä on runsaasti valtaa. Esimerkiksi henkilöhaastattelu näin näkyvällä paikalla voi olla kirjailijan uran kehitykselle merkittävä seikka. On siis perusteltua tarkastella juuri näitä artikkeleita, sillä niiden luomat kirjailijakuvat muovaavat vahvasti sitä, millaisia ennakko-oletuksia ylipäänsä liitämme kirjailijoihin. Kirja-alan henkilöityminen ja kirjailijoiden nostaminen julkkisten asemaan johtaa myös siihen, että yksittäisillä kirjailijoilla saattaa olla merkittävästi valtaa. Kirjailijoita voidaan esimerkiksi käyttää kommentaattoreina ja asiantuntijoina mitä moninlaisimmassa asioissa.

Aineisto kerättiin vuoden ajalta, sillä kirjamarkkinat ja lehtien vuosikellot painottavat eri aiheita eri aikoina. Esimerkiksi syksyn kirjamessekaudesta aina joulumyyntiin saakka alikäy kuumana ja uusia kirjoja julkaistaan runsaasti. Toisaalta taas keväällä saatetaan nostaa esille äitienpäivään sopivia kirjoja ja kesäisin lehdet keskittyvät mieluusti kevyisiin luvinkkeihin. Tarkastelemalla sanomalehtiartikkeleita koko vuoden ajalta estetään tällaisten vinoumien vaikutus tutkimustulokseen. Tiedon syventäminen henkilöhaastattelulla on puolestaan perusteltua, sillä sanomalehtiä lukemalla pääsee käsiksi ainoastaan journalistisen työprosessin lopputuotteeseen. Helsingin Sanomien kulttuuriosaston esimiehen haastattelu antaa mahdollisuuden tarkastella laajemmin kirja-aiheisia artikkeleita tuottavaa koneistoa. Pelkästään artikkeleita tarkkailemalla pystymme näkemään mitä kirjailijoita nostetaan kulttuuriosaston kansijuttuihin, mutta haastattelun avulla pystytään myös tarkastelemaan miksi juuri nämä kirjailijat saavat arvokasta palstatilaa.

Tutkimuksen tiiviin aikataulun ansiosta tutkittu aineisto on hyvin tuore, joten tutkimus antaa mahdollisimman tarkan kuvan Helsingin Sanomien kulttuuriosaston kansijuttujen kirjailijakuvista juuri nyt. Aineiston laajuuden ansiosta katsaus on myös hyvin kattava.

8.4 Jatkotutkimusaiheita

Kirjailijakuvien rakentaminen journalistisissa artikkeleissa tarjoaa lukuisia mahdollisuuksia jatkotutkimukseen. Jos tarkastelun haluaa jatkossakin rajata tiukasti Helsingin Sanomiin, voisi tutkimukseen sisällyttää pelkkien kansijuttujen lisäksi myös muut juttupaikat kulttuuri-

osastolta. Myös kirjailijoiden esiintymistä ja näistä luotuja kuvia kulttuurisivujen ulkopuolella julkaistuissa artikkeleissa olisi syytä tarkastella.

Koska verkkojournalismi on lehtitaloille koko ajan tärkeämmässä roolissa, olisi hedelmällistä tutkia, miten lehden nettisivuilla tarkastellut artikkelit jatkavat elämäänsä verkossa. Minkälaiset artikkelit kiinnostavat lukijoita eli millaisia kirjailijakuvia heidän muistiinsa tallettuu? Voisi olla aiheellista myös tutkia, miten sama juttu versioidaan printtiin ja verkkoon. Korostetaanko verkossa esimerkiksi otsikkotasolla joitain tiettyjä piirteitä? Vaikuttaako journalistinen käänne ja yleisen kiinnostavuuden vaaliminen siihen, millaisia kuvia kirjailijoista lehden verkkosivuilla maalataan?

Helsingin Sanomat ei ole tietenkään ainoa suomalainen media, jolla on valtaa muokata kansan vastaanottamia kirjailijakuvia. Yksi jatkotutkimusajatus on tutkia samasta kirjailijasta tehtyjä artikkeleita useammassa julkaisussa. Painottuvatko maakuntalehdessä eri teemat kuin valtakunnallisessa mediassa? Kuinka yhtenevät nämä tarinat ovat eli tarjoaako kirjailija aina samoja narratiiveja vai saavatko toimittajat tehtyä hänestä tuoreita tulkintoja? Samalla voisi laajemminkin tarkastella sitä, millaiset kirjailijat saavat kulttuurisivuilla huomiota. Etenkin kun julkisuudesta on tullut kirjailijoille uran kannalta hyvin ratkaiseva asia, olisi huomion jakautumista syytä tarkastella kriittisesti.

Kirjailijakuvan luomisprosessi on myös yksi potentiaalinen tutkimuskohde. Aihetta voisi lähestyä esimerkiksi havainnoimalla toimittajaa jutun ideoinnista aina haastatteluun ja jutun kirjoittamiseen saakka. Havainnoinnin ja haastatteluiden avulla olisi mahdollista tarkastella sitä, mitkä asiat vaikuttavat toimittajan valitsemaan näkökulmaan ja miten hän lähtee muovaamaan jutussaan esiintyvää kirjailijakuvaa. Koska näihin päätöksiin sisältyy runsaasti valtaa, on niitä syytä tarkastella ja analysoida.

LÄHTEET

- Ahola, Sivi. 2015. ”Kriitikot valittavat aina – ja joskus ihan syystä”. *Helsingin Sanomat*, 26.9.2015. Saatavana: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002855197.html> [Viitattu 19.4.2019].
- Alasuutaru, Pertti. 2011. *Laadullinen tutkimus 2.0*. 4. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino.
- Arminen, Elina. 2012. ”Kutsumuksen hinta: Antero Viinikaisen Orgo ja Kreetta Onkelin Kutsumus kustannusmaailman peilinä”. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 9 (2), 34–51. Saatavana: http://pro.tsv.fi/skts/Avain2_12_sisalto.pdf 8 [Viitattu 4.4.2019].
- Arminen, Elina. 2013. ”Kirjailijat ja brändäys”. Teoksessa M. Hallila, Y. Hosiaislouma, S. Karkulehto, L. Kirstinä & J. Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2 – Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 165–166.
- Ben-Shir, Deborah. 2008. ”Born to Write – Discovery and Construction of Self in the Identity Stories of Poets and Writers”. *Qualitative Sociology Review*, 4 (1), 21–45.
- Biedermann, Hans. 2003. *Suuri symbolikirja*. Suom. & toim. P. Lempiäinen. 7. painos Helsinki: WSOY. (Alkuperäisteos 1989.)
- Bourdieu, Pierre. 1985. *Sosiologian kysymyksiä*. Suom. J. P. Roos. Tampere: Vastapaino.
- Brunila, Anne & Uusitalo, Liisa. 1989. *Kirjatuotannon rakenne ja strategiat*. Nykykulttuurin tutkimusyksikkö. Jyväskylän yliopisto.
- Burgess, Amy & Ivanič, Roz. 2010. ”Writing and Being Written: Issues of Identity across Timescales”. *Written Communication*, 27 (2), 228–255.

- Dahl, Marjo. 2013. *Muistokirjoitus tekstilajina – Opettaja-lehden ja Helsingin Sanomien muistokirjoitusten rakenne ja tyyli*. Jyväskylän yliopisto. Kielten laitos. Pro gradu -tutkielma. Saatavana: <http://urn.fi/URN:NBN:fi:ju-201310072427> [Viitattu 8.4.2019].
- Ekholm, Kai & Repo, Yrjö. 2010. *Kirja tienhaarassa vuonna 2020*. Helsinki: Gaudeamus.
- Erho, Nina. 2017. ”Kuudet yt-neuvottelut käynnissä”. *Journalisti*, 10.11.2017. Saatavana: <https://www.journalisti.fi/artikkelit/2017/13/0.21919400-151004390694/> [Viitattu 12.4.2019].
- Eskelinen, Markku. 2016. *Raukoilla rajoilla – Suomenkielisen proosakirjallisuuden historiaa*. Helsinki: Siltala.
- Eskola, Jari & Suoranta, Juha. 1999. *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Ferm, Niklas. 2016. *Kirjoittaja kaikille tai ei kenellekään. Kirjailijaidentiteetin rakentuminen Karl Ove Knausgårdin Taisteluni-romaanisarjan Viidennessä kirjassa*. Turun yliopisto. Sosiologian laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Frantsi, Tapani, 2009. *Ikääntyvä johtaja tienhaarassa – Ikääntyvien johtajien kertomukset johtajuuden ja identiteetin rakentajana*. Jyväskylän yliopisto.
- Gelfert, Axel. 2018. ”Fake News – A Definition”. *Informal Logic*, 38 (19), 84–117.
- Gillet, Rachel. 2015. ”From welfare to one of the world's wealthiest women – the incredible rags-to-riches story of J.K. Rowling”. *Business Insider*, 18.5.2015. Saatavana: <https://www.businessinsider.com/the-rags-to-riches-story-of-jk-rowling-2015-5?r=US&IR=T> [Viitattu 7.5.2019].
- Grönlund, Mikko. 2018. *Kirjailijoiden taloudellinen asema Suomessa*. Turun yliopisto. Saatavana: <https://www.kirjailijaliitto.fi/wp-content/uploads/2018/09/Kirjailijoiden-taloudellinen-asema-Suomessa-2017.pdf> [Viitattu 30.3.2019].

- Grönstrand, Heidi. 2016. ”Naiskirjailija ja nimimerkki – Anonyymit tekijät romaanin kehittäjinä 1800-luvun puolivälin Suomessa”. Teoksessa K. Kurikka & V. Pynntäri (toim.) *Tekijyyden tekstit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 129–152.
- Haapanen, Lauri. 2011. ”Sitaattien tehtävät ja tekeminen kaunokirjallis-journalistisissa lehtijutuissa”. *Media & viestintä*, 34 (3), 64–89.
- Haapanen, Lauri. 2017. *Quoting Practises in Written Journalism*. Helsingin yliopisto.
- Haaso, Stina. 2017. ”Lukeva lapsi pärjää koulussa ja työelämässä: ’Ainoa tapa oppia lukemaan hyvin on lukea paljon’”. *Maaseudun Tulevaisuus*, 27.3.2017. Saatavana: <https://www.maaseuduntulevaisuus.fi/i ihmiset-kulttuuri/lukeva-lapsi-pärjää-koulussa-ja-työelämässä-ainoa-tapa-oppia-lukemaan-hyvin-on-lukea-paljon-1.183170> [Viitattu 1.5.2019].
- Hallamaa, Teemu. 2013. *Mitä kuolleet meistä kertovat – Yhteiskunnan ja journalismin muutosten heijastukset Helsingin Sanomien muistokirjoituksissa vuosina 1992–2012*. Tampereen yliopisto. Viestinnän, median ja taiteen yksikkö. Pro gradu -tutkielma. Saatavana: <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/85072/gradu07104.pdf?sequence=1> [Viitattu 8.4.2019].
- Heikkilä, Martta. 2012. ”Johdanto: Taiteesta puheeseen”. Teoksessa M. Heikkilä (toim.) *Taidekritiikin perusteet*. Helsinki: Gaudeamus, 11–54.
- Heikkilä-Halttunen, Päivi. 2018. ”Jos aikuinen haluaa tietää, kuinka Suomella menee, kiteytetty vastaus löytyy lastenkirjoista nopeammin kuin aikuistenkirjallisuudesta”. *Helsingin Sanomat*, 19.12.2018. Saatavana: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005939493.html> [Viitattu 27.4.2019].
- Hellman, Heikki & Jaakkola, Maarit. 2009. ”Kulttuuritoimitus uutisopissa – Kulttuurijournalismin muutos Helsingin Sanomissa 1978–2008”. *Media & viestintä*, 23 (4–5): 24–42. Saatavana: <https://doi.org/10.23983/mv.62951> [Viitattu 19.4.2019].

- Hellman, Heikki & Jaakkola, Maarit. 2012. "From aesthetes to reporters: The paradigm shift in arts journalism in Finland". *Journalism*, 13 (6), 783–801.
- Hellman, Heikki, Jaakkola, Maarit & Salokangas, Raimo. 2017. "From Culture Wars to Combat Games – The Differentiation and Development of Culture Departments in Finland". Teoksessa N. N. Kristensen & K. Riegert (toim.) *Cultural Journalism in the Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom, 49–68.
- Herkman, Juha & Vainikka, Eliisa. 2012. *Lukemisen tavat – Lukeminen sosiaalisen median aikakautena*. Tampere University Press.
- Hermánus, Pertti. 1992. *Lehtijutun opissa – Reportaasin tekijä tekstinsä subjektina*. Tampereen yliopisto.
- Hiidensalo, Venla. 2016. "Kirjakauppa on murroksessa – Miten käy kirjan?". *Kirjailija-lehti*, 15.6.2016. Saatavana: <https://kirjailijaliitto.fi/kirjailija-lehti-artikkeli/kirjakauppa-murroksessa-kay-kirjan/> [Viitattu 4.4.2019].
- Hiilamo, Elli-Alina, 2018. "Henriikka Rönkkönen ei kelvannut Kirjailijaliiton jäseneksi – Teosten kirjallinen laatu vaikuttaa jäseneksi pääsyyn, mutta virallista mittaristoa ei ole". *Helsingin Sanomat*, 22.10.2018. Saatavana: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005872749.html> [Viitattu 27.3.2019].
- Hiltunen, Pekka. 2010. "Saako Henna Helmi Heinonen ryhtyä kirjailijaksi?" *Image* 11/2010, 59–63.
- Hirsjärvi, Sirkka & Hurme, Helena. 2008. *Tutkimushaastattelu – Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hirvisaari, Laila. 2007. "Kirjoittamisen vuodenajat". Teoksessa K. Levola (toim.) *Kirjailijan työmaat*. Helsinki: Tammi, 13–23.
- Hollsten, Anna. 2012. "Tapaus Kejonen: esimerkki 1960- ja 1970-luvun tunnustuskirjallisuuden ja julkisuuden suhteesta". *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 9 (1), 3–18. Saatavana: http://pro.tsv.fi/skts/Avain1_12_sisalto.pdf [Viitattu 12.4.2019].

- Hosiasluoma, Yrjö. 2007. ”Alkoholismi ja luova kirjoittaminen – Esimerkkeinä Pentti Saarikoski ja Väinö Kirstinä”. Teoksessa L. Karttunen, J. Niemi & A. Pasternack (toim.) *Taude ja taudit – Tutkimusretkiä sairauden ja kulttuurin kosketuspinnolla*. Tampere University Press, 113–129.
- Hurri, Merja. 1993. *Kulttuuriosasto – Symboliset taistelut, sukupuolikonflikti ja sananvapaus viiden pääkaupunkilehden kulttuuritoimituksissa 1945–80*. Tampereen yliopisto.
- Hypén, Tarja-Liisa. 2002. ”Kirjailija mediatuotteena”. Teoksessa M. Soikkeli (toim.) *Kurittomat kuvitelmat – Johdatus 1990-luvun kotimaiseen kirjallisuuteen*. Turun yliopisto, 29–45.
- Hypén, Tarja-Liisa. 2012. ”Julkkiskirjailija ja bestselleristin brändi: Jari Tervon tapaus”. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 9 (2), 5–18. Saatavana: http://pro.tsv.fi/skts/Avain2_12_sisalto.pdf 8 [Viitattu 2.4.2019].
- Hänninen, Jera & Hänninen Jyri. 2012. *Haluatko todella kirjailijaksi? – Matkaopas kirjamaailmaan*. Helsinki: Helsinki-kirjat.
- Hänninen, Vilma. 1999. *Sisäinen tarina, elämä ja muutos*. Tampereen yliopisto.
- Ihonen, Markku. 1999. *Hyvä kritiikki*. Kesäpäivän kulttuuriyhdistyksen kritiikkiseminaari, 24.10.1999, Kangasala. Saatavana: <http://people.uta.fi/~t1maih/Jutut2/hyvakrit.htm> [Viitattu 27.4.2019].
- Iivari, Suvi. 2017. *Profeettoja ja seurapiirijulkiksia – Kirjailijoiden henkilöjulkisuus Avussa, Me Naisissa ja Suomen Kuvalehdessä vuonna 2011*. Tampereen yliopisto. Viestintätieteiden tiedekunta. Pro gradu -tutkielma.
- Jalonen, Riitta. 2007a. ”Mielen ja ruumiin luova liitto”. Teoksessa L. Karttunen, J. Niemi & A. Pasternack (toim.) *Taude ja taudit – Tutkimusretkiä sairauden ja kulttuurin kosketuspinnolla*. Tampere University Press, 88–97.
- Jalonen, Riitta. 2007b. ”Kirjoihin sidotut”. Teoksessa K. Levola (toim.) *Kirjailijan työmaat*. Helsinki: Tammi, 44–52.

- Jokinen, Elina. 2010. *Vallan kirjailijat – Valtion apurahoituksen merkitys kirjailijoille vuosituhannen vaihteen Suomessa*. Helsinki: Avain.
- Jokinen, Elina. 2013. ”Kirjailijoiden yhteiskunnallinen asema”. Teoksessa M. Hallila, Y. Hosiaislouma, S. Karkulehto, L. Kirstinä & J. Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2 – Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 159–164, 167–176.
- Julkisen sanan neuvosto. 2011. *Journalistin ohjeet ja liitteet*. Saatavana: https://www.jsn.fi/journalistin_ohjeet/ [Viitattu 7.5.2019].
- Kantokorpi, Mervi. 2013. ”Kritiikki ja kirjallisuuspalkinnot osana kirjallista julkisuutta”. Teoksessa M. Hallila, Y. Hosiaislouma, S. Karkulehto, L. Kirstinä & J. Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2 – Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 194–207.
- Kantola, Anu. 2011. ”Notkean journalismin nousu”. Teoksessa A. Kantola (toim.) *Hetken hallitsijat – Julkinen elämä notkeassa yhteiskunnassa*, Helsinki: Gaudeamus, 115–141.
- Kantola, Anu, Moring, Inka & Väliaverron, Esa. 1998. ”Miten mediaa luetaan?” *Media-analyysi – Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 5–12.
- Karvonen, Erkki. 1997. *Imagologia – Imagon teorioiden esittelyä, analyysiä, kritiikkiä*. Tampereen yliopisto.
- Karvonen, Erkki. 1999. *Elämää mielikuvayhteiskunnassa – Imago ja maine menestystekijöinä myöhäismodernissa maailmassa*. Helsinki: Gaudeamus.
- Katajavuori, Riina. 2007. ”Minä, rahat ja nakit”. Teoksessa K. Levola (toim.) *Kirjailijan työmaat*. Helsinki: Tammi, 80–94.
- Keskinen, Suvi, Näre, Lena & Tuori, Salla. 2015. ”Valkoisuusnormi, rodullistamisen kritiikki ja sukupuoli”. *Sukupuolentutkimus*, 28 (4), 2–5.
- Kielitoimiston sanakirja. 2018. *Essee*. Saatavana: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/essee> [Viitattu 26.4.2019].

- Kirjakauppaliitto. 2019. ”Tietokirjat kiinnostavat nyt suomalaisia”. *Kirjakauppaliitto*, 25.4.2019. Saatavana: <https://kirjakauppaliitto.fi/tietokirjat-kiinnostavat-nyt-suomalaisia/> [Viitattu 26.4.2019].
- Kirjakauppaliitto & Suomen Kustannusyhdistys. 2019. *Suomi lukee – ja ostaa kirjoja*. Saatavana: <https://kirjakauppaliitto.fi/wp-content/uploads/2019/05/Suomi-lukee.pdf> [Viitattu 7.9.2019].
- Konkka, Anita. 2007. ”Alitajunnan sihteeri”. Teoksessa K. Levola (toim.) *Kirjailijan työmaat*. Helsinki: Tammi, 95–113.
- Konstig, Joonas. 2012. ”Kritiikistä I: Mitä kirjailija tekee kritiikillä?” *Joonas Konstig*, 1.10.2012. Saatavana: <https://joonaskonstig.com/2012/10/01/kritiikista-i-mita-kirjailija-tekee-kritiikilla/> [Viitattu 1.5.2019].
- Koppinen, Mari. 2017. ”Koululaiset lähettävät Anja Snellmanille ’luokattoman huonosti’ kirjoitettuja ja ylimielisiä kirjeitä – kirjailijat huolestuivat nuorten lukutaidon romahtamisesta”. *Helsingin Sanomat*, 13.4.2017. Saatavana: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000005170459.html> [Viitattu 1.5.2019].
- Korhonen, Kuisma. 1997. ”Esseen traditiosta”. Teoksessa K. Mäkinen (toim.) *Kirjoita itsesi maailman väleihin – Esseitä, esseistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 17–32.
- Korhonen, Kuisma. 2012. ”Kirjallisuuskritiikki: tekstejä teksteistä”. Teoksessa M. Heikkilä (toim.) *Taidekritiikin perusteet*. Helsinki: Gaudeamus, 55–83.
- Korpua, Jyrki & Leppihalme, Ilmari. 2012. ”Mammonan valta?” *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain*, 9 (2), 2–4. Saatavana: http://pro.tsv.fi/skts/Avain2_12_sisalto.pdf 8 [Viitattu 2.4.2019].
- Korsisaari, Eva Maria. 2001. ”Keskeisiä kirjallisuudentutkimuksen suuntauksia”. Teoksessa O. Alanko & T. Käkelä-Puumala (toim.) *Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä*. Tietolipas 174. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 290–309.

- Koskinen, Juha-Pekka. 2019. ”Kirjailija tervatulla katolla”. *Savurenkaita*, 23.3.2019.
Saatavana: <https://jpkoskinen.wordpress.com/2019/03/23/kirjailija-tervatulla-katolla/> [Viitattu 25.3.2019].
- Koskinen, Taava. 2006. ”Neroiksi ei synnytä, neroiksi tullaa”. Teoksessa T. Koskinen (toim.) *Kirjoituksia neroudesta – Myytit, kultit, persoonat*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 9–56.
- Kotilainen, Lauri. 2003. *Parempi lehtijuttu*. Helsinki: Inforviestintä.
- Kristensen, Nete Nørgaard & Kristina, Riegert. 2017. ”Why Cultural Journalism in the Nordic Countries?” Teoksessa N. N. Kristensen & K. Riegert (toim.) *Cultural Journalism in the Nordic Countries*. Göteborg: Nordicom, 9–26.
- Krogerus, Tellervo. 1988. *Anna-Maria Tallgren – Tutkimus kriitikontyöstä ja sen taustoista*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Kuivalahti, Laura. 2019. ”Suuret kiitokset arviosta, jo oli aikakin!” – *Kirjallisuusblogit kritiikin ympäristöinä ja perinteisten kritiikki-instituutioiden kanssaeläjinä*. Jyväskylän yliopisto. Musiikin, taiteen ja kulttuurin tutkimuksen laitos. Maisterintutkielma.
- Kunelius, Risto. 2000. ”Journalismi nelijalkaisena otuksena – Tutkimuksen näkökulmia, ongelmia ja haasteita”. *Tiedotustutkimus*, 23 (3), 4–27.
- Kunelius, Risto. 2010. *Viestinnän vallassa – Johdatus joukkoviestinnän kysymyksiin*. 5.–8. painos. Helsinki: WSOY.
- Kurikka, Kaisa. 2006. ”Peili, lamppu ja vankila vai anonymiteetin utopia? – Johdatus tekijyyden teksteihin”. Teoksessa K. Kurikka & V.-M. Pynttari (toim.) *Tekijyyden tekstit*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 15–37.
- Kurikka, Kaisa. 2007. ”Marginaalista esiin – suomalaisten kirjallisuuslehtien viime vuosikymmenet”. Teoksessa T. Hypén (toim.) *Kirjan matka tekijöiltä lukijoille*. Tampere University Press.

- Kuusamo, Altti. 2001. ”Vasarin näkemys taiteesta ja taiteilijoista”. Teoksessa G. Vasari *Taiteilijaelämäkertoja Giottosta Michaelangeloon*. 3. painos. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Taide, 9–24. (Alkuperäisteos 1966/1550.)
- Kuusisto, Meri Tuuli. 2012. ”Paul Austerista tehdään miljoonas juttu” – Kirjailijoiden näkemyksiä tämän hetken kulttuurijournalismista journalismin muutoksen näkökulmasta tarkasteltuna. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Kuuskorpi, Taina. 2014. ”Yhdessä luovuksissa”. Teoksessa E. Karjula (toim.) *Kirjoittamisen taide ja taito*. Jyväskylä: Atena, 201–234.
- Kuutti, Heikki. 2015. *Todenmukainen journalismi*. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Saatavana: https://www.hssaatio.fi/wp-content/uploads/2015/05/TODENMUKAINEN-JOURNALISMI_verkkojulkaisu.pdf [Viitattu 4.5.2019].
- Laihin, Marko. 2018. ”Kirjailijoiden ammatillisesta itsetunnosta”. *Luonnostelua*, 2.11.2018. Saatavana: <http://markolaihin.blogspot.com/2018/03/kirjailijoiden-ammattillisesta.html> [Viitattu 1.5.2019].
- Lassila-Merisalo. 2008. ””Uteliaille toimittajille pettymyksiä ei näytetä””. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain*, 5 (1), 6–25. Saatavana: <http://pro.tsv.fi/skts/Avain0108.pdf> [Viitattu 2.4.2019].
- Lassila-Merisalo. 2009. *Faktan ja fiktion rajamailla – Kaunokirjallisen journalismin poetiikka suomalaisissa aikakauslehdissä*. Jyväskylän yliopisto.
- Lassila-Merisalo, Maria. 2014a. ”Story First – Publishing Narrative Long-Form Journalism in Digital Environments”. *Journal of Magazine & New Media Research*, 15 (2), 1–15.
- Lassila-Merisalo, Maria. 2014b. ”Tarina edellä– Kerronnallinen juttu digitaalisessa ympäristössä”. Teoksessa K. Virtapohja (toim.) *Journalismi ajassa – Professori Raimo Salokankaan juhlakirja*. Jyväskylän yliopisto, 152–169.

- Lehtisaari, Katja, Grönlund, Mikko, Villi, Mikko & Lindén, Carl-Gustav. 2016. *Utismedian uudet liiketoimintamallit Pohjoismaissa*. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Saatavana: <http://blogs.helsinki.fi/crc-centre/julkaisut> [Viitattu 22.4.2019].
- Lehtisaari, Katja, Grönlund, Mikko, Lindén, Carl-Gustav & Villi, Mikko. 2017. *Paikallis- ja kaupunkilehtien uudet liiketoimintamallit Pohjoismaissa*. Viestinnän tutkimusraportteja 2/2017. Helsingin yliopisto. Sosiaalitieteiden laitos. Saatavana: <http://blogs.helsinki.fi/crc-centre/julkaisut> [Viitattu 22.4.2019].
- Lehtisaari, Katja, Villi, Mikko, Grönlund, Mikko, Lindén, Carl-Gustav, Mierzejewska, Bozena I., Picard, Robert & Roepnack Axel. 2018. "Comparing Innovation and Social Media Strategies in Scandinavian and US Newspapers". *Digital Journalism*, 6 (8), 1029–1040. Saatavana: <https://doi.org/10.1080/21670811.2018.1503061> [Viitattu 22.4.2019].
- Levola, Kari. 2014. "Kohti kirjallista kenttää". Teoksessa E. Karjula (toim.) *Kirjoittamisen taide ja taito*. Jyväskylä: Atena, 235–248.
- Linko, Maaria. 2010. *Asiantuntija vai julkkis? – Tietokirjallisuus ja tietokirjailijat mediassa*. Helsinki: Suomen tietokirjailijat. Saatavana: https://www.suomentietokirjailijat.fi/media/lomakkeet_julkaisut_tietokirjallisuuden-lajit/asiantuntija_vai_julkkis_kansineen.pdf [Viitattu 7.4.2019].
- Linko, Maaria. 2011. "Julkaistaanko tietokirjallisuuskritiikkiä edelleen?" *Kulttuurintutkimus*, 28 (4), 66–75.
- Linko, Maaria. 2016. *Tietokirjallisuuden näkyvyys selailukulttuurissa*. Helsinki: Suomen tietokirjailijat ry.
- Lukukeskus. 2017. *10 faktaa lukemisesta 2017*. Saatavana: <https://lukukeskus.fi/10-faktaa-lukemisesta-2017/> [Viitattu 9.5.2019].
- Lyytinen, Jaakko. 2015. "Hanna Mahlamäki kulttuuritoimituksen esimieheksi". *Helsingin Sanomat*, 17.1.2015, C5.

- Lönnqvist, Jouko. 2007. ”Mielenterveys, luovuus ja hulluus”. Teoksessa L. Karttunen, J. Niemi & A. Pasternack (toim.) *Taude ja taudit – Tutkimusretkiä sairauden ja kulttuurin kosketuspinnolla*. Tampere University Press, 98–112.
- Majander, Antti. 2010. ”Kirjamyynä kääntyi kasvuun ensimmäistä kertaa sitten vuoden 2008 – lasten- ja nuortenkirjat veturina”. *Helsingin Sanomat*, 27.1.2016. Saatavana: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002882430.html> [Viitattu 26.4.2019].
- Majander, Antti & Saarikoski, Saska. 2010. ”Muutos sattuu aina”. *Helsingin Sanomat*, 22.6.2016. Saatavana: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004739153.html> [Viitattu 7.4.2019].
- Makkonen, Teijo. ”Johdanto – Ideasta kirjaksi”. Teoksessa T. Makkonen (toim.) *Kustannustoimittajan kirja*. Tampere: Vastapaino, 11–24.
- Marttinen, Virve. 1997. *Muistikirjoituksista journalismiin – Nekrologit Aamulehdessä, Helsingin Sanomissa ja Suomen Sosiaalidemokraatti – Demarissa 1935–1995*. Jyväskylän yliopisto. Viestintätieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma. <http://urn.fi/URN:NBN:fi:jyu-1997734918> [Viitattu 8.4.2019].
- Media Audit Finland. 2019. *2018 levikkijakauma*. Saatavana: <http://mediaauditfinland.fi/2018-levikkijakauma/> [Viitattu 8.5.2019].
- Minna Canthin seura. 2019. ”Minna Canth 175 vuotta!” *Minna Canthin seura*. Saatavana: <https://minnacanthinseurassa.com/> [Viitattu 19.4.2019].
- Muhonen, Iisa. 2015. ”Kyllä en ole tuote” – Kirjailijakuvien rakentamisen keinoja feature-journalismissa. Itä-Suomen yliopisto. Humanistinen osasto. Pro gradu -tutkielma.
- Mäkelä, Maria. 2014. ”Puraistaan kieltä 13 – Miksei kukaan pelkää narratiivista journalismia?” *Puhe ja kieli* 34 (2), 53–54. Saatavana: <https://journal.fi/pk/article/view/46478> [Viitattu 12.4.2019].

- Mäkinen, Esa. 2008. ”Pieni piiri valitsee kirjailijaliiton jäsenet”. *Helsingin Sanomat*. 2.2.2008. Saatavana: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004544883.html?share=ba37a45fbdfaffbc39b7427dc875e2b0> [Viitattu 8.4.2019].
- Mäkinen, Esa. 2010. ”Käyntikorttikirjailijat rakentavat itsestään brändejä”. *Helsingin Sanomat*, 16.4.2010. Saatavana: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000004724713.html> [Viitattu 24.4.2019].
- Mäkinen, Kirsti. 1997. ”Lukijalle”. Teoksessa K. Mäkinen (toim.) *Kirjoita itsesi maailman väleihin – Esseitä, esseistä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 11–13.
- Mörä, Tuomo. 1998. ”Johdanto – Murros? Murros!” Teoksessa A. Kantola & T. Mörä (toim.) *Journalismia! Journalismia?* Helsinki: WSOY, 13–18.
- Niemi, Juhani. 1991. *Kirjallisuus instituutiona – Johdatus sosiologiseen kirjallisuudentutkimukseen*. Tietolipas 122. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Niemi, Juhani. 1997. *Suomalaisten suosikkikirjat*. Hämeenlinna: Karisto
- Niemi, Juhani. 2000. *Kirjallinen elämä – Kirjallisuuden yhteiskuntasuhteiden kartoitusta*. Tietolipas 168. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nieminen, Hannu & Pantti Mervi. 2009. *Media markkinoilla – Johdatus joukkoviestintään ja sen tutkimukseen*. Uud. painos. Helsinki: Loki-Kirjat.
- Nikunen, Kaarina. 2011. *Enemmän vähemmällä – Laman ja teknologisen murroksen vaikutukset suomalaisissa toimituksissa 2009–2010*. Tampereen yliopisto. Journalismin tutkimusyksikkö.
- Nissi, Emmi. 2010. *Täältä tulee tarina – Feature-journalismin jutturakenteet ja ilmaisukeinot kirjoitusoppaissa ja lehtijutuissa*. Tampereen yliopisto. Tiedotusopin laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Nousiainen, Anu. 1998, ”Reportaasin renessanssi”. Teoksessa A. Kantola & T. Mörä (toim.) *Journalismia! Journalismia?* Helsinki: WSOY, 117–136.

- Ojajärvi, Jussi, Sevänen, Erkki & Steinby, Liisa. 2018. ”Kapitalismi ja sen tutkiminen suomalaisen kirjallisuuden näkökulmasta”. Teoksessa J. Ojajärvi, E. Sevänen & L. Steinby (toim.) *Kirjallisuus nykykapitalismissa – Suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin näkökulma*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 7–52.
- Paasilinna, Erno. 1984. *Yksinäisyys ja uhma – Esseitä kirjallisuudesta*. Helsinki: Otava.
- Parvela, Timo. 2017. ”Kyllä hyviä lastenkirjoja on”. *Helsingin Sanomat*, 25.3.2017, C13.
- Pesonen, Raimo. 2018. ”Kirjallisuus kilpailuyhteiskunnassa – Näkökulmia kirjallisuuden kriisiin”. *Kaltio*, 4/2018. Saatavana: <http://kaltio.fi/paperilehdesta/kirjallisuus-kilpailuyhteiskunnassa-nakokulmia-kirjallisuuden-kriisiin/> [Viitattu 1.5.2019].
- Pietikäinen, Petteri. 2013. *Hulluuden historia*. Helsinki: Gaudeamus.
- Pietilä, Jyrki. 2008 *Kirjoitus, juttu, tekstielementti – Suomalainen sanomalehtijournalismi juttutyyppeiden kehityksen valossa printtimedian vuosina 1771–2000 – Osa 1*. Jyväskylän yliopisto.
- Pöytäri, Reeta, Väliaverronen, Jari & Ahva, Laura. 2016. ”Suomalaisen journalistin itseymmärrys muutosten keskellä”. *Media & Viestintä* 39 (1), 1–23. Saatavana: <https://doi.org/10.23983/mv.61434> [Viitattu 12.4.2019].
- Rahkonen, Juho. 2018 ”Perinteisen median paluu, valvova isovelji vai kukoistava journalismi – Mediamurros jatkuu, mutta mihin?” *Suomen Kuvalehti*, 2.1.2018. Saatavana: <https://suomenkuvalehti.fi/jutut/kotimaa/mielipide-kotimaa/kukaan-ei-tieda-miten-media-muuttuu-median-murros-oikeastaan-kaupallisen-journalismin-kriisi/> [Viitattu 13.4.2019].
- Ramonet, Ignacio. 2012. *Mediaräjähdyks – Journalismi hajonneen viestinnän aikakaudella*. Suom. H. Yli-Tepsa. Helsinki: Into.
- Repo, Niina. 2014. ”Kirjailijan elämää”. Teoksessa E. Karjula (toim.) *Kirjoittamisen taide ja taito*. Jyväskylä: Atena, 249–267.

- Reunanen, Esa. 2014 ”Toimittajan poliittinen identiteetti – Aktiivinen aatteenkannattaja, passiivinen puhelinpylväs vai jotain ihan muuta?” Teoksessa H. Luostarinen & P. Raittila (toim.) *Journalistin vapaus*. Tampere: Vastapaino, 46–73.
- Riikonen, H. K. 1990. *Mikä on essee?* Tietolipas 118. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Ruohonen, Voitto. 2018a. ”Kapitalismi, julkisuus, kirjallisuus ja web 2.0”. Teoksessa J. Ojajärvi, E. Sevänen & L. Steinby (toim.) *Kirjallisuus nykykapitalismissa – Suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin näkökulma*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 144–174.
- Ruohonen, Voitto. 2018b. ”Kulttuurijournalismin muodonmuutos – Kirjallisuus 2010-luvun alun *Helsingin Sanomien* kulttuuriosastolla”. Teoksessa J. Ojajärvi, E. Sevänen & L. Steinby (toim.) *Kirjallisuus nykykapitalismissa – Suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin näkökulma*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 175–198.
- Ruusuvuori, Johanna & Tiittula, Liisa. 2005. ”Tuttkimushaastattelu ja vuorovaikutus”. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 22–56.
- Räikkä, Jyrki. 2011. ”HS-raadin vastaukset kysymykseen: Markkinoidaanko kirjallisuutta nykyisin liikaa kirjailijan persoonalla?” *Helsingin Sanomat*, 28.10.2011. Saatavana: <https://www.hs.fi/kulttuuri/art-2000002509197.html> [Viitattu 7.4.2019].
- Räty, Panu. 1998. ”Henkilokuva ajan kuvana”. Teoksessa A. Kantola & T. Mörä (toim.) *Journalismia! Journalismia?* Helsinki: WSOY, 137–150.
- Saaranen-Kauppinen, Anita & Puusniekka, Anna. 2006. KvaliMOTV – Menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Saatavana: https://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_2.html [Viitattu 7.5.2019].

- Saarela, Sara. 2016. ”Kenellä on oikeus kutsua itseään kirjailijaksi?” *Sara Saarela*, 27.5.2016. Saatavana: <http://sarasaarela.com/kenella-on-oikeus-kutsua-itseaan-kirjailijaksi/> [Viitattu 8.4.2019].
- Sallamaa, Kari. 1997. ”Kirjallisuus ja hulluus”. Teoksessa T. Heiskanen (toim.) *Reunamerkintöjä hulluuteen*. Helsinki: Suomen Mielenterveysseura, 110–119.
- Sandbacka, Kasimir. 2012. ”Työtä vai leikkiä? Rosa Liksom in ambivalentti taiteilijakuva”. *Kirjallisuudentutkimuksen aikakauslehti Avain* 9 (2), 19–33. Saatavana: http://pro.tsv.fi/skts/Avain2_12_sisalto.pdf 8 [Viitattu 4.4.2019].
- Serazio, Michale. 2009. ”Rethinking a Villain, Redeeming a Format – The Crisis and Curse in Tabloidization”. Teoksessa B. Zelizer (toim.) *The Changing Faces of Journalism – Tabloidization, Technology and Truthiness*. Lontoo: Routledge, 13–16.
- Sevänen, Erkki. 2018. ”Modernin taideautonomian synty ja sen kohtalo nykykapitalismissa”. Teoksessa J. Ojajarvi, E. Sevänen & L. Steinby (toim.) *Kirjallisuus nykykapitalismissa – Suomalaisen kirjallisuuden ja kulttuurin näkökulma*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 99–143.
- Sinervo, Helena. 2007. ”Kirjailijaelämää murrosten keskellä”. Teoksessa K. Levola (toim.) *Kirjailijan työmaat*. Helsinki: Tammi, 167–185.
- Soikkeli, Markku. 2002. ”Johdatus 1990-livin kotimaiseen kirjallisuuteen”. Teoksessa M. Soikkeli (toim.) *Kurittomat kuvitelmat – Johdatus 1990-luvun kotimaiseen kirjallisuuteen*. Turun yliopisto, 9–25.
- Spåra, Sami. 2017. 50 vuotta täyttänyt Juha Vuorinen ei vielääkään saa tunnustusta kirjailijana – ”Näytöt eivät riitä”. *Iltalehti*, 31.3.2017. Saatavana: <https://www.iltalehti.fi/viihde/a/201703312200094951> [Viitattu 27.3.2019].
- Steensen, Steen. 2009. ”Online Feature Journalism – A Clash of Discourses”. *Journalism Practice*, 3 (1), 13–29.

- Steinby, Liisa. 2014. ”Luovaa kirjoittamista yliopistossa: opetuksen ’eurooppalainen’ malli”. Teoksessa E. Karjula (toim.) *Kirjoittamisen taide ja taito*. Jyväskylä: Atena, 17–27.
- Strömbäck, Jesper & Esser, Frank. 2014. ”Mediatization of Politics – Towards a Theoretical Framework”. Teoksessa F. Esser & J. Strömbäck (toim.) *Mediatization of Politics Understanding the Transformation of Western Democracies*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire : Palgrave MacMillan, 3–28.
- Suhola, Aino, Turunen, Seppo & Varis, Markus. 2005. *Journalistisen kirjoittamisen perusteet*. Helsinki: Finn Lectura.
- Suomen Kirjailijaliitto. 2018. ”Jäseneksi”. *Suomen Kirjailijaliitto*. Saatavana: <https://kirjailijaliitto.fi/liitto/jaseneksi/> [Viitattu 27.3.2019].
- Svinhufud, Kimmo. 2016. *Kokonaisvaltainen kirjoittaminen*. 3. uudistettu ja täydennetty laitos. Helsinki: Art House.
- Szántó, András. 2002. *The Visual Art Critic – A Survey of Art Critics at General-Interest News Publications in America*. New York: National Arts Journalism Program.
- Tarkka, Pekka. 1994. *Lause lauseesta – Arvosteluja ja kirjoituksia 1984–1994*, Helsinki: Otava
- Tiittula, Liisa & Ruusuvuori, Johanna. 2005. ”Johdanto”. Teoksessa J. Ruusuvuori & L. Tiittula (toim.) *Haastattelu – Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus*. Tampere: Vastapaino, 9–21.
- Tommila, Päiviö & Salokangas, Raimo. 1998. *Sanomia kaikille – Suomen lehdistön historia*. Helsinki: Edita.
- Tulisalo, Timo. 2004. ”Kirjan myynti ja markkinointi”. Teoksessa T. Makkonen (toim.) *Kustannustoimittajan kirja*. Tampere: Vastapaino, 295–318.
- Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli. 2018. *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. Uudistettu laitos. Helsinki: Tammi.

- Tuominen, Taija. 1998. *"Heillähän on jo kasvotkin" – Esikoiskirjailijatutkimus*. Helsinki: Taiteen keskustoimikunta.
- Tuominen, Taija. 2013. Diplomikirjailijoita vai sanataiteilijoita? Teoksessa M. Hallila, Y. Hosiainsluoma, S. Karkulehto, L. Kirstinä & J. Ojajärvi (toim.) *Suomen nykykirjallisuus 2 – Kirjallinen elämä ja yhteiskunta*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura, 177–178.
- Turunen, Risto. 2009. "Kirjatuotanto ja kulttuurinen muutos". Teoksessa M. Grahn & M. Häyrynen (toim.) *Kulttuurituotanto – Kehykset, käytäntö ja prosessit*. Tietolipas 230. Helsinki: Suomen Kirjallisuuden Seura, 82–104.
- Ubaud, Anu. 2019. "Onko naisten määrä kasvanut Hesarissa vuoden aikana?" *Helsingin Sanomat*, 8.3.2019. Saatavana: <https://www.hs.fi/mielipide/art-2000006027043.html> [Viitattu 1.5.2019].
- Uskali, Turo & Villi, Mikko. 2017. "Onko median ja journalismin tulevaisuus Googlen ja Facebookin käsissä?" Teoksessa L. Kuivalahti (toim.) *Toimittajakoulutus tietää mitä tekee" – 30 vuotta journalistiikkaa ja Lööpi-elämää Jyväskylän yliopistossa*. Jyväskylän yliopisto, 58–63.
- Valkama, Heikki. 2016. "Karo Hämäläinen: 'Kirjoja ei osata myydä'". *Image*, 25.10.2016. Saatavana: <https://www.apu.fi/artikkelit/karo-hamalainen-kirjoja-ei-osata-myyda> [Viitattu 7.4.2019]
- Varis, Tuula-Liina. 2007. "Yksin ja yhdessä syrjässä ja seassa". Teoksessa K. Levola (toim.) *Kirjailijan työmaat*. Helsinki: Tammi, 232–256.
- Vehkoo, Johanna. 2011. *Painokoneet seis – Kertomuksia uuden journalismin ajasta*. Helsinki: Teos.
- Vehkoo, Johanna. 2016. "Kerrotaan niille kaikki". *Journalisti*, 28.4.2016. Saatavana: <https://www.journalisti.fi/artikkelit/2016/6/kerrotaan-niille-kaikki/> [Viitattu 4.5.2019].

- Vettenranta, Jouni, Välijärvi, Jouni, Ahonen, Antero, Hautamäki, Jarkko, Hiltunen, Jenna, Leino, Kaisa, Lähteinen, Suvi, Nissinen, Kari, Nissinen, Virva, Puhakka, Eija, Rautopuro, Juhani & Vainikainen, Mari-Pauliina. 2016. *Pisa 2015 esituloksia – Huipulla pudotuksesta huolimatta*. Saatavana: <http://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/79052/okm41.pdf> [Viitattu 9.5.2019].
- Viherjuuri, Heidi. 2018. ”Miksi kirjoitan lapsille?” *Viherjuuria*, 25.10.2018. Saatavana: <https://www.viherjuuria.com/2018/10/miksi-kirjoitan-lapsille.html> [Viitattu 1.5.2019].
- Väliveronen, Esa. 1998. ”Mediatekstistä tulkintaan”. *Media-analyysi – Tekstistä tulkintaan*. Helsingin yliopisto. Lahden tutkimus- ja koulutuskeskus, 13–39.
- Väliveronen, Esa. 2009. ”Journalismin muutoksia jäljittämässä”. Teoksessa E. Väliveronen (toim.) *Journalismi murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus, 7–10.
- Yläjärvi, Erja & Ubaud, Anu. 2018. ”Naisten osuus HS:n jutuissa on kolmannes, ja se on liian vähän – Sitoudumme edistämään tasa-arvoa, laskuri kertoo HS:n tilanteen reaaliajassa”. *Helsingin Sanomat*, 8.3.2019. Saatavana: <https://www.hs.fi/kotimaa/art-2000005594582.html> [Viitattu 1.5.2019].
- Zelizer, Barbie. 2009. ”Introduction – Why Journalism’s Changing Faces Matter”. Teoksessa B. Zelizer (toim.) *The Changing Faces of Journalism – Tabloidization, Technology and Truthiness*. Lontoo: Routledge, 1–10.

LIITE 1 SÄHKÖPOSTIKUTSU HAASTATTELUUN

Hei,

Olen Laura Kuivalahti ja olen tekemässä maisterintutkielmaa Jyväskylän yliopistoon journalistiikan oppiaineeseen. Tutkielmani aihe on kirjailijakuvien rakentaminen Helsingin Sanomien kulttuurisivujen kansijutuissa.

Tutkimukseni perustuu suurimmaksi osaksi vuoden ajalta Helsingin Sanomista keräämääni aineistoon, mutta tutkimustiedon syventämisen vuoksi haluaisin laajentaa aineistoani haastatteluilla. Tarkoituksena olisi haastatella yhtä tai kahta henkilöä Helsingin Sanomien kulttuuriosastolta.

Siksi kysynkin, olisiko sinulla mahdollisuus antaa haastattelu aiheesta? Kulttuuritoimituksen esimiehenä sinä osaat varmasti vastata kysymyksiini esimerkiksi kansijutun valintaan, kulttuurijournalismin tulevaisuuteen ja haastateltavien kirjailijoiden valintoihin liittyen. Työskenteleekö teillä vielä erikseen kirjallisuustuottaja, joka olisi vastuussa nimenomaan kirjallisuussisällöistä? Ajattelin, että hän voisi olla toinen haastateltava.

Haastatteluun menee aikaa enintään tunti. Tekisin sen mielusti ensi viikon aikana, esimerkiksi keskiviikkona 24.4. Voisimme tavata esimerkiksi Sanomatalossa. Haastattelun tekeminen sähköisesti esimerkiksi Skypen avulla on myös mahdollista.

Haastattelun jälkeen litteroin ääninauhan. Sekä äänitys että aukikirjoitettu teksti säilytetään henkilökohtaisella kovalevylläni. Olen alustavasti ajatellut, että esiinnyt haastattelussa omalla nimelläsi, koska olet asiantuntijaroolissa. Lisäksi anonymisointi on haastavaa, sillä tulee olemaan selvää, että tiedonantaja on joku Helsingin Sanomien kulttuuriosaston tarkkaan tunteva.

Toivottavasti sinulla on aikaa ja kiinnostusta auttaa minua tutkimukseni kanssa!

Ystävällisin terveisin

Laura Kuivalahti

LIITE 2 HAASTATTELURUNKO

TAUSTATIEDOT

- Mitkä ovat sinun tehtäväsi kulttuuritoimituksessa?
- Kuinka paljon Helsingin Sanomien kulttuuritoimituksessa on tällä hetkellä työntekijöitä?
 - Kuinka moni on keskittynyt kirjallisuuteen?
- Kuinka paljon Helsingin Sanomien kulttuuriosastolla käytetään avustajia?

KIRJALLISUUS HELSINGIN SANOMIEN KULTTUURISIVUILLA

- Mikä on jutun matka ideasta julkaisuun?
 - Kuinka tarkkaan osaston sivustoja suunnitellaan yhdessä? Saavatko toimittajat tarttua itseään kiinnostaviin aiheisiin?
 - Editoidaanko artikkeleita yhdessä jälkikäteen?
- Miten valitaan haastatteluihin nostettavat kirjailijat?
 - Onko käytössä kiintiöitä: esim. sukupuoli, laji, maa, kustantamo?
 - Kuinka paljon kustantamojen panostus viestintään ja kirjan/kirjailijan esiintyminen muussa mediassa vaikuttavat?
- Miten valitaan kirjat, joista julkaistaan kritiikki? Onko käytössä painotuksia tai kiintiöitä?
- Mitä laajoissa kirjailijahaastatteluissa halutaan painottaa? Mennäänkö kirjailija vai teema edellä?
 - Pallotellaanko näkökulmaa ja/tai kysymyksiä yhdessä?
- Miten valitaan, mikä taiteenlaji pääsee kulloinkin kanteen?
 - Onko käytössä kiintiöt eri lajeille tai tiettyjä julkaisupäiviä?

ALUSTAVA MÄÄRÄLLISTEN TULOSTEN KOMMENTOINTI

- Alustavasti naisia näyttää olevan kansijutuissa hieman miehiä enemmän. Mikä on mielipiteesi siitä?

- Alustavasti näyttää siltä, että kansijutuissa suomalaiset kirjailijat nousevat useimmin esille, sen jälkeen yhdysvaltalaiset, ruotsalaiset ja englantilaiset. Mikä on mielipiteesi siitä?
- Alustavasti näyttää siltä, että kansijutuissa esiintyvät dekkarikirjailijat ovat useimmiten ulkomaalaisia. Mikä on mielipiteesi siitä?
- Alustavasti näyttää siltä, että osaston lähtöjutuiksi nostetut kirja-arvio käsittelevät lähes yksinomaan tietokirjoja ja elämäkertoja. Mikä on mielipiteesi siitä?
- Alustavasti näyttää siltä, että lasten- ja nuortenkirjailijat esiintyvät kansijutuissa verrattain harvoin. Mikä on mielipiteesi siitä?

KULTTUURIJOURNALISMIN TULEVAISUUS

- Miten Helsingin Sanomat vastaa internetin kilpailuun kulttuuritarjonnassa?
 - Mitkä ovat toimituksen vahvuudet?
 - Onko luvassa uusia muotoja Kulttuuriosasto-podcastin lisäksi? Klubeja tai muuta sitouttamistoimintaa lukijoille?
- Mitkä ovat kulttuuriosaston arvokkainta ydinsisältöä?
- Mikä on mielipiteesi kulttuurijournalismin journalistisesta käänteestä?

MUUTA

- Nouseeko mieleesi jotain, mikä ei ole tullut esille haastattelussa?

LIITE 3 MÄÄRÄLLISEN TUTKIMUKSEN LUOKITUSRUNKO

KIRJALLISUUDEN LAJIT

Minkälainen kirja on artikkelin keskiössä?

- dekkari
- elämäkerta/muistelmateos
- historiallinen romaani
- kirjallisuuden klassikko
- lasten- ja nuortenkirjallisuus
- novellit
- nykykirjallisuus
- runous
- sarjakuva
- self help
- tietokirja
- viihde

KIRJAILIJAN TAUSTA

Sukupuoli

- mies
- nainen
- monta kirjailijaa
- kirjailija ei jutun keskiössä

Kirjailijan kotimaa

- Englanti
- Irak
- Irlanti
- Nigeria
- Norja
- Palestiina

- Ranska
- Ruotsi
- Suomi
- Uusi-Seelanti
- Venäjä
- Viro
- Yhdysvallat
- kirjailija edustaa kahta maata
- artikkelissa on kirjailijoita monista eri maista

KANSIARTIKKELEIDEN JUTTUTYYPIT

Mitä juttutyyppejä artikkelikokonaisuuksien pääjutut edustavat?

- arvio
- essee
- ilmiöjuttu
- kirjalista
- muistokirjoitus
- reportaasi

LIITE 4 AINEISTO

Taika Dahlbom: Hömpää vakavista aiheista. HS, 14.5.2018, B1–B2.

Jussi Lehmusvesi: Kuoleva runoilija ja tyttö. HS, 19.5.2018, C1–C4.

Petja Pelli: Painajainen Ruotsista. HS, 20.5.2018, C1–C4.

Jani Saxell: Sodanjulistajan sota. HS, 22.5.2018, 1–B2.

Vesa Sirén & Jukka Petäjä: Kaksintaistelu on ohi. HS, 24.5.2018, B1–B3.

Antti Majander: Ayòbámi Adébayò. HS, 25.5.2018, B1–B2.

Asta Leppä: Luovan luokan kapea leipä. HS, 26.5.2018, C1–C3.

Mikko-Pekka Heikkinen: Meri huolehtii meistä. HS, 29.5.2018, B1–B3.

Anna-Liina Kauhanen: Kansanmurhan todistaja. HS, 3.6.2018, C1–C3.

Mikko-Pekka Heikkinen: Jotta sama ei toistuisi. HS, 8.6.2018, B1–B3.

HS-työryhmä: Kesä, karpäset ja ruumis. HS, 10.6.2018, C1–C4.

Taika Dahlbom: Slaughter. HS, 13.6.2018, B23–B24.

Mikko-Pekka Heikkinen: Kämpä korvessa. HS, 25.6.2018, B1–B3.

Jukka Petäjä: A. J. Finn. HS, 1.7.2018, C1–C2.

Marjastina Kahlos: Petetyt, jätetyt ja tapetut. HS, 4.7.2018, B1–B2.

Mikko-Pekka Heikkinen: Äänessä vanhat mestarit. HS, 8.7.2018, C1–C3.

Taika Dahlbom: ISIS. HS, 11.7.2018, B1–B2.

Tiiamari Pennanen: Sivu kääntyy podcastissa. HS, 15.7.2018, C1–C3.

Annamari Sipilä: Kaikkien kirjeenvaihtajien äiti Eeva Lennon. HS, 28.7.2018, C1–C3.

Noora Vaarala: Lily Allen on yksinäinen. Ystävät katosivat poptähden ympäriltä. HS, 31.7.2018, B1–B2.

Säde Mäkipää: Epävarmoina aikoina kaipaamme edes jonkinlaista maailmanselvitystä, ja siksi uudet, radikaalit tietokirjat kasvattavat suosiotaan. HS, 2.8.2018, B1–B2.

Antti Majander: Salaisuus nimeltä Sara Hildén, HS, 5.8.2018, C1–C4.

Arttu Seppänen: Juha Seppälä. HS, 12.8.2018, C1–C3.

Antti Majander: Rakastettu. HS, 16.8.2018, B1–B2.

Eleonoora Riihinen: Noidat murtavat järjestystä. HS, 21.8.2018, B1–B2.

Mikko-Pekka Heikkinen: Suomen syrjäisin kirjasto. HS, 26.8.2018, C1–C4.

Pekka Tarkka: Voimansaen luoja. HS, 2.9.2018, C1–C3.

Jyrki Nummi: Kriitikon onni eli laulu kirjallisuudesta. HS, 6.9.2018, B1–B2.

Riitta Koivuranta: Isoäidin tarina. HS, 9.9.2018, C1–C3.

Eleonoora Riihinen: Aivan kaikki eivät menesty. HS, 11.9.2018, B1–B2.

Mikko-Pekka Heikkinen: Järsityn jäkälän jäljillä. HS, 12.9.2018, B1–B3.

Mikko-Pekka Heikkinen: Kepler62: Avaruusseikkailu. HS, 13.9.2018, B1–B2.

Jarkko Jokelainen: Kuka tahansa meistä. HS, 16.9.2018, C1–C3.

Heikki Aittokoski: Tulevaisuuden kirjasto. HS, 17.9.2018, B1–B2.

Noora Vaarala: Tatun ja Patun ideologia. HS, 23.9.2018, C1–C3.

Taika Dahlbom: Ei enää aivopesty. HS, 27.9.2018, B1–B2.

Mikko-Pekka Heikkinen: Ihminen on tunturisopuli. HS, 30.9.2018, C1–C3.

Harri Römpötti: Kovaksikeitetty. HS, 1.10.2018, B1–B2.

Kaja Kunnas: Andrei Ivanov tietää mitä on olla ulkopuolinen. HS, 4.10.2018, B1–B2.

- Arla Kanerva: Yönaisten matkassa. HS, 7.10.2018, C1–C3.
- Saska Saarikoski: Emily E. Smith. HS, 8.10.2018, B1–B2.
- Mikko-Pekka Heikkinen: Talikko lantaan. HS, 13.10.2018, C1–C3.
- Arla Kanerva: Ranskan kirjallisuuden uudet kasvot. HS, 14.10.2018, C1–C3.
- Noora Vaarala: Hirtehisen huumorin mestari on poissa. HS, 17.10.2018, B1–B3.
- Taneli Heikka: Roskapuhetta vastaan järki kädessä. HS, 19.10.2018, B1–B2.
- Arla Kanerva: Fintiaanien mailla. HS, 21.10.2018, C1–C3.
- Mikko-Pekka Heikkinen: Noidat paholaisen pauloissa. HS, 22.10.2018, B1–B2.
- Saska Saarikoski: Menetetty Venäjä. HS, 24.10.2018, B1–B3.
- Aino Frilander: Chris Kraus. HS, 27.10.2018, C1–C3.
- Arla Kanerva: 10 esikoisteosta kisaa HS:n palkinnosta. HS, 28.10.2018, C1–C3.
- Arla Kanerva: Paluu lähtöruutuun. HS, 1.11.2018, B1–B3.
- HS-työryhmä: 40 vuotta Andyä & 20 vuotta Rähinää. HS, 7.11.2018, B1–B3.
- Katja Martelius: Ville Ranta riisuu kaiken. HS, 10.11.2018, C1–C3.
- Arla Kanerva: Historian kirjoittaja. HS, 11.11.2018, C1–C3.
- Pauli Tapio: Varaslähtö. HS, 15.11.2018, B1–B2.
- Arla Kanerva: Havaintokone hereillä. HS, 16.11.2018, B1–B3.
- Taika Dahlbom: Mies olikin nainen. HS, 25.11.2018, C1–C3.
- Arla Kanerva: Omalla äänellä. HS, 27.11.2018, B1–B2.
- Noora Vaarala: Kaikessa rauhassa. HS, 29.11.2018, B1–B3.
- Jukka Petäjä: Tuomiolla. HS, 3.12.2018, B1–B3.

Mari Koppinen: Nyt sinne pääsee! HS, 5.12.2018, B1–B3.

Sofi Oksanen: Isänmaallisuudesta. HS, 6.12.2018, C1–C3.

Arla Kanerva: Kansien välissä Skam. HS, 13.12.2018, B1–B2.

Arla Kanerva & Noora Vaarala: Kriitikoiden kirjasuosituksset. HS, 16.12.2018, C1–C3.

Taika Dahlbom: Vuoden parasta lapsille. HS, 19.12.2018, B1–B3.

Noora Vaarala: Nimi joka teki bestsellerin. HS, 23.12.2018, C1–C3.

Jukka Petäjä: Peruspoliisin kunnianpalautus. HS, 27.12.2018, B1–B2.

Arla Kanerva: Lian ja kurjuuden kujilla. HS, 29.12.2018, C1–C4.

Jukka Petäjä: Nykyajan Balzac ei hylkää historiaa. HS, 2.1.2019, B1–B3.

Pekka Tarkka: Abrakadabra! Luon sanoillani! HS, 6.1.2019, C1–C3.

Jukka Petäjä: SS-kommando jota ei tuomittu. HS 14.1.2019, B1–B2.

HS-työryhmä: Kirjakevät 2019. HS, 17.1.2019, B1–B3.

Arla Kanerva: Minna Canth. HS, 20.1.2019, C1–C3.

Kyösti Niemelä: Huckleberry Finn. HS, 21.1.2019, B1–B2.

Arla Kanerva: Tytöille, pojille ja kaikille muillekin. HS, 25.1.2019, B1–B3.

Antti Majander: Äiti ilmoittautuu syylliseksi. HS, 27.1.2019, C1–C3.

Miska Rantanen: Kirjoja, jotka pitäisi suomentaa. HS, 3.2.2019, C1–C3.

Jukka Petäjä: Rakkaus pelasti Auschwitzista. HS, 6.2.2019, B1–B3.

Antti Majander: Tähtikauppa, HS, 11.2.2019, B1–B3.

Jukka Petäjä: Valtava operaatio, suunnaton tappio. HS, 12.2.2019, B1–B2.

Arla Kanerva & Suvi Ahola: 2 x Voima. HS, 17.2.2019, C1–C3.

- Susanna Laari: Kyllästynyt hiljentämiseen. HS, 18.2.2019, B1–B3.
- Jukka Petäjä: Uusi rikos, uusi päähenkilö. HS, 19.2.2019, B1–B2.
- Jukka Petäjä: Suomen apu Ruotsille. HS, 24.2.2019, C1–C3.
- Vesa Sirén: Viesti viisukansalle. HS 2.3.2019, C1–C4.
- Arla Kanerva: Kirjallisuuden uudet äänet. HS, 3.3.2019, C1–C3.
- Jukka Petäjä: Tappouhkausten luotisade. HS, 5.3.2019, B1–B2.
- Susanna Laari: ”Pedofiilit eivät lymyä kellarissa...”. HS, 6.3.2019. B1–B2.
- Mikko-Pekka Heikkinen: Ikuinen arvoitus. HS, 11.3.2019. HS, B1–B2.
- Jukka Huusko: Piilaakson kauhea isä. HS, 12.3.2019, B1–B3.
- Suvi Ahola: Legenda heti kuoltuaan. HS, 17.3.2019, C1–C3.
- Mikko-Pekka Heikkinen: Mulkerot. HS, 20.3.2019, B1–B2.
- Susanna Laari: ”Lakkaan olemasta minä, jos en kirjoita”. HS, 23.3.2019, C1–C3.
- Jukka Petäjä: Hassam Blasim. HS, 24.3.2019, C1–C3.
- Jukka Petäjä: Runoja vankileirin gorillahäkissä. HS, 4.4.2019, B1–B2.
- Pirkko Kotirinta: Eksynyt etsijä. HS, 7.4.2019, C1–C3.
- Jukka Huusko: Kalevalan voimaiset. HS, 11.4.2019, B1–B3.
- Suvi Ahola: Pikkukaupungin ääni. HS, 14.4.2019, C1–C3.
- Suvi Ahola: Reipas nainen etsii alfaurosta. HS, 16.4.2019, B1–B2.
- Jukka Huusko: Egyptin tuntematon historia. HS, 17.4.2019, B1–B2.
- Susanna Laari: Vastaisku positiivisuudelle. HS, 30.4.2019, B1–B3.